

”Sä et oo oikein missään
järjestelmässä”

Pitkäaikaisasunnottomien kokemuksia asunnottomuudesta

Virpi Tiainen

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

”Sä et oo oikein missään järjestelmässä”

**Pitkäaikaisasunnottomien kokemuksia
asunnottomuudesta**

Virpi Tiainen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2018

Virpi Tiainen

Vuosi 2018 Sivumäärä 82

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä ymmärrystä asunnottomuudesta ilmiönä pitkäaikaisasunnottomien henkilökohtaisten kokemusten kautta. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Tukihenkilötyö yhdistys ry:n Asovaksi-hanke, jonka tavoitteena on parantaa vantaalaisten moniongelmaisten asunnottomien elämänlaatua ja asumismahdollisuuksia päihdeettömän toiminnan avulla. Opinnäytetyön kohderyhmä muodostui Asovaksi-hankkeen toimintaan osallistuvista ihmisistä, joilla oli henkilökohtaista kokemusta pitkäaikaisasunnottomuudesta. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millaiset asiat estävät kohderyhmään kuuluvien ihmisten asumisen järjestymistä. Tietoperustana opinnäytetyössä käytettiin toipumisorientaatiota, sekä aiempia tutkimuksia asunnottomuudesta ja huono-osaisuudesta. Opinnäytetyön viitekehys koostui näiden käsitteiden lisäksi Asovaksi-hankkeen toiminnasta osana kolmannen sektorin tekemää asunnottomuustyötä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka metodologinen lähestymistapa oli fenomenologis-hermeneuttinen. Aineisto kerättiin teemahaastatteluin. Haastattelut litteroitiin ja analysoitiin aineistolähtöisen, teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Saatujen tulosten mukaan asunnottomuus on moniulotteinen ilmiö. Tämän tutkimuksen aineistosta keskeiseksi asunnottomuuden taustalla oleviksi tekijöiksi nousivat päihdeongelma ja omien voimavarojen vähyys. Johtopäätöksenä todettiin, että näihin tekijöihin voidaan vaikuttaa toipumisorientaation mukaisten toipumisprosessien avulla, joita Asovaksi-hanke osaltaan mahdollistaa. Tulokset ja johtopäätökset ovat hankkeen ja sen yhteistyökumppaneiden käyttöön. Ne voivat käyttää tuotettua tietoa omassa työssään asunnottomuuden vähentämiseksi.

Asiasanat: asunnottomuus, kokemus, toipumisorientaatio, fenomenologia

Virpi Tiainen

Long-term homeless people's experiences of homelessness

Year	2018	Pages	82
------	------	-------	----

The aim of this Bachelors's thesis was to increase the understanding of homelessness as a phenomenon based on experiences of long-term homeless people. The thesis was commissioned by Tukihenkilötyö yhdistys ry's Asovaksi project. Asovaksi aims to improve the quality of life and housing of homeless people in Vantaa by supporting people to desist from substance abuse. The target group of the thesis was formed by people who participated in the Asovaksi project and had personal experiences of long-term homelessness. The research question was to establish the issues that prevented people belonging to the target group from getting housing. The thesis was based on the theory of recovery-oriented practice and previous studies of homelessness and marginalization. In addition to these concepts, the framework of the thesis consisted of the activities of the Asovaksi project as part of the housing services given by the third sector.

A qualitative method was applied in this thesis using phenomenological method. The data was collected by face-to-face interviews. The material was transcribed and analysed with data-driven content analysis. The results indicated that homelessness was a multidimensional phenomenon. The underlying causes of homelessness were substance abuse problems and lack of resources. As a conclusion, it was found that it was possible to influence these factors by using the processes of recovery-oriented practice, offered by the Asovaksi project. The results and conclusions are for use of the project and its partners in their work to reduce homelessness.

Keywords: homelessness, experience, recovery-oriented practice, phenomenology

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Asunnottomuus.....	7
2.1	Asunnottomuus huono-osaisuutena	8
2.2	Asunnottomuus Suomessa	10
2.3	Asunnottomuuden vähentäminen	11
2.4	Asumispalvelut	12
3	Toipumisorientaatio.....	13
4	Opinnäytetyön viitekehys	17
5	Asuvaksi-hanke.....	18
6	Tutkimuksen toteutus	21
6.1	Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa	22
6.2	Haastattelu tutkimusmenetelmänä.....	23
6.3	Haastateltavien löytäminen.....	24
6.4	Aineiston kerääminen	25
6.5	Aineiston analysointi	25
7	Tulokset	29
7.1	Elämänlaatu.....	29
7.2	Osallisuus	37
7.3	Merkityksellisyys	45
7.4	Toivo	50
7.5	Vastuun ottaminen.....	53
8	Tutkimuksen luotettavuudesta.....	58
9	Yhteenveto	59
9.1	Teemojen väliset keskinäiset suhteet.....	59
9.2	Johtopäätökset	61
9.3	Opinnäytetyön eettisyys ja tutkimusmenetelmien arviointi	68
9.4	Tutkimustulosten hyödyntäminen ja ehdotukset jatkotutkimuksiksi	70

1 Johdanto

Opinnäytetyöni tavoitteena oli lisätä ymmärrystä asunnottomuudesta ilmiönä. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millaisia kokemuksia kohderyhmään kuuluvilla ihmisillä on asunnottomuudesta. Asunnottomien omien kokemusten kautta halusin löytää syitä sille, miksi he olivat jääneet sosiaalipalveluiden ulkopuolelle. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Tukihenkilötyö yhdistys ry:n Asumaksi-hanke. Tutkimuskysymykset perustuvat Asumaksi-hankkeen tavoitteisiin moniongelmaisten vantaalaisten asunnottomien elämänlaadun ja asumisen mahdollisuuksien parantamisesta.

Asunnottomana oli Suomessa vuoden 2017 lopussa 7112 henkilöä. Edellisestä vuodesta asunnottomien määrä oli vähentynyt 331 henkilöllä, kuten jo viimeisinä viitenä vuotena sitä ennen. Myös pitkäaikaisasunnottomien määrä oli pienempi kuin edellisvuonna. (Asunnottomat 2017, 3.) Asunnottomuustyölle on silti edelleen tarvetta. Asunnottomuuden ennaltaehkäisytoimenpideohjelman (AUNE) tavoitteena on edelleen vähentää asunnottomuutta. Asunnottomuustyö nähdään ohjelmassa osana laajempaa syrjäytymisen torjuntaan keskittyvää työtä. Asunto ensin-periaatteen mukaisesti asumisen järjestymistä pidetään edellytyksenä ihmisen muun elämän rakentamiselle. AUNE-ohjelmassa painotetaan asunnottomuuden ennaltaehkäisyä ja asunnottomuuden uusiutumisen torjumista. (Karppinen 2018, 2,3.)

AUNE -ohjelma toteutetaan vuosien 2016-2019 aikana ja sen keskeisiin toimenpiteisiin kuuluu ohjelman toteuttaminen yhteistyössä valtion, kaupunkien, palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa. (Karppinen 2018, 8.) Asumaksi-hanke tekee yhteistyötä muun muassa Vantaan kaupungin päihdepalvelujen ja AUNE -hankkeen kanssa. Asumaksi-hankkeen kohderyhmään kuuluvat vantaalaiset moniongelmaiset asunnottomat. He ovat pudonneet pois sosiaali- ja terveystalveluista tai heitä uhkaa asunnon menetyks. Hankkeen toimintaan kuuluu näiden väliinputoajien ohjaaminen heille kuuluvien palvelujen piiriin, sekä erilaisen tukitoiminnan, kuten leirien ja retkien järjestäminen. (Hankesuunnitelma 2017.)

Opinnäytetyöni tutkimuskohteena olivat hankkeen kohderyhmään kuuluvat ihmiset. Monilla nyt asumispalveluiden piirissä olevilla on takanaan useita asunnottomuusjaksoja, joten valitsin kohderyhmään myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät tällä hetkellä ole asunnottomia tai joita uhkaa asunnon menettäminen. Heiltä saatiin tärkeää tietoa asumisen tiellä olevista esteistä.

Ennen opinnäytetyöni aloittamista tein sosionomiopintojeni viimeisen harjoittelujakson Asumaksi-hankkeessa. Olin mukana asiakastyössä retkillä ja tapaamassa asiakkaita Vantaan kaupungin asumispäivystyksessä. Sain näin tutustua hankkeen toimintaympäristöön, yhteistyökumppaneihin ja ennen kaikkea asiakkaisiin jo ennen varsinaisen tutkimustyön aloittamista. Tämä edesauttoi luottamuksellisten suhteiden syntymistä haastateltavien kanssa.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa tiedonkeruumenetelmänä käytin teemahaastatteluja. Teemahaastattelujen avulla kerätystä aineistosta voi nousta muitakin, kuin mistä alun perin on kiinnostuttu. Aiheen tiukka rajaaminen etukäteen oli siten hankalaa. Oli kuitenkin tehtävä jonkinlainen rajaaminen koskien sitä, millaisiin asioihin myöhemmin aineistoa analysoidessa kiinnitin huomiota. Kohderyhmän kokemuksista tämän opinnäytetyön kiinnostuksen kohteina olivat erityisesti hyvinvointiin, asumiseen, palvelujärjestelmään ja osallisuuteen liittyvät kokemukset ja niiden merkitykset haastateltaville.

Päihde- ja mielenterveyden ongelmat ovat yksi asunnottomuuden riskitekijöistä (Asunto ensin 2018). Opinnäytetyössäni en varsinaisesti keskittynyt näiden ongelmien kuvaamiseen tai ymmärtämiseen. Päihteidenkäyttö on kuitenkin vahvasti läsnä Asumaksi-hankkeen kohderyhmään kuuluvien ihmisten elämässä, vaikkakin hankkeen toimintaan osallistuminen vaatii päihteettömyyttä. Haastateltavistani osa oli viettänyt jo vuosia päihteetöntä elämää, toisilla päihdeongelma oli vielä akuutissa vaiheessa. Tutkimusaineistoa analysoimalla selvisi, millaista roolia päihteet näyttelevät kohderyhmän kokemuksissa. Asunnottomuutta on tutkittu myös esimerkiksi sukupuolen näkökulmasta (Granfelt 1998), mutta tässä työssä en erityisesti huomioi sukupuolen vaikutusta asunnottomuuteen. Näen asunnottomuuden kuitenkin osana laajempaa huono-osaisuutta, johon se myös esimerkiksi AUNE -ohjelmassa kytketään (Karppinen 2018, 2).

Raportissa tarkastelen ensin asunnottomuutta eri näkökulmista, sekä määrittelen huono-osaisuuden ja syrjäytymisen käsitteet. Opinnäytetyön tietoperustana olevaa teoriaa toipumisorientaatiosta kuvaan luvussa kolme. Toipumisorientaatio on ajattelun ja toiminnan viitekehys. Sitä on alun perin käytetty mielenterveystyössä, mutta vähitellen toipumisorientaatio on leviämässä myös esimerkiksi päihdetyöhön. Sen keskeinen periaate on toipujan itse määrittämisen mielekkään elämän tavoittelu yksilöllisten voimavarojen avulla. (Nordling 2018, 1476.) Esittelen opinnäytetyön viitekehysten ja perustelen tutkimusmenetelmien valinnan ja kerron tutkimuksen kulusta ja aineiston analyysin etenemisestä. Tulokset esittelen luvussa seitsemän aineistolähtöisen sisällönanalyysin tuloksena muodostuneiden teemojen mukaisesti. Lopuksi esitän tulosten perusteella vetämäni johtopäätökset ja esittelen kehitysideoita tulevaisuutta varten.

2 Asunnottomuus

Asunnottomuuden määrittely yksiselitteisesti on vaikeaa. Granfeltin (1998, 46-48) mukaan suomalaisessa keskustelussa käytetään useimmiten asunnottomuuden käsitettä, kun taas esimerkiksi pohjoismaisessa asunnottomuustutkimuksessa puhutaan sekä asunnottomuudesta (bostadslöshet), että kodittomuudesta (hemlöshet). Edelleen Granfelt toteaa, että asunnottomuus viittaa fyysiseen tilaan, kun taas koti on jotain, jolla on henki. Näin ollen asunnottomuutta voidaan hänen mukaansa torjua lisäämällä asuntotuotantoa, kun taas kodittomuuden

väheneminen vaatii fyysisen asunnon lisäksi mm. köyhyyteen ja syrjäytyneisyyteen puuttumista. (Granfelt 1998, 46-48.)

Tilastokeskus määrittelee asunnottomaksi henkilön, joka asunnon puuttumisen takia asuu ulkona, tilapäissuojissa tai laitoksissa, kuten ensisuojissa tai psykiatrisissa sairaaloissa. Lisäksi asunnottomiksi luetaan ne vapautuvat vangit, joilla ei ole tiedossa vakituista asuntoa ja sellaiset henkilöt, jotka asuvat tilapäisesti esimerkiksi sukulaisten luona. (Tilastokeskus 2018.) Ympäristöministeriön ohjauksessa oleva Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (Ara) vastaa valtion asuntopolitiikan toimeenpanosta myöntämällä erilaisia asumiseen liittyviä avustuksia ja valvomalla valtion tukeman Ara-asuntokannan käyttöä (Ara 2017). Ara määrittelee asunnottomaksi ihmisen, jolla ei ole vuokra- tai omistusasuntoa, ja joka elää ulkona, porrashuoneissa tai ensisuojissa, asuntoloissa tai majoitusliikkeissä, laitoksissa (esimerkiksi asumispalveluyksiköissä tai sairaaloissa) tai asunnon puuttumisen vuoksi tuttavien tai sukulaisten luona. Huoltokotityypissä asumispalveluyksikössä asuva luetaan asunnottomaksi, jos hänellä on vireillä vuokra-asuntohakemus. Ne, jotka viettävät yönsä asumispäivystyksessä luokitellaan ulkona, porrashuoneissa tai ensisuojissa yöpyviksi, niin sanotuiksi katusunnottomiksi (Sunikka 2017, 7). Pitkäaikaisasunnottomaksi määritellään henkilö, jonka asunnottomuus on pitkittynyt, tai se on pitkittymässä, koska toimivia tukipalveluja ja asumisratkaisuja ei ole tai niitä ei löydetä. Oleellista ei niinkään ole asunnottomuusjakson pituus, vaan avun tarve. (Asunnottomat 2017.) Opinnäytetyöni kohderyhmään kuuluvat ihmiset täyttävät pitkäaikaisasunnottoman kriteerit. Käytänkin tässä työssäni käsitettä ”pitkäaikaisasunnoton” viitatessani kohderyhmään kuuluviin ihmisiin.

Asunnottomuus on moniulotteinen ongelma, joka koskettaa heterogeenistä joukkoa ihmisiä. Usein asunnottomuuteen liittyy esimerkiksi päihde- ja mielenterveyden ongelmia, työttömyyttä tai taloudellisia vaikeuksia. Joskus asunnottomuus johtuu näistä muista ongelmista, joskus ne ovat seurasta usein pitkäänkin jatkuneesta asunnottomuudesta. (Sunikka, Seppälä & Granfelt 2007, 12). Myös Sirkka-Liisa Kärkkäinen (2006, 293) toteaa, että asunnottomuuden syyt ja seuraukset muodostavat monimutkaisen vyöhdin. Asunnottomuutta on eri aikakausina käsitetty eri tavoin; välillä on painotettu yksilön ominaisuuksien, välillä taas yhteiskunnan rakenteiden merkitystä. Osalle asunnottomia ei riitä pelkkä asunnon saaminen, vaan he tarvitsevat sen lisäksi hoitoa jopa ympärivuorokautisesti. Kärkkäinen pohtii, mikä on asunnottoman päihde- ja mielenterveysongelmaisen, niin sanotun kaksoisdiagnoosipotilaan asema palvelujärjestelmässämme ja mitä heistä ylipäänsä tiedämme. (Kärkkäinen 2006, 294.) Tutkimukseni kohderyhmään kuuluvat juuri nämä kaikkein huonoimmassa asemassa olevat, moniongelmaiset asunnottomat.

2.1 Asunnottomuus huono-osaisuutena

Huono-osaisuus tarkoittaa paljon muutakin, kuin taloudellisten resurssien niukkuutta, jona se usein kuvataan. Suomalaisista suuri osa saa jotain sosiaaliturvaetuutta olematta silti huono-

osaisia. (Ohisalo 2017, 45-47.) Huono-osaisuutta ovat Suomessa tutkineet muun muassa Maria Ohisalo ja Juho Saari. Saari (2015, 14) kuvaa kirjassaan ”Huono-osaiset: elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla” huono-osaisuuden notkelmia, joihin huono-osaisuudesta johtuvat ongelmat kasautuvat. Ne ovat varjoisia paikkoja hyvinvoivan yhteiskunnan reunamilla. Saaren (2015,14-15) mukaan näihin notkelmiin sijoittuvat kaikkein huono-osaisimmat suomalaiset: ne, joiden elintaso, elämänlaatu ja elintavat ovat muuta väestöä alhaisemmat. Hyvinvoiva väestö ei näe niihin varjoisiin notkelmiin, joissa nämä muukalaiset elävät (Saari 2015, 15). Ohisalo (2017, 46) toteaa väitöskirjassaan, että notkelma voi tarkoittaa myös sellaista usein kolmannen sektorin ylläpitävää palvelua, jossa huono-osaiset voivat tulla näkyviksi. Edelleen Ohisalo toteaa, että tämä ryhmä jää monesti erilaisten väestöä koskevien tutkimusten ulkopuolelle. Hehän ovat valtaväestölle näkymättömissä varjoisissa notkelmissa.

Asunnottomuus on huono-osaisuuden ytimessä. Saaren (2015, 16) mukaan asunnottomuuteen liittyy monia muita huono-osaisuuden tunnusomaisia piirteitä, kuten työttömyyttä, taloudellisia vaikeuksia tai sosiaalisten suhteiden heikkenemistä. Asunnottomuus vaikuttaa niin elintäsoon, elämänlaatuun, kuin elintapoihin, eikä sitä voi korvata millään muilla resursseilla. Esimerkiksi kouluttautumisella ei saavuteta sitä hyvää, mitä asuminen ihmisen elämään tuo. (Saari 2015, 16.)

Syrjäytyminen käsitteenä on lähellä huono-osaisuutta, mutta niillä on eroja. Saaren (2015, 103) mukaan syrjäytyminen on prosessi, joka johtaa pitkäaikaiseen huono-osaisuuteen. Kun kielteiset tapahtumat kasautuvat, voi tapahtua syrjäytymistä. Toisaalta myös myönteisten tapahtumista, kuten työelämässä etenemisestä sivuun jääminen voi aiheuttaa suhteellisen aseman heikkenemistä ja siten edesauttaa syrjäytymistä. (Saari 2015, 105.)

Dosentti Riitta Granfelt on tehnyt lukuisia asunnottomuutta käsitteleviä tutkimuksia. Granfelt on tutkinut Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) asumispalveluja niin ohjaajien, asiakkaiden, kuin yhteistyövankeidenkin näkökulmasta (Granfelt 2007, 1). Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia asumispalveluja ja muunlaista tukea vapautuvat vangit tarvitsevat, jotta yhteiskuntaan integroituminen onnistuisi. Tutkimuskohteena oli myös asumisohjaajien työkuva. Tutkimuksessa selvisi, että ohjaajia kuormitti erityisesti ne vapautuvat vangit, joilla oli ongelmia väkivaltaisen käytöksen hallinnassa. Myös vankilassa saavutettua päihitteettömyyttä oli vaikea pitää yllä vapautumisen jälkeen. Granfelt toteaa, että työntekijän ja asiakkaan välinen luottamuksellinen suhde ja tuetun asumisen tarjoaminen tälle asiakasryhmälle nimenomaan heidän lähtökohdistaan käsin ovat oleellisia asioita asumispalveluissa. Tärkeää olisi myös se, että esimerkiksi asumisohjaajat tuntisivat vankiloiden toimintaa, ja sitä kulttuuria, joissa vapautuvat vangit elävät. (Granfelt 2007, 28.)

Granfelt on tutkimuksissaan selvittänyt myös vankien tulkintoja asunnottomuudesta ja naisten kertomuksia kodittomuudesta. Vankilasta kotiin vai kadulle -tutkimuksessa (Granfelt 2003, 74)

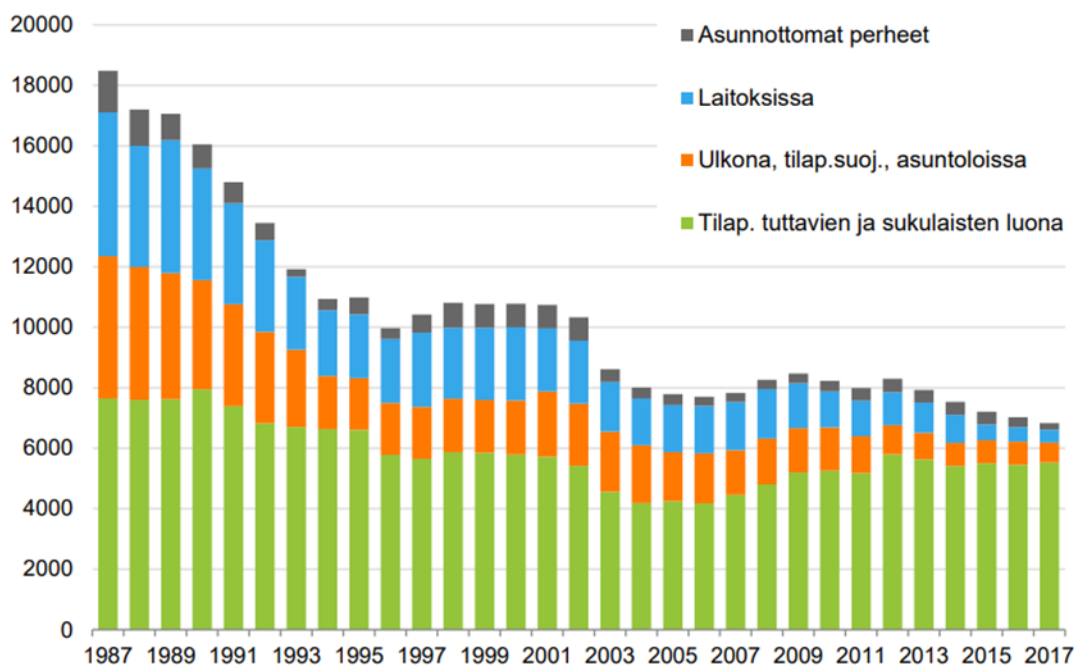
hän nostaa esiin erityisesti naisten vaikean aseman asunnottomana. Myös aiemmassa tutkimuksessaan Granfelt (1998, 7) on valottanut nimenomaan naisten marginalisaatiota ja kodittomuutta. Vaikka opinnäytetyössäni en käsittele sukupuolen merkitystä asunnottomana olemisessä, ovat Granfeltin tutkimuksissa esittämät tulokset keskeisiä suomalaisessa asunnottomuustutkimuksessa.

Ulla Knuuti tutki väitöskirjassaan huumeiden käyttäjien toipumisprosessia ja elämäntapaa. Hän mainitsee yhdeksi huumeiden käytön lopettaneiden selviytymiseen vaikuttavaksi asiaksi asunnotilanteen. Hän toteaa, ettei katuasunnottoman ole mahdollista kiinnittyä yhteiskunnan hyvänä pidettyihin toimintoihin. (Knuuti 2007, 185.) Knuuti kertoo uuden identiteetin omaksumisen mahdollistamisen olevan oleellista toipumisprosessissa. Hän puhuu arkisista onnistumisen kokemuksista, joita voi saada sellaisten ihmisten kanssa, joilla päihderiippuvuutta ei ole. Nämä kokemukset auttavat poikkeavuuden kokemusten ja marginaalisuuden vähentämisessä. (Knuuti 2007, 147.) Hän toteaa tutkimuksensa loppusanoina, että toipujan oma vastuu on otettava huomioon, mutta tarvitaan myös yhteiskunnallisia toimenpiteitä, jotta yhteiskuntaan integroitumista voitaisiin edistää, ja syrjäytymistä ehkäistä (Knuuti 2007, 188).

Mona Särkelä tarkasteli Pro gradu -työssään huono-osaisten mahdollisuutta osallisuuteen. Hänen tutkimuksensa perusteella huono-osaisten osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus olivat melko heikolla tasolla. Erityisesti omaehtoiseen osallisuuden kokemiseen oli vain vähän mahdollisuuksia, ja huono-osaiset nähtiinkin osallistamisen kohteina, eikä oman elämänsä subjekteina. Särkelä toteaaakin, että jos ihmiset eivät koe toimintansa olevan merkityksellistä oman elämän kannalta, on osallistumiseen kannustaminen turhaa. (Särkelä 2009, 62, 69.)

2.2 Asunnottomuus Suomessa

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) Asunnottomat 2017 -selvityksen mukaan Suomessa oli vuonna 2017 yhteensä 7112 asunnotonta. Heistä suurin osa, 6615 henkilöä oli yksineläviä, 497 perheellisiä. Edellisvuodesta asunnottomien määrä oli vähentynyt 331 henkilöllä. Suurin osa tilastoiduista asunnottomista oli sellaisia, jotka majoittuivat tilapäisesti sukulaisien tai tuttavien luona. Selvityksen mukaan kaikista Suomen asunnottomista yli puolet on Helsingissä, ja suurin osa pääkaupunkiseudulla. Vantaalla asunnottomana oli vuonna 2017 256 henkilöä, joista yksineläviä oli 222 henkilöä. Edellisvuodesta vantaalaisten asunnottomien määrä oli vähentynyt 69 henkilöllä. Vaikka asunnottomien määrä muutoin on vähentynyt, nuorten asunnottomien määrä on kasvanut. Alle 25-vuotiaista asunnottomista noin viidennes oli pitkäaikaisasunnottomia, mutta kokonaisuudessaan pitkäaikaisasunnottomien määrä väheni. (Asunnottomat 2017.)

Kuvio 1: Asunnottomien määrä 1987-2017. (Asunnottomat 2017.)

Suomessa asunnottomien määrä on vähentynyt jo pitkään. Kuviossa 1 on esitetty asunnottomien määrät vuosien 1987 ja 2017 välisenä aikana. Edelleen suhteellisesti suurin osa asunnottomista on tuttavien ja sukulaisten luona tilapäisesti majoittuvia. Laitospaikkojen karsiminen näkyy erilaisissa laitoksissa asuvien määrän vähenemisenä. (Asunnottomat 2017.)

2.3 Asunnottomuuden vähentäminen

Asunnottomuuden vähentämiseksi on tehty Suomessa työtä niin valtion, kuntien kuin järjestöjenkin toimesta. Suomi onkin tällä hetkellä ainoa maa Euroopassa, jossa asunnottomien määrä on saatu laskuun. (Asunnottomuus Suomessa 2018.) Asunnottomuustyö on siis tuottanut tulosta. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn painottuvan asumissosiaalisen työn keinoin pyritään tarttumaan niihin ongelmiin, joiden takia asuminen voi vaarantua. Asumissosiaalinen työ voi olla vuorovaikutuksellista ammattilaisen ja asiakkaan välistä työskentelyä, mutta sitä voidaan toteuttaa myös ryhmä- tai yhteisötyönä. (Granfelt 2013, 209.)

Feantsa, Euroopan asunnottomuustoimijoiden kattojärjestö pyrkii toiminnallaan ehkäisemään köyhyyttä ja syrjäytymistä asunnottomien parissa (Feantsa). Feantsan jäsenorganisaatioita Suomessa ovat Helsingin Diakonissalaitos, Nuorisoasuntoliitto, Vailla Vakainaista Asuntoa ry ja Y-Säätiö (Asunto ensin 2018). Y-Säätiö pyrkii vähentämään asunnottomuutta tarjoamalla kohtuuhintaisia asuntoja (Y-säätiö 2018). Asunto ensin -mallin mukaan asunnon saaminen on ensisijainen toimenpide, jonka jälkeen on helpompi alkaa ratkomaan muita sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia (Asunto ensin 2018).

ARA myöntää erilaisia asumiseen liittyviä tukia ja avustuksia. ARA on mukana monissa hankkeissa, esimerkiksi Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat - Varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki -hankkeessa. Sen tarkoituksena on vahvistaa kokemusasiantuntijoiden ja asiakasosallistumisen merkitystä asunnottomuustyössä. (ARA 2017.) Muita merkittäviä hankkeita asunnottomuuden vähentämiseksi ovat esimerkiksi PAAVO I (2008-2011) ja PAAVO II (2012-2015) -ohjelmat. Niiden keskeisiä tuloksia olivat vuokraperusteisen asumisen saaminen pitkäaikaisasunnottomuuden ratkaisuksi ja asuntoloiden käytöstä luopuminen. Parhailtaan on käynnissä STEAn rahoittama valtakunnallinen asunnottomuuden ennaltaehkäisyohjelma, AUNE -hanke (2016-2019). (Asunto ensin 2018.)

Asunnottomuustyöstä ja sen tuloksista on myös tehty tutkimusta. Hannele Tainio on tutkinut pitkäaikaisasunnottomuutta ja sen ratkaisuyrityksiä osana vuosien 2005-2007 välisenä aikana toteutunutta Asunnottomien palvelujen kehittämisyksikkö -hanketta. Hänen mukaansa pitkäaikaisasunnottomuus vaikuttaa sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla, ja sitä ylläpitäviä tekijöitä löytyy molemmilta tasoilta. Tainio mainitsee muun muassa köyhyyden, päihteiden käytön ja asuttamisjärjestelmässä olevat puutteet syiksi asunnottomuuden pitkittymiseen. (Tainio 2009, 145.)

Arja Koski ja Ilse Vogt esittelevät artikkelissaan ATLAS -hankkeen tuloksia ja merkityksiä Vanhan viertotien asumisyksikössä (Koski & Vogt 2015). Hankkeen tavoitteena oli vahvistaa asukkaiden osallisuutta ja toimijuutta. Koski ja Vogt kuvaavat toimintatutkimusta, jossa asumisyksikön asukkaat ja työntekijät yhdessä osallistuivat kehittämistoimintaan hankkeen työpajoissa. Työpajat toteutettiin monenlaisin toiminnallisin menetelmin ja ne suunniteltiin tukemaan työntekijöiden ja asukkaiden välistä dialogista vuorovaikutusta. Sen perusteella työntekijöistä ja asukkaista muodostetut tiimit kehittivät osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevia käytäntöjä. Johtopäätöksenä tutkimuksessa todetaan, että hankkeessa onnistuttiin kehittämään sellaisia toimintakäytäntöjä ja rakenteita, jotka edistävät yhdessä tekemistä. (Koski & Vogt 2015, 186-188.)

2.4 Asumispalvelut

Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus sosiaaliturvaan. Lisäksi julkisen vallan on edistettävä oikeutta asuntoon ja tuettava asumisen omatoimista järjestämistä. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.) Sosiaalihuoltolain mukaisia asumispalveluja järjestetään niille, jotka tarvitsevat apua tai tukea asumiseen tai asumisen järjestämiseen. Asumispalveluissa asumiseen liittyy asumista tukevat palvelut. Ensisijainen vastuu asunnon järjestämisestä on kuitenkin ihmisellä itsellään. Sosiaalihuollon vastuu asunnon järjestämisestä on viimesijainen. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.)

Sosiaalihuoltolaissa mainittuja asumispalveluja ovat ensisijaisen kotiin annettavan tuen lisäksi tilapäisen asumisen järjestäminen, tuettu asuminen, palveluasuminen ja tehostettu

palveluasuminen. Tilapäisen asumisen tavoitteena on aina siirtyminen pysyvämpään asumismuotoon ja siihen voi sisältyä myös muuta apua, kuten ruokaa. Tuettu asuminen tarjoaa tukea itsenäiseen asumiseen esimerkiksi päihde- ja mielenterveyskuntoutujille. Palveluasuminen on tarkoitettu niille, jotka tarvitsevat soveltuvan asunnon lisäksi laajaa tukea. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017.) Käytän tässä opinnäytetyössä termiä ”tuetun asumisen yksikkö” kuvaamaan niitä eri tasoista tukea tarjoavia asumismuotoja, joissa haastateltavani haastatteluhetkellä asuivat.

Vantaan kaupungin asumispalvelut ovat osa sosiaali- ja terveystalouksia. Kaupungin verkkosivuille on koottu tietopaketti asunnon hakemiseen liittyvistä asioista. Jos henkilö on menettämässä asuntonsa esimerkiksi maksamattomien vuokrien takia, hänet ohjataan ennaltaehkäisevään sosiaaliohjaukseen. Asunnottomien asumisen ohjaus tapahtuu aikuissosiaalityössä, jonne haetaan asiakkaaksi aikuissosiaalityöntekijän lähetteellä. Aikuissosiaalityössä toiminta on tavoitteellista, ja suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti. (Vantaan kaupunki.)

Kuntouttava asuminen palvelee päihde- tai mielenterveyskuntoutujia. Vantaalla päihdekuntoutujille on kolme asumisyksikköä: Koisonrannan palvelukeskus asunnottomille päihdeongelmallisille, Tuettu asuminen ja työtoiminta asunnottomille päihdekuntoutujille sekä Pähkinärin-teen asumisyksikkö pitkäaikaisasunnottomille päihde- tai mielenterveyskuntoutujille. Koisonrannan palvelukeskuksessa on päihdeettömän asumisen lisäksi asumispäivystys, joka on tarkoitettu tilapäiseksi yöpymispaikaksi. Päivystyksessä ei vaadita päihdeettömyyttä. (Vantaan kaupunki.)

Sunikka (2017, 16-17) kuvaa portaittaista asumismallia, joka perustuu siihen, että ihminen kuntoutuu asteittain ja on valmis yhä vaativampiin asumisen muotoihin. Aluksi asunnoton asuu asuntolatyyppisessä majoituksessa, sitten tuetussa asunnossa. Lopulta hän on kuntoutunut niin, että kykenee asumaan itsenäisesti vuokra-asunnossa. Tätä portaittaista mallia on tullut haastamaan Asunto ensin -periaate tai -malli. (Sunikka 2017, 16-17.) Asunto ensin -mallissa asunnon hankkiminen on ensisijainen asia ja edellytys muiden, kuten päihde- ja mielenterveyden ongelmien ratkaisemiseksi. Asunnottomalta ei vaadita päihdeettömyyttä, eikä asuntoa tarvitse ”ansaita” riittävällä kuntoutumisella, vaan asunnon katsotaan päinvastoin auttavan kuntoutumisprosessissa. (Asunto ensin 2018.)

3 Toipumisorientaatio

Vaikka tutkimukseni tarkoituksena ei olekaan testata jonkun olemassa olevan teorian paikkaansa pitävyyttä, on sen taustalla teoreettista tietoa. Kuvaan seuraavaksi toipumisorientaatiota, sekä tarkemmin siihen kuuluvaa osallisuuden käsitettä. Perustelen myös toipumisorientaation valintaa opinnäytetyöni tietoperustaksi.

Toipumisorientaation juuret ovat mielenterveyspotilaiden kansalaisoikeuksien parantamisessa Yhdysvalloissa 1960- ja 1970-luvuilla. 1980-luvulla alettiin nähdä mielenterveyskuntoutujat paitsi kuntoutuksen kohteina, myös aktiivisina toimijoina, jotka yksilöllisten prosessien kautta selviytyivät elämästään mielenterveyden ongelmien kanssa. (Nordling 2018, 1476). Suomessa psykiatrinen hoito oli 1990-luvun alussa huonoissa kantimissa. 2000-luvun alussa asenteet alkoivat muuttua, ja asiakkaiden mahdollisuudet osallistua oman hoitonsa suunnitteluun paraniivat. (Nordling, Järvinen & Lähteenlahti 2015, 133.) Nyt toipumisorientaatiota ollaan ottamassa käyttöön suomalaisessa mielenterveystyössä ja se on leviämässä pikkuhiljaa myös päihdetyöhön toimintamalliksi. Esimerkiksi Sininauhaliitto (2017) kertoo verkkosivuillaan toipumisorientaation tarkoittavan heidän työssään sitä, että uskotaan kuntoutujan mahdollisuuksiin löytää hyvä elämä sairaudesta huolimatta.

Toipumisorientaatio on muutakin, kuin sairaudesta toipumista oireiden vähetessä. Nordling (2018, 1476) määrittää toipumisorientaation ajattelun ja toiminnan viitekehyyksi, jonka keskeisiä käsitteitä ovat voimavarat, osallisuus, toivo, merkityksellisyys ja positiivinen mielenterveys. Hänen mukaansa toipumisorientaation mukainen ajattelu kohdistuu yksilön omiin kokemuksiin ongelmien kanssa selviytymisestä. Toipuminen nähdään enemmänkin yksilökohtaisena prosessina, kuin kliinisenä oireiden vähentämisenä. Positiivinen mielenterveys tarkoittaaakin tässä mielen kokonaisvaltaista hyvinvointia, eikä pelkästään sitä, että mielenterveyden häiriö puuttuu. Toipuminen on matka eikä niinkään päämäärä. Ihminen itse määrittelee, millainen on hänen mielestään hyvä elämä ja millaisia asioita hän itse pitää merkityksellisinä. Osallisuus lisääntyy, kun ihminen ottaa aktiivisen roolin omaan elämäänsä kuuluvien päätösten tekemisessä. Tämä vastuun ottaminen toki edellyttää, että ihmisellä on oikeasti mahdollisuus tehdä valintoja. Pitää olla tietoa eri vaihtoehdoista, sekä siitä, millaisia seurauksia omilla valinnoilla voi olla. (Nordling 2018, 1476-1477.) Myös Barrenger, Stanhope ja Atterbury (2015, 248) määrittelevät toipumisorientaation palveluiksi, joissa palveluiden käyttäjällä on valinnan mahdollisuuksia. Heidän mukaansa on oleellista, että palveluntarjoajat työskentelevät yhdessä asiakkaidensa kanssa kohti näiden itsensä määrittelemiä tavoitteita.

Nordlingin ym. (2015, 136) mukaan toipujan voimavaroja voidaan parhaiten löytää sellaisessa ympäristössä, joka tukee tavallista, arkista toimintaa. Edelleen hänen mukaansa tavoitteiden asettelu toipujan omien voimavarojen mukaan mahdollistavat onnistumisen kokemusten syntymisen. Nämä onnistumisen kokemukset taas lisäävät toiveikkautta tulevaisuuden suhteen. (Nordling ym. 2015, 136.)

Hyvään elämään liitetään usein elämänlaadun käsite, joka on myös osa toipumisorientaation mukaisia toipumisprosesseja (Nordling 2018, 1478). Se voidaan nähdä laajasti kaikkena, mitä ihminen tarvitsee voidakseen hyvin. Keskeistä elämänlaatua pohdittaessa on se, että riittävän hyvän elämän määrittelee ihminen itse. Yleensä siihen voidaan katsoa kuuluvan psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia, mutta myös ympäristö vaikuttaa koettuun elämänlaatuun.

Tärkeää on se, miten ihminen kokee asioiden olevan juuri hänelle tärkeillä osa-alueilla. Elämänlaatuun vaikuttavia tai siihen liittyviä tekijöitä ovat esimerkiksi toimintakyky, onnellisuus ja hyvinvointi. (Aalto ym. 2013, 4.)

Toipumisorientaatioon kuuluu viisi toipumista edistävää prosessia. Ne ovat Nordlingin (2015, 1478) mukaan kumppanuus, toivo ja optimismi, identiteetti, elämän tarkoitus ja voimaantuminen. Kumppanuuteen sisältyy tuen saaminen ja antaminen, sosiaaliset suhteet sekä yhteisöön kuuluminen. Toivo ja optimismi sisältävät uskon paremmasta tulevaisuudesta, motivaation muutokseen, myönteisen ajattelun ja halun onnistua. Identiteetti tarkoittaa tässä häpeäleiman voittamista ja positiivisen minäkuvan kehittymistä. Elämän tarkoitus voi löytyä Nordlingin (2015, 1478) mukaan esimerkiksi hengellisyydestä, sosiaalisista rooleista tai uuden elämänsuunnan löytymisestä, ja voimaantuminen puolestaan merkitsee henkilökohtaisen vastuun ottamista, elämänhallintaa ja omiin vahvuuksiin keskittymistä. Näitä prosesseja tuemalla voidaan toipumista edistää. Ne eivät etene välttämättä järjestyksessä ja askeleita toipumisen tiellä otetaan välillä eteen, välillä taaksepäin. (Nordling 2015, 1478.)

David Best yhdessä tutkimusryhmänsä kanssa (Best ym. 2015) on tutkinut päihderiippuvaisten toipumisprosessia sosiaalisen identiteetin muutoksena. Myös he määrittelevät toipumisen henkilökohtaiseksi muutokseksi, mutta korostavat sosiaalisten suhteiden merkitystä prosessissa. (Best ym. 2015, 111.) Best ryhmineen (Best ym. 2015, 112-113) näkee päihderiippuvuudesta toipumisen ensinnäkin sosiaalisen ryhmän muutosprosessina (process of social group change). Tämä tarkoittaa sitä, että toipumista tukee kuuluminen toipumisorientoituneihin (recovery-oriented) sosiaalisiin ryhmiin tai verkostoihin. Muutosprosessiin liittyy myös uuden, toipumis-pohjaisen sosiaalisen identiteetin ilmaantuminen (process of identity change). Ryhmässä tapahtuva sosiaalinen vaikuttaminen ja kontrolli saavat aikaan ja ylläpitävät näitä muutoksia. Tunne siitä, että kuuluu yhteisöön, on tärkeä, sillä ihmiset seuraavat mieluummin sellaisten henkilöiden esimerkkiä, joiden katsovat kuuluvan ”meihin”, kun niiden, jotka ovat ”niitä toisia”. (Best ym. 2015, 114, 119.)

Käytännön työssä toipumisorientaation mukainen työskentely edellyttää asiakkaan kohtaamiselta kokonaisvaltaisuutta. Tavoitteena on saada lisättyä elämän mielekkyyttä ja tarkoituksellisuutta. Tämä vaatii myös tunteiden ja arvojen käsittelemistä toipumisprosessin aikana kuitenkin niin, että palveluita käyttävällä pitäisi olla päätösvalta hänen elämänsä koskevissa prosesseissa. Perustana on luottamuksellisten suhteiden luominen asiakkaaseen. On myös tärkeää, että organisaatiokulttuuri on sellainen, että se mahdollistaa toipumisorientaation toteutumisen. Toteutuakseen toipumisorientaatio edellyttää myös osallisuuden, yhteisöihin kuulumisen ja osallistumisen mahdollistamista. (Nordling ym. 2015, 134.)

Luottamuksellisen asiakassuhteen muodostumista edistää se, että työntekijä arvostaa ja kunnioittaa asiakkaan itse asettamia tavoitteita. Tällöin myös mielekkäiden tavoitteiden

asettaminen on mahdollista. Usein toipujan usko omiin mahdollisuuksiinsa on alentunut aiempien epäonnistumisten vuoksi. Siksi olisi tärkeää, että kuntoutuja saisi onnistumisen kokemuksia. Pelkkä unelmista keskusteleminen ei riitä, vaan onnistumiskokemukset kehittyvät itselle tärkeän ja merkityksellisen toiminnan kautta. Toipujalla on myös oltava tavoitteita vastaava määrä voimavaroja, jotta hän voisi nämä itselleen asettamansa tärkeät tavoitteet saavuttaa. (Nordling ym. 2015, 136.)

Asiakkaan omien valintojen korostaminen ei tarkoita sitä, että ammattilaisen työtä väheksytäisiin. Asiantuntijaa tarvitaan vaihtoehtojen tarjoajana sekä apuna niiden vertailussa. Toipumisorientaation mukainen prosessi on onnistunut silloin, kun ihminen kokee, että on voinut itse vaikuttaa tärkeinä pitämiinsä asioihin. (Nordling ym. 2015, 137.)

Asunnottomuuden moniulotteisuuden ja kokonaisvaltaisuuden takia toipumisorientaatio sopii hyvin tutkimukseni tietoperustaksi ja samalla myös tärkeäksi osaksi opinnäytetyön viitekehystä. Muualla maailmassa toipumisorientaatiota on käytetty päihdetyössä (Best ym. 2015) ja se on Nordlingin (2018, 1476) mukaan vahvasti tulossa suomalaiseenkin sosiaalialan työhön. Viitekehystenä se on siis ajankohtainen ja lisäksi yhteneväinen toimeksiantajan tavoitteiden, kohderyhmän voimaantumisen ja elämänlaadun parantamisen kanssa.

Osallisuus on tällä hetkellä ajankohtainen aihe. Erikoistutkija Anna-Maija Isola johtaa Sosiaalisen osallisuuden kehittämishankkeessa (Sokra) osallisuutta koskevaa tutkimusta (THL 2018a). Osallisuus voidaan käsittää monella tapaa. Se voi olla esimerkiksi liittymistä, kuulumista, osallistumista tai yhteisyyttä (Isola ym. 2017, 3). Isolan ym. (2017, 9) mukaan osallisuudella on sosiaalipoliittinen ja sosiaalipsykologinen perusta. Osallisuus on hänen mukaansa yhteyttä aineettomiin tai aineellisiin hyvinvoinnin lähteisiin (Isola ym. 2017, 18-19). Aineellisia hyvinvoinnin lähteitä ovat esimerkiksi asunto, toimeentulo ja harrastusmahdollisuudet, aineettomia taas esimerkiksi luovuus, luottamus ja yhdessä luodut yhteiset merkitykset. Aineettomien ja aineellisten hyvinvoinnin lähteiden välimaastossa ovat esimerkiksi luonto ja taide. (Isola 2018.) Asunnottomuus on siis myös osattomuutta; asunnoton jää paljosta paitsi, kun on menettänyt yhteyden yhteen tärkeistä aineellisen hyvinvoinnin lähteistään.

Sosiaalisen alueella osallisuus, eli sosiaalinen osallisuus, voidaan määritellä Isolan (2018) mukaan koetun hyvinvoinnin ja edellä mainittujen hyvinvoinnin lähteiden väliseksi suhteeksi. Ihmisellä on tarve autonomian ja kyvykkyyden kokemuksille, jotka toteutuakseen vaativat suhteita muihin ihmisiin. Autonomia ja kyvykkyys vaikuttavat elämän hallittavuuden ja ymmärrettävyyden kokemuksiin. Esimerkiksi jos ihmisellä on kokemus, ettei hän ymmärrä palvelujärjestelmän toimintaa, on vaikeaa hakea toimeentulotukea. Myös osallisuuteen liittyvä tunne siitä, että on osa merkityksellistä kokonaisuutta, mahdollistuu vasta suhteessa muihin ihmisiin, samoin kuin osallisuuden kokemiseen kuuluva mahdollisuus tehdä hyvää muille ihmisille. (Isola 2018.)

Leemannin, Kuusion ja Hämäläisen (2015, 1) mukaan sosiaalisen osallisuuden käsitettä voidaan tarkastella yhteiskuntatieteellisestä tai yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta. Sosiaalisen osallisuuden käsitteissä on eroja, mutta yleisesti ottaen sitä käytetään syrjäytymisen vastakohtana. Oleellista Leemannin ym. (2015, 3) mukaan on se, että ne ihmiset, jotka ovat yhteiskunnan reunoilla tai sen ulkopuolella, pääsevät erilaisten tukitoimien avulla lähemmäs sen toimintoja. Vaikka osallisuuden kokemus on yksilöllinen, yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat siihen (Isola 2018).

Osallisuus (participation) voidaan määritellä yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen osallistumisena päätöksentekoprosesseihin, jotka vaikuttavat kyseisiin osallistujiin joko suorasti tai epäsuorasti. Asunnottomat ovat usein jääneet syrjään näistä päätöksentekoprosesseista. Christian Stark käsittelee artikkelissaan *Participation in Social Work: Possibilities and Limitations of Participation of Services Users Using the Example of Homeless People* (Stark 2011) osallisuutta sosiaalityössä käyttäen esimerkkinään asunnottomuutta. Hän toteaa, että osallisuuden kokemus ei poista tuen tarvetta. Kyse on siitä, miten tukea tarjotaan, jotta asunnottomien ihmisten autonomia lisääntyisi. Stark kysyykin, missä määrin häpeäleimaa kantavat kakkosluokan kansalaisiksi leimatut asunnottomat ylipäänsä pystyvät osallistumaan, mihin heidän pitäisi osallistua, ja onko heillä mahdollisuus olla osallistumatta. (Stark 2011, 78.)

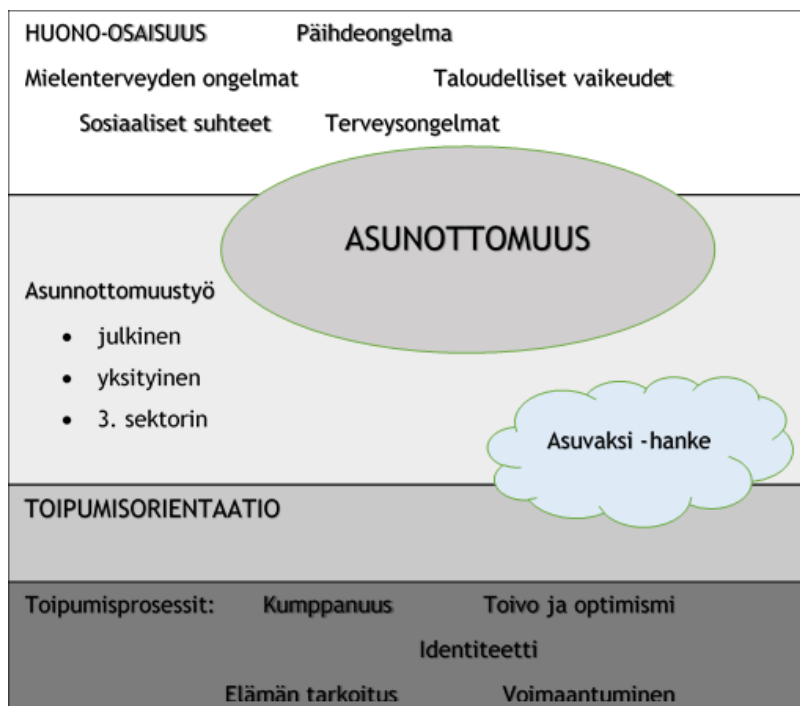
Voimaantumista avaan käsitteenä siksi, että se on niin lähellä osallisuutta ja esimerkiksi Star-kin (2011, 78) mukaan osallisuuden edellytys. Englanninkielinen termi empowerment sisältää sekä voimaantumisen, että valtaistumisen käsitteet. Stark (2011, 78) määrittelee voimaantumisen prosessiksi, jossa yksilöiden tai yhteisöjen kyky tehdä päätöksiä ja toimia näiden päätösten mukaisesti lisääntyy. Hokkasen (2014, 19.) mukaan ero käsitteiden välillä on siinä, puhutaanko ihmisen sisäisestä vai ympäristöön suuntautuvasta prosessista. Voimaantuminen on hänen mukaansa sisäinen prosessi, valtaistuminen taas kohdistuu yksilön ja ympäristön väliin suhteeseen. (Hokkanen 2014, 19.)

Osallisuuden kokemuksia voidaan lisätä työskentelemällä toipumisorientaation mukaisesti. Nordling ym. (2015, 137) mainitsevat esimerkiksi sosiaalisten suhteiden aktivoimisen ja vertaistuen saamisen ja antamisen mahdollisuudet tärkeinä osallisuuden vahvistajina. Tärkeänä he pitävät kokemusasiantuntijatoimintaa, joka mahdollistaa monipuolisen osallisuuden kokemuksen. (Nordling ym. 2015, 137.)

4 Opinnäytetyön viitekehys

Opinnäytetyön viitekehys (kuvio 2) muodostuu asunnottomuuden ja sen taustalla olevan huono-osaisuuden käsitteiden ympärille. Huono-osaisuus vaikuttaa taustalla laajana ilmiönä, johon asunnottomuuskin kuuluu. Huono-osaisuuteen liittyy asunnottomuuden lisäksi muun muassa päihteiden käyttö, terveys, taloudellinen tilanne ja sosiaaliset suhteet. Ihmisen elämästä ei voi erottaa pelkkää asumista ja tarkastella sitä yksin. Asunnottomuus ilmiönä on paljon

muutakin, kuin pelkkä fyysinen tila, seinät ja katto. Asunnottomuuteen liittyy myös asunnottomuustyö, jota taas tekevät niin julkinen, yksityinen kuin kolmaskin sektori. Opinnäytetyöni kohderyhmään kuuluva ihminen on kosketuksissa huono-osaisuuden ja eri toimijoiden tekemän asunnottomuustyön kanssa.

Kuvio 2: Opinnäytetyön viitekehys

Asuvaksi-hankkeen toiminta osana kolmannen sektorin tekemää työtä on lähellä kohderyhmän ihmisiä. Toipumisorientaatio muodostaa opinnäytetyöni tietoperustan ja sitä voidaan käyttää myös asunnottomuustyössä.

5 Asuvaksi-hanke

Asuvaksi on Tukihenkilötyö yhdistys ry:n hanke, jonka tavoitteena on auttaa sellaisia moniongelmaisia asunnottomia vantaalaisia, jotka eivät syystä tai toisesta ole kiinnittyneet sosiaali- tai terveystalouteihin. Tukihenkilötyö yhdistys ry:n (THT) toiminta alkoi vuonna 2002 tukivalmennuskoulutusten muodossa. Tukivalmennus kohdistuu päihdeongelmallisille ja heidän läheisilleen, sekä vapaaehtoistoimijoille. Yhdistyksen tarkoituksena on vähentää asiakkaidensa kohtaamia ennakkoluuloja ja parantaa heidän elämänlaatuaan. Se järjestää mm. koulutuksia, kursseja sekä luonto- ja retkitoimintaa yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa. (Tukihenkilötyö 2018.)

Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Vantaan kaupungin päihdepalvelut, AUNE-hanke (Asunnottomuuden ennalta-ehkäisyn toimenpideohjelma), Vantaan A-kilta ja Laurea-ammattikorkeakoulu, joiden kanssa on solmittu kumppanuussopimukset. Lisäksi hanke tekee yhteistyötä

Vantaan poliisin, Vantaan seurakuntayhtymän sekä Vantaan Asunnottomien Hyvinvoinnin Tuki ry:n (VAHTI ry) kanssa. Hanke on saanut Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (STEA) rahoituksen kolmeksi vuodeksi. Asumaksi-hankkeen toiminnan tarkoituksena on paitsi auttaa kohderyhmään kuuluvia henkilöitä asumisen järjestämiseen liittyvissä asioissa palveluneuvonnan avulla, myös selvittää mitä ovat ne ilmiöt, jotka estävät asumispalveluihin integroitumisen. Hankkeen toiminnalla pyritään siten myös ennaltaehkäisemään asunnottomuutta, edistämään hyvinvointia ja lisäämään tasa-arvon kokemuksia sekä tukemaan ja parantamaan asiakkaiden elämänhallintaa. Asumaksi-hanketta edelsi Avosetti-projekti vuosina 2014-2016. (Hankesuunnitelma 2017.)

Asumaksi-hankkeen tavoitteet on määritelty hankkeen avustushakemuksessa (Hankesuunnitelma 2017.) Ensimmäinen tavoite on kohderyhmään kuuluvien ihmisten asumisen järjestämisen ja sosiaali- ja terveystieteiden palveluihin pääsemisen tukeminen asiakaslähtöisen palveluohjauksen avulla. Toiseksi hankkeen tavoitteena on parantaa sen kohderyhmään kuuluvien ihmisten elämänhallintaa ja tukea elämänmuutosta vahvistamalla asunnottomien voimaantumista. Kolmanneksi hankkeen avulla halutaan selvittää syitä asunnottomuuden ja palveluista putoamisen takana. Neljänneksi hankkeen toiminnan avulla halutaan edistää kohderyhmän hyvinvointia ja tasa-arvoa. Hankkeen viides tavoite on tuottaa sen sidosryhmille sellaista tietoa, jota ne voivat käyttää omassa asiakastyössään kohderyhmän elämäntilanteen parantamiseksi. Viimeiseksi tavoitteena on dokumentoida hankkeen aikana syntyneet tiedot ja kokemukset ja käyttää tuotoksia jatkossa asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn.

Hankkeen kohderyhmään kuuluvia ovat sosiaalisesti ja taloudellisesti syrjäytyneet sekä syrjäytymisvaarassa olevat päihde- ja mielenterveysongelmaiset, asunnottomat tai häätöuhan alla olevat vantaalaiset. Näitä palveluiden ulkopuolella olevia arvelaan Vantaalla olevan noin 200-500 henkilöä. Projektityöntekijät tapaavat heitä jalkautumalla sellaisiin paikkoihin, joissa asunnottomat ihmiset oleilevat. Esimerkiksi Vantaan kaupungin asumispalvelujen kanssa on tehty sopimus koko hankkeen ajan tapahtuvasta viikoittaisesta projektityöntekijän läsnäolosta asumispäivystyksessä. Asiakkaita tuetaan toipumispolulla ja ohjataan tarvittaessa palveluiden piiriin. Järjestämällä tukitoimintana retkiä ja leirejä, joihin myös muut kuin hankkeen ydinryhmään kuuluvat voivat osallistua, voidaan tarjota mahdollisuuksia merkitykselliseen elämään kiinnittymiseen. (Hankesuunnitelma 2017.)

Blombergin, Karjalaisen, Karjalaisen, Kivipellon, Saikkosen & Saikun (2016, 157-159) mukaan sosiaalityön ongelmia ovat mm. sektoroituminen ja toimistokeskeisyys, jalkautuvan työn puute, huonot resurssit ja organisaatioiden selkeyttämättömät työtavat. Asumaksi-hankkeen toiminnan avulla on tarkoitus saada uutta ja monipuolista tietoa asunnottomuuteen johtaneista syistä. Toivotaan myös tietoa sellaisista asioista, jotka ovat auttaneet ihmisiä integroitumaan takaisin yhteiskuntaan. Tätä tietoa voidaan hyödyntää myöhemmin muiden palveluiden ulkopuolelle jääneiden auttamisessa. Hankkeessa pyritään myös aktivoimaan

kohderyhmään kuuluvia mukaan toiminnan suunnitteluun, jotta he eivät jäisi pelkästään toimenpiteiden kohteiksi. Tavoitteena on parantaa kohderyhmään kuuluvien osallisuutta ja toimintakykyä, sekä mahdollisuuksia asumiseen. (Hankesuunnitelma 2017.)

Tukihenkilötyö yhdistyksen arvoja sovelletaan kaikessa yhdistyksen toiminnassa, myös Asumaksi-hankkeessa. Yhdistyksen toiminta on asiakaslähtöistä; yhdistys on olemassa asiakkaitaan varten. Kaikille kuuluva ihmisarvo, myönteisyys, suvaitsevaisuus, avoimuus ja luotettavuus ovat yhdistyksen arvoja. (Tukihenkilötyö 2018.) Heikkisen (2018, 7) mukaan sosiaalialan työ perustuukin juuri ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Edelleen hänen mukaansa sosiaalinen oikeudenmukaisuus on sosiaalialalla työskentelevien eettinen velvoite. Tähän liittyy myös Asumaksi-hankkeen tavoite hyödyntää yhteistyökumppaneiden kanssa hankkeen aikana saatavaa tietoa asunnottomuuden ehkäisyssä ja kohderyhmään kuuluvien ihmisten hyvinvoinnin lisäämisessä.

Aikuisten parissa tehtävän sosiaalialan työn perustoimintana hyvinvointivaltiossamme on kunnallinen aikuissosiaalityö. Ajatellaan, että oleelliset sosiaalipalvelut kuuluvat kaikille suomalaisille, ja niitä tuotetaan valtion ja kuntien toimesta. Suomessa on kuitenkin lukuisia sosiaali- ja terveysalan järjestöjä, jotka tuottavat palveluja ja tukevat avun tarpeessa olevia. Vakiintuneiden palvelujen lisäksi sosiaalialan työtä tehdään erilaisissa projektimaisissa hankkeissa. Sosiaalialan työtä tehdään siis monenlaisilla areenoilla. (Juhila 2008, 14-15, 37-38.) Vuonna 2008 sosiaalialan järjestöt tuottivat kustannuksilla mitattuna noin 16 % kaikista sosiaalipalveluista. Päihdehuollon asumispalveluissa järjestöjen osuus palveluiden tuottajina oli erittäin merkittävä. Vuonna 2008 päihdehuollon asumispalvelujen asumispäivistä peräti 65,7 % tuotettiin järjestöjen toimesta. (Seretin, Eronen & Peltosalmi 2012, 12.)

Juhilan mukaan (2008, 43) aikuissosiaalityön areenat ovat entistä useammin projektimuotoisia ja määräaikaista. Kunnallinen perustoiminta, moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat sekä muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat, kuten sosiaaliset järjestöt voivat olla kumppanuussuhteessa keskenään. Silloin palvelut linkittyvät toisiinsa ja yhteistyössä muodostavat mielekkään kokonaisuuden. Jos kunnallisen aikuissosiaalityön resurssointi ei toimi, voidaan olla tilanteessa, jossa esimerkiksi järjestöt toiminnallaan paikkaavat kunnallisen järjestelmän aukkoja. Eri toimijat voivat joutua myös kilpailemaan toisiaan vastaan. Kilpailun voittaa se, jonka palvelussa on paras hinta-laatusuhde. (Juhila 2008, 43-47.) Asumaksi-hanke sijoittuu muihin hyvinvointiyhteiskunnan areenoihin, ja se toimii kumppanuussuhteessa yhteistyötahojensa kanssa. Hanke ei kilpaile muiden toimijoiden kanssa, eikä paikkaa julkisen sosiaalityön aukkoja, vaan pyrkii osaltaan täydentämään sen tarjoamia palveluja.

Aikuissosiaalityö voi sisältää erilaisia asioita, mutta esimerkiksi kunnallinen aikuissosiaalityö määrittellään pitkälti olemassa olevan ongelman, asetetun tavoitteen ja käytettävän menetelmän mukaan. Ongelma on jokin pulmatilanne, tavoitteena usein elämäntilanteen

parantaminen ja välineenä esimerkiksi ohjaus ja neuvonta. (Juhila 2008, 16-17.) Kuten jo todettu, aikuissosiaalityötä tehdään muuallakin, kuin kuntien sosiaalitoimistoissa. Se voi olla esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa, päihde- tai mielenterveystyötä tai vankeinhoitotyötä. Asumaksi-hankkeen tavoitteena on vahvistaa osallisuuden kokemuksia, ja siten osaltaan parantaa asumisen mahdollisuuksia. Hankkeen tekemä työ on aikuissosiaalityötä ja yksi sen tavoitteista on asumismahdollisuuksien parantaminen. Asumissosiaalinen työ on osa aikuissosiaalityön kenttää. Se on työtä, jota tehdään asunnottomien parissa arjen sujumisen ja asumisen tukemiseksi (Hyväri 2016, 115).

6 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyöni lähtökohtana olivat asunnottomuus ja Asumaksi-hankkeen toiminta ja tavoitteet. Opinnäytetyöni tavoitteena ei ollut vahvistaa jotain olemassa olevaa teoriaa, vaan tavoittelin työssäni sitä, että ymmärrys pitkäaikaisasunnottomuutta kohtaan lisääntyisi ja että kokonaiskuva ilmiöstä selkenisi.

Tutkimuskysymys:

1. Mitä ovat palveluista pois jäämisen syyt pitkäaikaisasunnottomien kokemusten perusteella?

Tutkimuskysymys perustuu Asumaksi-hankkeen tavoitteisiin moniongelmaisten vantaalaisten asunnottomien elämänlaadun ja asumisen mahdollisuuksien parantamisesta. Tutkimuskysymys muodostui yhteistyössä toimeksiantajan kanssa.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka metodologinen lähestymistapa on fenomenologis-hermeneuttinen. Laadullinen tutkimusmenetelmä antaa mahdollisuuden saada tietoa ihmisen merkityksellisiksi kokemista asioista. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tutkitaankin merkityksiä, jotka liittyvät joko kokemuksiin tai käsityksiin. (Vilkka 2015, 118.) En pyrkinyt tutkimukseni avulla todistamaan jonkin hypoteesin paikkansapitävyyttä, tai tekemään sen perusteella yleistyksiä asunnottomuudesta, vaan selvittämään, millaisia merkityksiä asunnottomuuden kokemuksilla on kohderyhmän ihmisten elämässä. Tavoitteenani oli nostaa aineistosta esiin merkityskokonaisuuksia ja tehdä niiden välisten suhteiden perusteella johtopäätöksiä.

Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastatteluja. Haastateltavia oli yhteensä seitsemän. He kuuluivat Asumaksi-hankkeen kohderyhmään ollen moniongelmaisia pitkäaikaisasunnottomia. Tärkein kriteeri tutkimukseen osallistumiselle oli se, että ihmisellä itsellään oli kokemusta asunnottomuudesta joko haastatteluhetkellä, tai aiemmin elämässä. Haastattelutilanteet olivat keskustelunomaisia, joten haastateltavat saivat kertoa vapaasti omia kokemuksiaan liittyen asunnottomuuteen. Haastatteluruko teemoineen ohjasi keskustelua, mutta olin jo etukäteen varautunut siihen, että tutkittavat saattavat puhua aiheista, joita en ollut

teemoihin nostanut. Aineiston analyysin toteutin sisällönanalyysinä, joka eteni haastattelujen litteroinnin jälkeen aineiston kuvaukseen. Sen jälkeen ryhdyin etsimään aineistosta merkityskokonaisuuksia, joista taas synteesin kautta muodostin tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset.

6.1 Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa

Fenomenologisen ihmiskäsitykseen kuuluu oleellisesti kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys (Laine 2015, 29). Tuomen ja Sarajärven (2013, 34) mukaan fenomenologinen tutkimuksen kohteena ovat ihmisten kokemukset, tarkemmin sanottuna kokemusten merkitykset. Yhteisöllisyys tarkoittaa tässä kontekstissa hänen mukaansa sitä, että merkitykset eivät ole sisäsyntyisiä, vaan ne ovat lähtöisin ihmisten yhteisöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 34.) Kun ihminen kuuluu johonkin yhteisöön, hänellä on yhteisönsä kanssa yhteisiä merkityksiä. Yksilön kokemukset voivatkin kertoa jotain koko yhteisöstä. Toisaalta hermeneutiikassa kiinnostavaa on myös yksilöiden eroavaisuudet. (Laine 2015, 32.)

Kokemus tarkoittaa fenomenologisessa lähestymistavassa sitä kokemuksellista suhdetta, joka ihmisellä on omaan elämäänsä, omaan maailmaansa. Esimerkiksi naiseus saa erilaisia merkityksiä riippuen kokijasta ja hänen, ja sen maailman, jossa hän elää, välisestä suhteesta. Naiseuden merkitykseen vaikuttaa ihminen itse, mutta myös hänen ympäristönsä ja se kulttuuri, jossa hän on kasvanut. Fenomenologisen ajattelun mukaan kaikki asiat ovat merkityksellisiä ja ihminen perustaa toimintansa näille merkityksille. (Laine 2015, 30.)

Hermeneuttinen ymmärrys fenomenologiassa tarkoittaa tutkittavien ilmiöiden merkitysten ymmärtämistä. Hermeneutiikkaan liittyy tulkinta ja esiymmärrys, eli se, miten tutkittava ilmiö on ymmärretty aikaisemmin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 35.) Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tarkoituksena on käsitteellistää, tehdä ilmiö tai kokemus näkyväksi, tuoda se tietoisuuteen. Käsitteellistäminen vaatii tutkittavan aineiston tulkintaa, sillä vaikka ilmiöt sinänsä voivat olla tuttuja, ne eivät ole tiedostettuja, näkyviä, vaan ne ovat olemassa jossain taustalla. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 35.) Tutkimuksessa ei pyritä yleistyksiin, vaikka tietyn yhteisön jäsenten kokemuksissa onkin yhteneväisiä piirteitä tai merkityksiä, vaan halutaan ymmärtää tietyn tutkittavan kohteen tai ilmiön merkitysmaailmaa tietyinä hetkenä (Laine 2015, 32.)

Valitsin fenomenologis-hermeneuttisen lähestymistavan opinnäytetyöni tutkimuksen lähtökohdaksi. Se soveltuu tähän tutkimukseen siksi, että tavoitteeni on nimenomaan lisätä ymmärrystä asunnottomuudesta ja sitä kautta saada selville, millaisia kynnyksiä ihmiset kohtaavat asumisen poluillaan, ja millaisia syitä väliinpuotoamisen taustalla on. Ei ole uutta tietoa, että kaikkein huono-osaisimpien asunnottomuuteen liittyy lähes poikkeuksetta myös päihdeongelma ja muita elämänlaatua laskevia vaikeuksia. Pyrin tutkimukseni avulla tuomaan tätä vyyhtiä näkyväksi ja löytämään sitä kautta vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Hermeneutiikka, teoria ymmärtämisestä ja tulkinnasta (Laine 2015, 33-35) on myös läsnä opinnäytetyössäni. Laineen (2015, 33-35) mukaan tutkija ymmärtää kohteensa, ihmisen ilmaisen, aina jollain tapaa jo etukäteen. Tutkijalla ja haastateltavalla on yhteinen perinne ja tutkimuskohteessa on joka tapauksessa jotain tuttua kummallekin. Tämä esiymmärrys on lähtökohta, josta aineiston analyysi ja tulkinta vasta alkaa. Omia tulkintoja on kyseenalaistettava läpi tutkimuksen. (Laine 2015, 33-35.)

Tutkijana tulkitsin aineiston ilmaisuja ensin oman esiymmärrykseni mukaan. Jotta pystyin nostamaan aineistosta esiin ne merkitykset, jotka olivat tämän tutkimuksen kannalta oleellisia, oli aineistoa käytävä läpi useaan kertaan ja kriittisesti tarkasteltava omia tulkintoja. Laineen (2015, 38) mukaan tätä vuoropuhelua tutkijan ja aineiston välillä kutsutaan hermeneutiseksi kehäksi. Esiymmärrys tai tutkijan spontaani tulkinta ei ole vielä lopullista tietoa, vaan aineiston kriittinen tarkastelu ja etäisyyden ottaminen johtavat siihen, että aineistosta nousee esiin asioita, joita tutkija ei aluksi pitänyt tärkeinä. Lopulta tutkija pystyy arvioimaan, mitä tutkittava todella on tarkoittanut. (Laine 2015, 38.)

Fenomenologiseen tutkimukseen ei ole olemassa jotain tiettyä sapluunaa. On pohdittava tilanteen mukaan, millaisia keinoja tutkimuksessa käytetään. Vaikka fenomenologinen tutkimus ei pohjaa teoreettiseen viitekehykseen, se ei kuitenkaan ala tyhjästä. Jotkut teoreettiset lähtökohdat, kuten ihmiskäsitys, käsitykset kokemuksesta tai merkityksestä, vaikuttavat tutkimukseen. Niitäkin pitäisi tarkastella kriittisesti. Kun tutkimusta suoritetaan, teoreettinen tieto pannaan syrjään, mutta otetaan taas käyttöön, kun aletaan keskustelemaan tuloksista. (Laine 2015, 35-37.)

Opinnäytetyöni toteutus seuraa Laineen (2015, 50) esittämää fenomenologisen tutkimuksen rakennetta. Aluksi on huomioitava tutkijan oma esiymmärrys, jota reflektoidaan läpi tutkimuksen kulun. Aineiston hankintaa seuraa siihen tutustumisen ja kokonaisuuden hahmottaminen. Seuraavaksi aineistosta tehdään tiivistetty kuvaus, josta ryhdytään etsimään merkityksiä ja muodostamaan merkityskokonaisuuksia. Lopulta merkityskokonaisuuksista muodostetaan synteessissä kokonaiskuva. Merkityskokonaisuuksien välisiä suhteita arvioidaan. Viimeiseksi esitellään tutkimuksen pohjalta kehiteltyjä johtopäätöksiä ja kehitysideoita. (Laine 2015, 50.)

6.2 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastatteluja. Haastattelu menetelmänä antaa haastateltavalle mahdollisuuden tuoda esiin niitä asioita, jotka ovat hänelle merkityksellisiä. Haastattelu sopii myös tutkimukseen, joissa aiheesta ei etukäteen tiedetä kovin paljon. Tarpeen mukaan voidaan haastateltaviin olla yhteydessä myöhemminkin, ja näin täydentää aineistoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 192-193.) Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina. Laadin haastattelurungon, jossa on kuusi teemaa apukysymyksineen. Teemahaastattelujen kysymykset pohjautuvat tutkimuskysymyksiin, jotka olin muodostanut

yhteistyössä hankkeen työntekijöiden kanssa. Tarkoitukseni oli, että haastateltava saa kertoa vapaasti omista kokemuksistaan. Haastattelurungon teemat ja apukysymykset olivat ”muistilistana” haastattelutilanteessa. Teemojen avulla voin tarkistaa, että tutkimuksen kannalta kiinnostavat asiat olivat nousseet keskusteluun. Haastattelurunko on liitteenä 1.

Haastatteluja aloittaessa ei tutkijan tarvitse välttämättä etukäteen tietää, kuinka pitkään hän aikoo haastatteluja jatkaa. Saturatio, eli aineiston kylläisyys tarkoittaa sitä, että aineistoa on saatu riittävästi eikä sen jälkeen saada enää tutkimuksen kannalta uutta tietoa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 169.) Tässä opinnäytetyössä saturatiopistettä ei varsinaisesti saavutettu, sillä en lopettanut haastattelujen tekemistä siksi, että mitään uutta tietoa ei enää olisi ilmaantunut. Opinnäytetyöhön käytettävissä olevat resurssit ovat rajalliset, mikä oli otettava huomioon aineiston määrän suhteen. Oli ajateltava, että kykenen myös analysoimaan aineiston opinnäytetyön puitteissa. Yksittäisen haastattelun kestoa en ollut etukäteen rajannut, vaan haastattelu lopetettiin, kun alkoi näyttää siltä, että juuri siinä haastattelutilanteessa ei uutta tietoa enää saada.

Fenomenologisen haastattelun tavoitteena on mahdollisimman avoin, keskustelunomainen tilanne jossa haastateltavalla on tilaa ja vapautta. (Laine 2015, 39.) Teemahaastattelukin ohjaa keskustelua jonkin verran, mutta päädyin sen käyttämiseen aineiston keräämisessä, sillä halusin, että aineiston avulla voisin löytää monipuolista tietoa asunnottomuudesta.

Haastatteluihin osallistuville laadin suostumuslomakkeen, jossa on esitelty lyhyesti opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimusmenetelmät, tutkimuksen vapaaehtoisuus ja haastateltavan anonymiteetti. Suostumuslomake on tämän opinnäytetyön liitteenä 2. Haastattelujen aloittamista edelsi myös tutkimuslupien hakeminen. Tätä opinnäytetyötä varten hain tutkimusluvat Vantaan kaupungilta, Tukihenkilötyö Yhdistys ry:ltä, Vantaan A-killalta sekä Kiltakodilta. Vantaan kaupungin tutkimuslupa on liitteenä 3. Muiden toimijoiden tutkimusluvat olivat suullisia ja ne vahvistettiin sähköpostitse.

6.3 Haastateltavien löytäminen

Tutkimukseni kohdistui niihin vantaalaisiin asunnottomiin, jotka ovat pudonneet tai jääneet asumis- ja muiden sosiaali- ja terveystalvelujen ulkopuolelle. Osa haastatelluista oli opinnäytetyötä tehdessä pitkäaikaisasunnottomia, osa taas asui erilaisissa tuetun asumisen yksiköissä. Haastatelluista kaksi asuivat tutkimushetkellä tavallisissa vuokra-asunnoissa.

Haastattelin yhteensä seitsemää henkilöä. He olivat kaikki miehiä, iältään 45-62-vuotiaita. Koska tutkimus oli laadullinen, eikä siinä pyritty tekemään yleistyksiä, tutkimukseen osallistuvien henkilöiden määrää tärkeämpi seikka oli se, että heillä oli mahdollisimman paljon kokemuksia tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85). Tästä syystä opinnäytetyöni haastateltavien joukkoon valittiin harkinnanvaraisesti Asumis- ja asumisen hankkeen kohderyhmään kuuluvia

ihmisiä. Valinta perustui ensinnäkin sille seikalle, että haastateltavilla oli omakohtaista kokemusta asunnottomuudesta. Toisekseen haastateltavien oli myös oltava itse kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseen. Ikä- tai sukupuolikriteerejä en käyttänyt valintaperusteina. Haastateltavat olivat kaikki jollain tapaa mukana Asumaksi-hankkeen toiminnassa.

Tärkeää haastateltavien joukon muodostamisessa oli luottamuksellisten suhteiden luominen heihin. Tämä ei olisi ollut mahdollista, elleen olisi edellisenä kesänä tehnyt 10 viikon harjoittelua Asumaksi-hankkeessa ja käynyt projektityöntekijöiden kanssa esimerkiksi asumispäivystyksessä viikoittain tapaamassa siellä yöpyviä ihmisiä. Hankkeen kohderyhmään kuuluvia ihmisiä tapasin myös Villa Grönbergissä sekä erilaisissa hankkeen ja yhteistyökumppaneidensa järjestämässä tapahtumissa ja retkillä. Olin opinnäytetyötä aloittaessa jo tuttu suurelle osalle kohderyhmää. Sopivien haastateltavien löytämisessä sain apua hankkeen työntekijöiltä, jotka ehdottivat sopivia haastateltavia. Lopulliset valinnat tein itse. Haastateltavia henkilöitä löytyi kaiken kaikkiaan kymmenen, mutta kolme alun perin haastatteluun suostunutta ei lopulta osallistunut tutkimukseen. Haastateltava saattoi olla tavoittamattomissa, tai jättää tulematta sovittuun haastatteluun. Aineiston keräämisen käytäntöjä käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

6.4 Aineiston kerääminen

Aloitin haastattelujen tekemisen, kun olin saanut tutkimusluvut tarvittavilta tahoilta. Koska haastateltavista osalla ei ollut vakituista asuntoa, haastattelut tapahtuivat erilaisissa ympäristöissä. Osa tehtiin toimeksiantajan järjestämällä leireillä, osa taas Vantaan A-killan Villa Grönbergissä. Muutama haastattelu peruuntui, koska haastateltavat eivät tulleet sovittuna aikana sovittuun paikkaan. Tallensin haastattelut tallennusvälineen avulla. Näin sain varmasti kerättyä kaiken informaation, jonka haastattelut sisälsivät. Sain tehtyä yhteensä seitsemän haastattelua, joista kertyi kaikkiaan noin seitsemän tuntia haastattelumateriaalia. Litteroituina aineistoa kertyi yhteensä 75 sivua. Aloitin litteroinnin heti ensimmäisen haastattelun jälkeen, sillä arvelin sen vievän melko paljon aikaa. Litteroin aineiston sanatarkasti, mutta en merkinnyt esimerkiksi äänenpainoja tai puheessa olevia taukoja mitenkään, sillä niitä ei ollut tarkoitus tässä tutkimuksessa analysoida. Haastatteluja litteroidessa nousi aineistosta jo joi-tain merkityskokonaisuuksia esiin. Näistä tein jo tässä vaiheessa alustavia muistiinpanoja. Nämä kuitenkin olivat vasta omaan esiymmärrykseeni pohjautuvaa tulkintaa. Kuten Laine (2015, 33-35) toteaa, tulee tutkijan käydä aineistoa läpi rauhassa useita kertoja nähdäkseen, mitä kaikkea sinne on piiloutunut.

6.5 Aineiston analysointi

Aloitin hahmottelemaan ja kokeilemaan aineiston analyysiä jo osin päällekkäin litterointivaiheen kanssa. Analyysin aloitin tekemällä kustakin haastattelusta kuvauksen. Siinä aineistoa pelkistetään niin, että turhaa sisältöä, sellaista, joka ei mitenkään vastaa

tutkimuskysymyksiin, karsitaan pois. Kuvauksessa kuitenkin pyritään säilyttämään aineiston alkuperäinen sanoma ja haastateltavan oma kieli. (Laine 2015, 41-42.) Tulkintaa tehdään siis tässäkin tutkimuksen vaiheessa. Jotta sain tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon säilymään kuvauksessa, kävin aineistoa läpi useaan kertaan. Säilytin vielä alkuperäiset haastatteluaineistot, jotta pystyin palaamaan niihin tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa.

Kuvauksesta lähdin etsimään merkityksiä. Tämä vaihe vaati aineiston ”haravoimista” ja tutkimista. Välillä oli hyvä pitää taukoa ja antaa ajatusten muhia. Ensivaikutelma on usein oikea, mutta mahdollisimman oikean tulkinnan tekemisen kannalta oli tärkeää pohtia, mitä haastateltava milläkin ilmaisulla todella tarkoittaa. Aikaisempien opintojen ja harjoittelujaksojen aikana olen tutustunut siihen maailmaan, jossa asunnottomat elävät. Tämän esiymmärryksen pohjalta minulla oli oma käsitykseni siitä, minkälaisessa kontekstissa haastattelut on tehty. Olikin kysyttävä itseltäni tutkijana, ymmärränkö nyt oikein asian merkityksen haastateltavan elämässä, vai ovatko merkitykset omia olettamuksiani. Esimerkiksi yksittäisestä sananvalinnasta en voinut tehdä päätelmiä ilmaisun merkityksestä, vaan oli otettava huomioon myös se, mitä oli sanottu ennen ilmaisua, ja sen jälkeen. Merkitykset siirsin taulukkoon. Taulukossa 1 on esimerkkejä haastateltavan alkuperäisistä ilmaisuista, joista on löydetty niiden merkitykset. Kävin koko aineiston läpi tällä tavoin.

Alkuperäinen ilmaisu	Merkitys
Mulla ei niinku oo siihen, mut mä en osaa selittää, mitä... sitä mult on kysytty, ja sitä mä itekin kysyn iteltäni, et mikä siinä oikein on.	Ei osaa selittää, mistä johtuu, ettei saa hakemuksia tehtyä.
Yks aika iso juttu, ja tää on aika koomista, tän kaiken ajan ja näiden kaikkien menetysten jälkeen, et mä en vielääkään oikein pysty hyväksymään tätä tilannetta. Mä ymmärrän kyllä sen, et se mitä on ollu ni se on ollu ja menny et siihen ei oo niinku paluuta misään nimessä, ja että en mä niinku elä semmosessa valheellisessa maailmassa, et kyl nää varmaan nää ongelmat poistuu... Et en mä sellastakaan kuvittele.	Ei pysty täysin hyväksymään tilannettaan, vaikka tietääkin sen olevan totta.
On sellanen flegmaattisuus, että ei meinaa saada mitään asioita eteenpäin ja sitten että semmonen pienikin vastoinkäyminen saattaa romuttaa sen pyrkimyksen aika totaalisesti.	Ei saa asioita hoidettua, vaan luovuttaa helposti.

Kuitenkin sitä on tullut huseerattua aika pitkään, ja aika päämäärätietosta ja tarkkaa ja pitkäjänteistä duunii, niin se ei kyl päde tähän mun omaan elämään sitte niinku, ei niinku alkuunkaan. Ja sitä mä en pysty selittää, ja sitä multa on monesti tivattu, että jumankauta, ei-hän tää näin voi mennä.	Työelämässä hoitanut vaativia tehtäviä, mutta ei osaa sanoa, miksi nyt ei kykene hoitamaan asioita.
--	---

Taulukko 1: Merkityksien löytäminen alkuperäisistä ilmaisuista.

Merkityksiä etsittäessä tutkija käyttää omaa kieltään. Pyritään ymmärtämään ilmiön yksilöllisiä vaikutuksia nostamatta kuitenkaan esiin epäolennaisuuksia. Toisaalta pyritään yleistämään ja käsitteellistämään, mutta ei niin, että jäljellä olisi vain koko aineistolle yhteinen sisältö. (Laine 2015, 41-42.) Asunnottomuus on ilmiönä moniulotteinen, ja siihen liittyvien asioiden merkitykset eri ihmisille ovat hyvin erilaiset. Kuitenkin asunnottomilla ryhmänä on myös yhdistäviä tekijöitä. Näin ollen löytämällä aineistosta sen olennaisimmat merkitykset, voidaan myöhemmin tehdä johtopäätöksiä, jotka koskettavat koko asunnottomien ryhmää. Miten sitten aineistosta löytyy olennainen? Laineen (2015, 43-45) mukaan tutkija voi kokeilla, mitä tapahtuu, jos merkityksen jättääkin pois. Muuttuuko kokonaisuus, vai lakkaako se kokonaan olemasta? Ilmaisun merkityksiä pohtiessa oli tärkeää huomioida myös se konteksti, jossa haastateltava alun perin esitti sen. Otin esimerkiksi huomioon sen, olinko itse kysynyt jotain tiettyä asiaa ja saanut sitten siihen vastauksen.

Tästä jatkoin yhdistelemällä merkityksiä merkityskokonaisuuksiksi. Laineen (2002, 43-45) mukaan merkityskokonaisuuksia voidaan löytää samankaltaisuuksien ja yhteenkuuluvuuden perusteella.

Merkitys	Merkityskokonaisuus
Ei osaa selittää, mistä johtuu, ettei saa hakemuksia tehtyä.	Saamattomuus
Ei pysty täysin hyväksymään tilannettaan, vaikka tietääkin sen olevan totta.	Tilanteen hyväksyminen
Ei saa asioita hoidettua, vaan luovuttaa helposti.	Luovuttaminen
Työelämässä hoitanut vaativia tehtäviä, mutta ei osaa sanoa, miksi nyt ei kykene hoitamaan asioita.	Saamattomuus

Taulukko 2: Esimerkki merkityskokonaisuuksien muodostamisesta.

Taulukossa 2 on esitetty, miten ilmaisuista löydetty merkitykset liittyvät merkityskokonaisuuksiksi. Esimerkiksi saamattomuudesta muodostui oma merkityskokonaisuutensa, sillä samankaltaisia merkityksiä löytyi aineistosta useita.

Analyysi jatkui teemoittamalla merkityskokonaisuudet vielä suuremmiksi osakokonaisuuksiksi. Teemat muodostuivat aineiston itsensä perusteella, mutta niiden jaottelua ohjasi myös haastattelurungon teemat, sekä teoria toipumisorientaatiosta. Tuomen ja Sarajärven (2013, 96-97) mukaan puhtaasti aineistolähtöinen analyysi on vaikea toteuttaa, sillä tuloksiin vaikuttavat joka tapauksessa aikaisempi tieto ilmiöstä, valitut käsitteet ja tutkimusasetelma. Tutkijan on hankala kontrolloida sitä, ettei oma esitietämys aiheesta vaikuta analyysiin. Ongelmaa voidaan ratkoa teoriaohjaavan analyysin keinoin. Tällöin merkitykset ja merkityskokonaisuudet muodostetaan aineiston pohjalta, mutta teorian tietoa voidaan käyttää apuna analyysin eri vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 96-97.) Aineistolähtöinen, teoriaohjaava analyysi valikoituikin opinnäytetyöni analyysin muodoksi. Jokaisella teemalla on yhteys toipumisorientaatioon.

Pidin mielessä myös tutkimuskysymykset. Teemojen oli syytä keskustella myös tutkimuskysymysten kanssa, jotta voisin löytää niihin vastaukset tutkimuksen tuloksista. Lopullisten teemojen muodostuminen vaati aineiston käymistä läpi useita kertoja. Käytin apunani miellekarttaa, johon kiinnitin post-it-lapuilla merkityskokonaisuuksia, ja ryhmittelin niitä eri teemojen alle. Taulukossa 3 on esimerkkejä merkityskokonaisuuksien muodostamista teemoista.

Merkityskokonaisuus	Teema
Saamattomuus	Vastuun ottaminen
Tilanteen hyväksyminen	Elämänlaatu
Luovuttaminen	Toivo
Saamattomuus	Vastuun ottaminen

Taulukko 3: Esimerkki merkityskokonaisuuksien muodostamista teemoista.

Kun olin käynyt aineiston kertaalleen läpi, ja muodostanut alustavat merkityskokonaisuudet ja teemat, otin aineistoon hetkeksi etäisyyttä. Tarkastelin aineistoa kokonaisuutena, ja pohdin, millaisia mielikuvia minulle haastatteluista jäi. Jotkin teemoista, kuten osallisuus, vaikuttivat melko selkeiltä jo tässä vaiheessa analyysiä, mutta yleisesti ottaen aineisto vaati vielä työstämistä, jotta lopulliset tulokset olivat nostettavissa esiin. Miellekartta auttoi hahmottamaan merkityskokonaisuuksia, ja sitä, millaisissa suhteissa ne ovat keskenään. Näin pystyin jo

alustavasti hahmottamaan, millaisia merkityskokonaisuuksia teemojen sisällä on, ja esimerkiksi sitä, millaisen painoarvon mikäkin merkityskokonaisuus saa. Analyysin lopuksi olin muodostanut teemoiksi elämänlaadun, osallisuuden, merkityksellisyyden, toivon ja vastuun ottamisen. Nämä kaikki löytyvät käsitteinä myös toipumisorientaatiosta (Nordling 2018, 1476-83).

Synteessissä merkityskokonaisuuksista muodostetaan jälleen kokonaisuus (Laine 2015, 46). Laineen (2015, 46) mukaan tämän vaiheen tarkoituksena on luoda kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä. Merkityskokonaisuudet eivät ole irrallisia asioita, vaan ne ovat suhteessa toisiinsa. Fenomenologia on ilmiön merkitysrakenteen selvittämistä. Jotkut ilmiön aspekteista voivat esimerkiksi olla olennaisempia, kuin toiset. Synteessin jälkeen tavoitteena on selkeämmän kokonaiskuvan näkeminen ilmiöstä. (Laine 2015, 46.)

7 Tulokset

Esittelen tässä luvussa opinnäytetyöni tulokset teemoittain. Analyysin lähtökohtana oli pääosin keräämäni aineisto, joten tulosten havainnollistamiseksi olen sisällyttänyt tekstiin runsaasti haastateltavien alkuperäisiä ilmauksia. Niitä olen muokannut ainoastaan siten, että tunnistettavat ilmaukset, kuten murre sanat, on muutettu yleiskielelle. Lainauksissa olevat muutokset ja selventävä lisäykset ovat hakasulkeissa ja olen merkinnyt ne omilla nimikirjaimillani. Henkilöiden tai paikkakuntien nimiä ei lainauksissa myöskään ole mainittu haastateltavien anonyymiteetin turvaamiseksi.

Hirsjärven ym. (2003, 242) mukaan on pyrittävä selkeästi esittämään, saatiinko tutkimuskysymyksiin vastauksia. Tarkastelen kutakin teemaa myös tutkimuskysymysten näkökulmasta ja pohdin eri teemojen välisiä suhteita ja niiden keskinäisiä suhteita.

7.1 Elämänlaatu

Elämänlaadulla tarkoitan tässä opinnäytetyössä kaikkea sellaista, mitä ihmisen elämään kuuluu, jotta hän voisi hyvin. Elämänlaatu on yksi toipumisorientaatioon kuuluvista käsitteistä (Nordling 2018, 1478). Keskeisiä elämänlaatuun vaikuttavia asioita olivat haastattelujen perusteella asuolosuhteet, päihteiden käyttö, taloudellinen tilanne sekä terveydentila. Myös ilon ja hyvän mielen lähteiden tunnistaminen ja ottaminen osaksi omaa elämää vaikutti koettuun elämänlaatuun.

Asumistilanteen vaikutus haastateltavien koettuun elämänlaatuun oli suuri. Osa haastatelluista oli tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä. He, jotka asuivat tuetun asumisen yksiköissä, toivoivat tulevaisuudessa voivansa asua tavallisessa vuokra-asunnossa itsenäisesti. Omaan tilanteeseen oltiin tyytyväisiä, jos elämä koettiin vakaaksi ja turvalliseksi, vaikka asuinpaikka ei olisikaan täysin omien toiveiden mukainen. Vaikka asumiseen oltiin kohtuullisen tyytyväisiä, oli ajatuksissa kuitenkin se, että tilanteen täytyy tulevaisuudessa muuttua, ja asuminen järjestää jollain muulla tavalla. Haluttiin edetä kohti itsenäisempää asumista.

”Tämän hetkinen tilanne ei paremmin vois enää olla. Elämä on hyvin sees-teistä ja rauhallista ja kaikki on niin kuin hallussa.” H2

”Tällä hetkellä elämäni kuuluu oma asunto, vaikkakin epämieluisa paikka.” H1

”Mä oon siinä semmoset vuosi ja 8 kk asunut. Siellä on yks huone ja keittiö, siellä on periaatteessa kaikki, sä pärjää yksin siellä hyvin. Riittää yhdelle ihmiselle hyvin tilaa... Siel on kaikki pelit ja vehkeet. Siellä pystyy asumaan.” H3

”Oon suhteellisen tyytyväinen tilanteeseen, mutta koko ajan on takaraivossa, että tästä muualle täytyy edistyä. Että tähän ei ole tarkoitus jumittua. Nyt on suht vakaa tilanne.” H5

Ne, joilla ei haastatteluhetkellä ollut omaa asuntoa, tai kokivat asunnon menettämisen uhkaa, olivat tyytymättömiä sen hetkiseen tilanteeseensa. Tulevaisuus näyttäytyi epäselvänä, jos minkäänlaista tietoa asumisesta ei ollut. Epätietoisuus vaikutti myös elämänhallinnan kokemuksiin. Vaikka oma tilanne koettiin epätydyttävänä, ja siihen haluttiin muutosta, ei itsellä välttämättä ollut keinoja muutoksen toteuttamiseen. Asunnottomana ei pystytty suunnittelemaan elämää kovinkaan pitkälle, sillä tilanne koettiin hyvin kuormittavaksi.

”Kyllähän tässä aika epätietoinen vaihe on edelleenkin. Tosiasia on, että asun-tokuvioon ei oo minkäänlaista selvyyttä tullut.” H4

”Kyllä [toivoo tilanteeseen muutosta VT]. Mut se, että ne keinot on vaan joten-kin niin hakusessa.” H4

Suurin osa haastatteluissa tulleista tulevaisuuden haaveista ja toiveista liittyikin asumiseen. Oman asunnon ja avaimen merkitys koettiin suureksi, sillä se mahdollistaisi myös muiden elämänlaatuun vaikuttavien asioiden kohentamisen. Asuntoa kutsuttiin kodiksi, vaikka se olisikin ollut väliaikaiseksi tarkoitettu tuetun asumisen paikka. Omassa kodissa haluttiin olla rauhassa ja tehdä itselle tärkeitä asioita. Esimerkiksi kyläillessä tuntui mukavalta, kun oli mahdollisuus sanoa, että lähtee nyt kotiin. Oma asunto mahdollisti sen, että haastateltavat pystyivät tekemään itsenäisiä valintoja koskien omaa elämää. Vaikka valinnat olisivat olleet pieniäkin, kuten sen päättäminen, mitä syö, tai katsoo TV:stä, ne merkitsivät omasta elämästä päättä-mistä.

”Siellä omassa kämpässä kun on ja röökillä käy pihalla siinä ja, on telkkarit siinä ja tietokoneet. Heti kun mä meen kotiin, se on mun koti, vaikka kämpäksi sanotaan, se on koti. Mä meen himaan, niin mä pistän telkkarin auki ja sitte jos on postia, mä katon postit ja sitte kahvit valumaan tai sit mä laitan ruokaa itelle.” H3

”Siin on aina se, että mä meen nukkumaan himaan. Jos kyläileekin jossakin, eikä siellä viihdy, niin... mä lähen himaan. Ja sit kun ei dokaile enää ja muuta, on aina semmoinen tukikohta, hima, koti. Oma paikka.” H3

”Toki semmonen ihan omaehtonen sitte kaupungilta tai muutoin, jos ois mahdollisuus saada joku oma pieni luukku, niin sitä kautta pystyis mieltii sitte vähän pidemmälle noita asioita.” H4

Ympäristökijät vaikuttivat myös elämänlaadun kokemiseen. Toiveita oli sekä asunnon itsensä, että asuinympäristön suhteen. Haluttiin, että palvelut ovat lähellä, jotta niihin pääseminen onnistuisi. Vapaa liikkuminen ja hyvät kulkuyhteydet nousivat esiin elämänlaatua lisäävinä seikkoina. Koettiin, että olisi hankalaa muuttaa jonnekin, missä ei tunne ihmisiä eikä paikkojakaan. Haluttiin mieluummin pysyä tutussa ympäristössä, tuttujen ihmisten luona. Toivottuun asuinpaikkaan vaikutti siis sijainnin lisäksi myös sosiaalinen verkosto. Lisäksi toivottiin, että asuinympäristö olisi tavallinen ja siellä asuisi kaikenlaisia ihmisiä, ei pelkästään päihderiippuvaisia tai -kuntoutujia. Etenkin päihderiippuvuudesta toipuvilla elämä tuntui keskittyvän tavalla tai toisella päihteisiin. Toipuminen vei paljon energiaa, ja vaati työskentelyä. Kaivattiin vastapainoksi jotain ”normaalialia”.

”Mä tunnen tän seudun, mä tykkäisin täälläpäin mieluummin asuu, kun lähtee jonnekin missä ei tunne mitään eikä ketään eikä paikkoja.” H3

”Kulkuyhteydet on hyvät ja palvelut lähellä.” H1

”Ja sitten se, että pääsee semmoseen ympäristöön, missä se elämä ei pyöri pelkästään sitten päihdeongelmaisten ja niiden hoitoon keskittyneiden kanssa, vaan se olis niinkun tavallaan niin sanotusti normaalia elämää sillai että pystyy elämään sellasessa ympäristössä mikä saattaa sisältää ihmisiä jotka käyttää ja sitten semmosia jotka on täysin ongelmattomia. Laidasta laitaan väkee.” H5

Päihteiden käyttö vaikutti elämänlaatuun monin tavoin. Aineiston perusteella päihteiden käyttö aloitettiin usein nuorena. Päihdeongelma oli elämän keskipisteenä, jolloin muiden elämänalueiden hoitamiseen jäi vähemmän voimavaroja. Kohderyhmään kuuluvilla ihmisillä oli kaikilla päihdeongelma, joko akuuttina, tai sitten siitä oli jo toivuttu. Haastatelluilla oli siis runsaasti kokemuksia päihderiippuvuuden vaikutuksista elämään. Päihdeongelman katsottiin koskevan kaikkia haasteltavien tuntemia pitkäaikaisasunnottomia, sillä vaikka päihteiden käyttö ei olisi ollutkaan ongelma ennen asunnottomuutta, elämä pitkäaikaisasunnottomana kadulla, tuttavien luona tai asumispäivystyksessä yöpyen sai sellaisen ennen pitkää aikaan.

”Kyllä 62 vuodessa kerkee ottaa jonkun kupin. Sillon se alko murrosiässä, ku oli, sillonhan sitä ruvettiin ensimmäisiä kännejä ottaa.” H3

”Mutta päihteiden takia siellä [asumispäivystyksessä VT] 99% ihmisistä on niiden palvelujen piirissä. Ni eiks se ongelma silloin oo se päihdeongelma ensisijaisesti?” H4

”Asunnoton, sillä ei ole muuta mahdollisuutta, kun päihdyttää ittiesä jollain konstilla, jotta pystyy nukkumaan siellä, mihin joutuu menemään. Tai pääsee menemään. Ja jos ei oo päihderiippuvainen, niin sit viimeistään on. Että tiedän monta, jotka tuolla asunnottomuus on tehny niistä päihderiippuvaisia.” H6

”...niin kauan kun mä nyt oon pyöriny tässä järjestelmässä, mä en oo vielä tähän päivään mennessä tavannu yhtä ainutta asunnotonta suomalaista ihmistä, jolla ei olis päihdeongelma. En osaa sit sanoa sitä, tai epäilen että päihdeongelma on ollut ennen asunnottomuutta. Mut syyt voi olla moninaisia ja sairauksia, vaikka mielen sairauksia ja kaikkee muuta ja menetyksiä, ja sitä kautta.” H4

Päihdeongelman kerrottiin olevan suurin yksittäinen syy asunnon menettämiseen. On mahdollista sanoa, mikä asunnottomuuden perimmäinen syy kunkin haastateltavan kohdalla tarkalleen oli, mutta monien vaikeiden tapahtumien kasaantuminen johti lopulta asunnon menettämiseen. Päihteet liittyivät haastateltavien mukaan myös sellaisiin häätöihin, jotka johtuivat maksamattomista vuokrista tai väkivaltaisuudesta naapureita kohtaan. Avioero oli myös yksi asunnottomuuteen ainakin välillisesti johtavista syistä. Avioeron seurauksena saattoi elämänhallinta heikentyä, kun ei enää koettu sitoutuneisuutta mihinkään. Esimerkiksi vuokran maksusta ei enää huolehdittu. Päihteiden käyttö liittyi vahvasti myös avioeron jälkeiseen asunnon menettämiseen.

”Asunnottomuus alkoi vuonna 2004. Avioero tuli, sitte liian iso asunto oli. No sitte tuli vuokravelat ja kun sitä tunsii ittiesä että tässähän on nyt vapaa mies juoksentelemaan ihan missä vaan, kun ei oo enää sitoutunut mihinkään. Jäi vuokrat maksamatta sitten, häätö tuli ja ei ollut mitään muuta paikkaa niin katkolla minut pantiin sitten.” H2

”Tuli ero entisen muijan kanssa. Otin kirjat sieltä pois, ja huomasin yhtäkkiä, että tosiaan ollaan tyhjän päällä, ettei ole mitään muuta kuin päihteet.” H6

Päihteiden käyttö vaikutti myös joutumiseen pois tuetun asumisen piiristä. Jos päihteettömyys ei omassa elämässä vielä onnistunutkaan, piti asuminen päihteettömässä tuetun asumisen yksikössä lopettaa sillä erää. Asumisen järjestyminen ei automaattisesti motivoinut päihteettömään elämään, vaan päihderiippuvainen saattoi mieluummin lähteä asumisyksiköstä pois, kuin sitoutua päihteettömyyteen. Monilla haastateltavista oli kokemuksia useista

”kierroksista” tuetun asumisen yksikön kautta joko katkolle tai kadulle, ja sieltä käsin taas uudelleen asumista yrittämään.

*”On tullut joskus käytyä, mutta se ei oikein onnistunut sitten sekään (asuminen tuetun asumisen yksikössä VT). Olin vielä aika lailla tuore näissä kuvi-
oissa.” H5*

*”Se on selvää edistystä ollut aina. Aina siihen asti, kun on sitten tullut joku retkahdus, joka on sitten katkassut ton taas sitten, ja on pudonnut taas alku-
ruutuun.” H5*

*”Se on tuettua asumista. Siellä asuin jonkin aikaa, kunnes ne häiritsi pahasti
mun harrastusta, eli ryyppäämistä. Kun siellä ei saanut ryyppätä.” H6*

Myös vankilaan joutuminen saattoi merkitä asunnon menettämistä, ainakin aikaisempina vuosina. Jos vankilaan joutuessaan oli jo valmiiksi asunnoton, oli sitä helposti myös tuomion päättettyä. Haastateltavien mukaan tilanne nykyisin kuitenkin tämän asian suhteen parantunut huomattavasti, ja vapautuneiden vankien asumistilanteet osataan paremmin ottaa huomioon.

*”Vankilasta kun pääs, niin ei päässy, siellä jos laitto asuntopaperit, niin ei
ikinä saanu asuntoa. Ei ollu Kritis vielä noin paljon, kun nykypäivänä on.” H6*

*”Ja sitten mulla kävi sellanen tuuri, että mä jouduin vankilaan. Kärähdin ra-
tista ja Keravalle jouduin sitten lusimaan... Sitten mulla ei ollu kämpppää, kato
kun en ollut sen kummemmin ollut kirjoilla siellä [äidin luona VT]. Oli vain
osoite siellä.” H3*

Asunnon menettäminen saattoi joskus olla myös motivaationa päihdehoitoon hakeutumiseen. Jos vaihtoehtona oli kadulla yöpyminen tai asumispäivystykseen meneminen, valittiin mieluummin puhtaat lakanat ja päivittäiset ateriat, vaikka itse toipumisprosessiin ei vielä oltukaan valmiit sitoutumaan. Päihdehoitojakso ei kuitenkaan automaattisesti taannut päihhteettömyyden jatkumista.

*”...tää asunnottomuus on ollut semmonen, mikä on ohjannut aika paljon näitä
asioita. Kyllähän mä paljon herkemmin meen jonnekin Ridasjärvelle hoitoon,
koska mulla ei oo asuntoa. Nii jos vaihtoehto on se, että mä oon asunnotto-
mana kadulla, tai sitten näissä Koison märän puolen luvalla sanoen helvetilli-
sissä olosuhteissa, niin totta kai mä nyt mieluummin meen sinne hoitopaik-
kaan.” H4*

Jos päihdehoitoa ei keskeytetty, oli hyvä mahdollisuus päästä eteenpäin asumisen polulla. Usein päihdekuntoutujat saivat asunnon jostain tuetun asumisen yksiköstä. Haastateltavat

puhuivat ”kierroksista”, jotka kuvaavat reittiä päihdehoidosta asumisyksikköön, ja sieltä retkahduksen kautta kadulle tai asumispäivystykseen, josta edettiin taas mahdollisesti päihdehoitojakson kautta tuetun asumisen yksikköön. Kehän kiertäminen koettiin raskaana.

”Se on joskus ollut ihan katkonkin kautta. Tai useinkin ollut just sillai, että on kolhinu itteensä sen verran, että on kiertäny sen rundin ihan katkosta päivystykseen, [tuetun asumisen yksikköön VT], taikka sitten johonkin muuhun vastaavaan. Tässä nyt muutaman vuoden aikana ollut näitä kierroksia vähän liikaakin.” H5

”Sieltä [päihdekuntoutuksesta VT] sitten ruvettiin etsimään paikkaa, kun ei ollut asuntoa, että mihinkä sitä sitten sieltä menee. Sieltä sitten selvittelivät, että [tuetun asumisen yksikköön VT].” H2

Haastateltavat haaveilivat tavallisesta elämästä, jossa olisi sisältönä muutakin, kuin päihteet. Päihteet olivat, tai olivat olleet monella elämän keskipiste. Hyvän elämän kriteerinä pidettiin päihteettömyyttä ja päihdekuvioista haluttiin irtautua. Samalla kuitenkin todettiin, ettei täysin päihteetöntä yhteiskuntaa ole olemassa. Päihteiden välttelyäkään ei siten koettu mielekkääksi.

”Täällähän nyt, tavalla tai toisella kaikki tuttavuudet liippaa johonkin, joltakin kantilta, joko henkilökunnan suunnasta tai muun työntekijäporukan tai asukkaiden ja asiakkaiden ja mitä nää nyt sitten on, niin se pyörii yhden ja saman päihdeviivityksen ympärillä, niin se ois niinkun haaveena, lopullisena, että pääsee sitten siitä kuvioista ulkopuolelle. Ei se siitä katoa, mut ei se katoa tästä yhteiskunnastakaan. Miksikä sitä nyt sitten väistelemään sen enempää.” H5

Päihteiden käytön lopettamisella oli positiivisia vaikutuksia haastateltavien elämänlaatuun. Motivaationa päihteiden käytön lopettamiseen oli esimerkiksi terveydentilan muutos. Pitkän juomiskauden päätti sydäninfarkti, joka herätti haastateltavan ajattelemaan päihteetöntä elämää vaihtoehtona. Oma toimintakyky ja sitä kautta elämänlaatu kohenivat, kun päihteet jäivät elämästä. Fyysisen jaksamisen lisäksi myös mieliala koheni ja arki tuntui sujuvan paremmin kaikin puolin. Omissa ajatuksissakin huomattiin muutosta aiempaan verrattuna. Terveyden kohentumisen lisäksi myös taloudellisen tilanteen paraneminen motivoi jatkamaan päihteetöntä elämää.

”Minulla sitten 2016 oli semmonen kuukauden ryyppyputki takana. Minä sain sydäninfarktin. Ja Peijakseenhän ne kärräsi mut siitä. Sitten tehtiin pallolajajennus tuolla Meilahdessa. Hyvin onnistukin. Siinä kun mä teholla makasin

ennen sitä toimenpidettä niinku oli letkua ukko täynnä niin mä aattelin, oisko toi nyt toi viina niinku...” H2

”Mullakin on oma tyyli muuttunut. Mä aattelin, että mitä mä pelleilen ton viinan kanssa, et saatana niin sitä kohta putoo johonkin kuoppaan siitä jos moka.” H3

”Raittiina ollessa arkiasiat sujuvat, rahat riittävät, jaksaa tehdä ja touhuta. Siitä seuraa terveempi ja virkeämpi olo eikä masenna.” H1

”Mä oon huomannut sen justiin, toi viina kun jää veke, niin silloin paranee kaikki paljon paremmaks. Et pääki pysy suht koht siinä tasapainossa, silleen että on parempi olla. Ajatuksetkin on vähän toisenlaisia.” H3

Terveys on tärkeä voimavara ja elämänlaadun osatekijä, ja oli haastateltavilla usein heikentynyt. Pasisuoraan elämänlaatuun, terveydentila vaikutti myös käytettävissä oleviin voimavaroihin ja sitä kautta mahdollisuuksiin osallistua aktiivisena toimijana oman elämänsä tapahtumiin. Fyysiset sairaudet ja mielenterveyden ongelmat vaikeuttivat toimimista ja esimerkiksi estivät kuntouttavassa työtoiminnassa olemisen. Päihdeongelman hoidon aikana saattoi kerräänntyä vuokravelkaa, kun tietoa palvelujärjestelmän toiminnasta ei ollut riittävästi.

”Mulla on molemmissa polvissa nivelrikko, ne leikataan, kun ei enää muu auta. ...mä en pystyny siihen työhön, kun laitureilta hypittiin ja mä en hypi näillä jaloilla. Ja sitte siellä varastossaki piti istuskella kun en mä jaksanu jaloilla seistä... Mut ei se mitään, siinä sitä sitte. Mä lopetin sen, mä olin viikon siellä, mä tajusin et ei tää toimi mulle.” H3

...kysytään tietysti helposti, että ootko sä nyt sitten masentunu. No mä en oikein tiedä, että oonko mä. Kyl mä jossain määrin varmasti olen. Tai semmonen niinku epätoivonen. H4

”Mulla oli semmonen käsitys, että mun Päihdesairaalassa olo aikana, mä olin sinä kesänä kolme ja puol kuukautta plus yhden viikon. Et sosiaalivirasto maksaa mun vuokrat. Eipähän ollu maksanu. Jouduin sitte hakee, se oli jo oikeuteen menossa ne paperit siellä, hädöstä.” H7

Taloudellinen tilanne oli monilla heikko, ja se vaikutti myös elämänlaadun kokemiseen. Toimeentulo oli merkittävä kantava voimavara. Jos siitä ei kyennyt huolehtimaan, saattoi syntyä kierre, jossa taloudellisen toimeentulon puute vaikutti muuhunkin elämänlaatuun. Esimerkiksi asunnon hankkiminen ja terveydestä huolehtiminen vaativat taloudellisia resursseja. Huono taloudellinen tilanne vaikutti myös omaan olemukseen, jos esimerkiksi vaatteita ei ollut varaa hankkia. Jos omia voimavaroja ei ollut, saattoi esimerkiksi toimeentulotuki jäädä hakematta.

Talouden tasapainottumista toivottiin, ja esimerkiksi velkajärjestelyyn pääseminen koettiin positiivisena asiana tulevaisuutta ajatellen. Eläkkeelle pääsynkin toivottiin tasapainottavan hankalaa taloudellista tilannetta.

”...mähän oon tän puolentoista vuoden ajalta vasta muutaman kuukauden ajalta saanut toimeentulotuen tai jonkun kuntoutustuen. Sen takia, koska mä en oo oikeesti hakenut.” H4

”Plus sitten se, että meikäläinen alkaa oikeesti näyttää metsäsissiltä. Taloustilanne on huono ja vaatteisiinkaan ei riitä rahaa.” H7

”Velkajärjestelyyn pääsin... kun tulee tästä [lähihoitajaopinnoista VT] paperit valmiiksi, niin taitaa tulla luottotiedotkin samaan aikaan. Tässä odotellaan vuotta 2021.” H6

”Eläkkeellehän mä oon tässä yrittämässä päästä... Vuosi suurinpiirtein. Jaksaa odottaa.” H3

Iloa ja huumoria pidettiin merkityksellisinä, jopa välttämättöminä asioina elämässä. Fyysisen terveyden lisäksi myös mielen hyvinvoinnilla oli suuri vaikutus elämänlaadun kokemiseen. Ilon tunnetta koettiin, jos asuminen oli jotenkin saatu järjestymään. Iloa tuottivat myös harrastukset, opiskelun aloittaminen tai kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen. Suuri ilon aihe liittyi läheisiin ihmissuhteisiin. Jos oli saatu edes yksi merkittävä ihmissuhde pysymään asunnottomuuden ja usein päihdeongelmankin ajan, oltiin siitä kiitollisia. Vanhemmuus ja oman lapsen hyvinvointi oli tärkeä onnellisuuden lähde. Jos omalla toiminnalla oltiin pystytty tuottamaan toisten ihmisten elämään positiivisia asioita, saatiin itsellekin onnellisuuden tunteita.

”Huumori on tärkeää, melkein elinehto. Iloa saa luonnosta ja itse tehdystä hyvästä ruuasta.” H1

”Se on kiva pyöräillä tuolla, ku tää ei oo mäkistä maastoo, et vetää ylämäkee tuol. Et sillä pääsee kätevästi liikkuu.” H3

”Mut se, että mä alan vähän päästä takasin niinku kiinni silleen, että mä saan jonkinnäköstä otetta lapsesta ja pystyn osottamaan, että mä oikeesti olen kiinnostunut hänen elämästään.” H4

”Siitä mä oon tavattoman onnellinen, että kuitenkin, ainakin näyttää siltä, että lapsella menee ok.” H4

Koettuun elämänlaatuun vaikuttivat monet asiat. Asunnon puuttuminen vähensi mahdollisuuksia tulla osalliseksi oman elämänsä tapahtumiin, kun voimavarat kuluivat jokapäiväiseen

selviytymiseen. Elinolosuhteiden koettiin vaikuttavan elämänlaatuun, ja toiveissa olikin oma asunto, josta käsin olisi mahdollista hoitaa muitakin asioita. Toimintakyky koettiin osin matkaksi, mutta päinvastaisiakin tuloksia aineistossa oli nähtävillä. Ne, joilla oli jokin asuinpaikka, kokivat myös toimintakykynsä ja elämänlaatunsa paremmiksi, kuin ne, joilla asuntoa ei ollut ollenkaan. Osa haastateltavista asui tutkimusta tehdessä tuetun asumisen yksiköissä. He olivat kokonaisuudessaan tyytyväisiä tilanteeseensa, mutta kaikilla oli toiveena päästä tulevaisuudessa asumaan tavanomaiseen vuokra-asuntoon. Tuetun asumisen piirissä olevat tutkittavat suhtautuivat tulevaisuuteen toiveikkaammin kuin ne joilla ei ollut minkäänlaista vaki-
tuista asuinpaikkaa.

Päihteiden käytön vaikutus elämäänlatuun nousi voimakkaasti esiin aineistosta. Osalla haastateltavista oli akuutti päihdeongelma, toiset olivat toipumisprosessissa jo pitkällä. Kaikilla oli toiveissa päihteetön elämä, oma asunto, riittävä toimeentulo sekä toimivat sosiaaliset suhteet läheisiin. Nämä kaikki elämänlaatua nostavat aspektit vaikuttivat myös toisiinsa; jos yhdellä osa-alueella oli puutteita, näkyi se myös muilla elämänalueilla.

7.2 Osallisuus

Osallisuus on toipumisorientaation keskeisiä käsitteitä (Nordling 2018, 147). Osallisuus-teen alle nousi aineistosta sellaisia merkityskokonaisuuksia, kuin voimaantuminen, omien rajojen tunnistaminen, palvelujärjestelmän saavutettavuus ja toimivuus, sekä Asumaksi-hankkeen merkitykset. Osallisuuden kokemuksiin liittyi myös päihderiippuvaisen identiteetti, joka saattoi olla esteenä onnistumisen kokemusten saavuttamisessa. Omien rajojen asettaminen ja aitojen valinnan mahdollisuuksien olemassaolo liittyivät osallisuuteen siten, että niiden avulla ihminen saattoi tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Rajojen asettaminen ja valinnan mahdollisuudet mahdollistivat myös vastuun ottamisen omista päätöksistä ja valinnoista. Vastuun ottamiseen liittyviä asioita esittelen tarkemmin omassa alaluvussa.

Asumaksi-hankkeen toiminnalla oli kohderyhmään kuuluvien ihmisten elämässä monenlaisia merkityksiä. Haastateltavat kokivat, että monetkaan eivät jaksaisi työskennellä heidän kanssaan, sillä päihderiippuvaisten elämä keskittyy niin voimakkaasti vain yhteen asiaan, päihteseen. Niinpä hankkeen työntekijöiden taitoa kohdata ihminen ihmisenä arvostettiin korkealle. Osallisuuden vahvistaminen kuuluu myös Asumaksi-hankkeen tavoitteisiin. Hankkeen toiminnassa mahdollistui ennen kaikkea osallisuutta vahvistava yhteisöön kuuluminen. Retkien ja tapahtumien koettiin olevan todella tärkeitä, sillä ne olivat keino päästä ihmisten joukkoon, osaksi yhteisöä. Hankkeen toiminnassa oli mahdollisuus tulla hyväksytyksi yhteisön jäseneksi juuri sellaisena, kuin on. Haastateltavat kokivat yhteenkuuluvuutta toisten päihderiippuvaisien kanssa. Aineistosta nousi esiin päihderiippuvaisen identiteetti. Haastateltava puhui ”meistä juupoista” ryhmänä, joka erottuu valtaväestöstä.

”Mutta kuka jaksaa meidän juoppojen kanssa vuosikymmeniä. Samat jutut ja osittain samat kasvotkin. Joku on sanonut että juopot ja tämmöiset päihteiden käyttäjät, varsinkin juopot, ne on taiteellisia ihmisiä.” H2

”Luontoretket on tärkeitä, pääsee myös muiden ihmisten seuraan ja uusiin paikkoihin.” H1

Leiritoiminta, makkaranpaisto ja nuotiokahvien keitto mukavassa seurassa olivat monelle uusia asioita siksi, että omaan elämään ei ollut kuulunut kokemuksia päihteettömästä ajan vietämisestä ja hauskan pitämisestä. Asunnottomuuteen liittyen omassa elämässä päihteiden käytön ja taloudellisen tilanteen lisäksi tärkeänä pidettiin myös sosiaalisten suhteiden olemassa oloa. Vaikka haastateltava kutsui Asumaksi-hankkeen toimintaa ”oheishullutukseksi”, kävi haastattelussa ilmi, että toiminta koettiin tarpeelliseksi. Osallistuminen toimintaan, kuten hankkeen järjestämälle päihteettömyyttä tukevalle leirille, mahdollisti sosiaalisen verkoston kehittämisen. Suhteet muihin ihmisiin taas mahdollistavat kokemuksen johonkin yhteisöön kuulumisesta. Toiminnallisuuden lomassa syntyi myös syvempiäkin keskusteluja esimerkiksi päihteettömyydestä.

”Siinä tavallaan tämmöinen, jotenkin kylmä huonetila vaihtuu siihen et siellä on tilaa sit olla ja puhua jos haluaa. Siellä vaikka ihan jonkun pienen puuhan yhteydessä saattaa poikia keskustelua. Vaikka ny vaan kahvinkeitto. Siitä saattaa lähteä sitten...” H7

”No sitten, mikä tässä vielä on täs asumiskuviossa, niin no, noi nyt on ehkä tärkeimmät noi kaks asiaa [päihteet ja talous VT]. Sitten kolmantena, että onks tää sosiaalinen kuvio vielä... Että itse oon aikalailla erakoitunut silloin juomisvaiheessa erittäinkin perusteellisesti. Ja ei mulla nyt sitten varsinaisii semmosii rinkejä oo ollu ympärillä muutenkaan. Niitä nyt ehkä paikkailee just tämmösillä oheishullutuksilla, niinkun tämäkin [Asumaksi-hankkeen järjestämä VT] leiri.” H5

Pidettiin tärkeänä, että oli mahdollisuus päästä hetkeksi pois asunnottomuuden ja päihdeongelman täyttämästä elämästä, niin sanottujen normaalien asioiden pariin. Koska toimintaan osallistumisen vaatimuksena oli päihteettömyys, olivat retket monille edes sen hetken päihdeetöntä aikaa, josta sitten saattoi saada innostuksen pidempäänkin raittiuteen. Useat haastateltavista olivat osallistuneet niin Asumaksi-hankkeen, kuin muidenkin toimijoiden järjestämään toimintaan.

”Sanotaanko näin, että suurin osa meistä niin on yksinäisiä. Niin tämmösethän [Asumaksi-hankkeen retket VT] on hirveen hyviä... On se vaihteluu kuiteski. Niinku täälläkin tää osa porukasta käyttää mitä täälläkin niin vapaa-aikanaan

vielä alkoholia. Onhan se hieno asia, että on mahdollisuus tämmöseen. Muutama päivä tulee siinäkin sitä päihteetöntä aikaa. Tänne on tultava selvin päin.” H2

”Ja siitä syystä mä oon kiltatoiminnassa, THT:llä ja vähän kaikissa mukana, et mä saan itteni pidettyä kuosissa ja raittiina ja tekevänä.” H7

Voimaantuminen on yksi toipumisorientaatioon kuuluvista toipumisen prosesseista. Se mahdollistaa suuremman vastuun ottamisen omista tekemisistä. Haastateltavien voimaantumisen kokemuksia lisäsi heidän kokemansa onnistumiset. Selviytyminen vaikeista tilanteista, kuten päihderiippuvuudesta, oli tällainen onnistuminen. Haastateltavat saivat kokemuksen osaamisesta ja pärjäämisestä. Selviytyminen vaikeista tilanteista antoi uskoa itsen ja siihen, että omalla toiminnalla on vaikutusta elämän kulkuun. Haastateltava oli aloittanut antabuksen ottamisen, jotta voisi varmistaa päihteettömän elämän toteutumisen. Itsetuntemusta oli siinä määrin, että haastateltava ei luottanut kykyihinsä pysyä raittiina ilman antabusta. Haastateltava ajatteli, että asunnon saamista helpottaisi, jos pystyisi olemaan käyttämättä päihteitä. Näin hänellä olisi mahdollisuus omalla toiminnallaan ja valinnoillaan vaikuttaa elämänsä kulkuun.

”Mä oon kumminkin alkoholisti. Ja mä joskus otan sitä kuppia ja sitte kun sinne ei saa mennä kännissä. Aamulla tullaan, oveen koputetaan että ois puhallustesti. Ja moni on narahtanut sillä tavalla, mä en oo narahtanut. Ja siksi mä oon, kun mulla on se kämppähaku päällä, että mä en semmosta tekis, että narahtasin siitä. Mä oon ruvennut syömään antabusta. ... Mulla ei tee edes mieli. Se estää sen, etten mä puhalla promilleja mittarista kun ne tulee aamulla. Se vaikuttaa siihen uuden asunnon saamiseen.” H3

Ihmisuhteet toimivat jopa kantavina voimina kaikkein vaikeimpina aikoina. Haastateltava sai onnistumisen kokemuksia, kun pitkän tauon jälkeen otti jälleen yhteyttä lapseensa. Oli tärkeää, että lapsi tiesi, että vanhempi oli kiinnostunut hänen asioistaan. Näin haastateltava pystyi kokemaan kyvykkyyden tunteita vanhemmuuden kautta. Toisaalta läheisiin ihmisiin liittyi onnistumisten kokemusten lisäksi myös ristiriitaisia tunteita. Oma tilannetta hävettiin, ja koettiin syyllisyyttä, kun aiheutettiin huolta läheisille.

”...mä alan vähän päästä takasin kiinni silleen, että mä saan jonkinäköstä otetta lapsesta ja pystyn osottamaan, että mä oikeesti olen kiinnostunut hänen elämästään. Vaikka lapsi aika pitkälle on ymmärtänytkin sitä, et en mä nyt niinku pahuuttani tai huvikseni ole niinku pois. Et pitkähän tauko, ja yhteydenotto oli vaikeeta, mut se johtu siitä, et mua hävetti niin paljon. Et tuntu, et mä tuon vaan lisää tuskaa hänelle. Herkälle lapselle, joka on ollut äärimmäisen huolissaan mun jaksamisesta.” H4

Häpeän tunteesta huolimatta itseä kohtaan osattiin olla myös armollisia. Haastateltava koki monenlaisia tunteita kohdatessaan lapsensa. Häpeä omasta toiminnasta, sekä siitä, että lapsi mahdollisesti joutuu häpeämään vanhempansa, olivat läsnä. Ajatus siitä, että oma lapsi joutuisi elämään häpeän tunteen kanssa, oli raskas. Kuitenkin haastateltava ymmärsi päihderiippuvuuden olevan vaikea sairaus, ja ajatteli, että lapsi voi tämän myös ymmärtää.

”...siinä on niin monenlaisia tuntemuksia. Toisaalta mä en haluu että... mä tiedän, tai tietenkään en voi todellisuudessa sitä ihan tietää, mut mä luuulen, että ei lapsi kuitenkaan sinänsä joudu häpeämään mua.” H4.

Aineiston perusteella myös omien rajojen tunnistaminen ja asettaminen koettiin tärkeäksi. Tämä nousi esiin myös, kun haastateltavat pohtivat ystävyysuhteiden vaikutusta päihteiden käyttöön. Haastateltavaa huoletti se, miten pystyy pitäytymään sellaisessa elämäntyyliässä, jota tavoittelee päihteitä käyttävässä ympäristössä. Jos naapurissa käytetään päihteitä, voi joukkoon kuulumisen tarve nousta liian suureksi, jotta osaisi pitää kiinni omista rajoistaan. Silloin voi olla vaikeaa kieltäytyä naapurin tarjoamasta päihteestä.

”Että mitenkä sitä osaa sitten itse rajata sen, että miten siellä eletään. Ja se on sitten aika paljon omien rajojen asettamisen varassa. Että ei pidä kuikuilla liikaa sinne naapuriin.” H5

Osallisuuteen kuuluu myös pääsy tarvittaviin palveluihin. Kohderyhmään kuuluvat ihmiset käyttivät monenlaisia sosiaali- ja terveystalvueluita, mutta olivat haastatteluhetkellä tai aiemmin elämässään jääneet myös monien palvelujen ulkopuolelle. Palvelujärjestelmä sai haastatelluilta sekä kiitosta, että kritiikkiä. Sosiaalipalvelut koettiin turvaa tuottaviksi tarpeellisiksi palveluiksi. Asumispalveluiden koettiin tuovan turvaa, ja vaikka majoittuminen asumispäivystyksessä koettiin negatiivisena asiana, oltiin silti sitä mieltä, että sellainenkin paikka pitää olla, jossa pidetään huolta vaikka olisi päihtynyt. Työntekijöitä ymmärrettiin, ja uskottiin työn esimerkiksi asumispäivystyksessä olevan haastava. Koettiin silti, että joskus kohtaamiset työntekijöiden ja asiakkaiden välillä eivät sujuneet hyvin ja arvostavassa hengessä, ja että joissain yksittäistapauksissa asiakasta oli kohdeltu huonosti.

”Katon pään päälle oon saanut aina kun oon tarvinnut, se on nyt se numero yksi. Kuitenkin, vaikka se oliskin ollut siten päivystyksen puolella. Niin siinä on sitten yleensä aina edistynyt sitten tavallaan sinne huoneistoihin, tai huoneisiin, missä ei oo päihteiden käyttöä. Se on selvää edistystä ollut aina.” H5

”No se [asumispäivystys VT] oli semmonen varaventiili, tai no ei oikeestaan varaventiili vaan semmonen melkein ainoo turva ikävä kyllä.” H4

”Täällä [tuetun asumisen yksikössä VT] on työntekijä joka auttaa tarvittaessa asioiden hoitamisessa.” H1

”Ei mulla [ole kritisoitavaa palvelujärjestelmästä VT], kyl se mun mielestä on ihan toiminu. Kun menee ohjeiden mukaan, kun sääntöjen mukaan toimii ni ei siinä tuu mitään ongelmii...” H3

”Se ympäristö vaatii kyllä henkilökunnalta ihan helvetisti. Ja kyl niillä mun mielestä välillä henkilökunnallakin aikamoisia ylilyöntejä siel on, miten ne niinku saattaa jotain yksittäistä henkilöä kohdella tai sanoo pahasti tai jotain muuta. Kyl mä sen ymmärrän, että kuppi voi tietysti mennä nurin, ja onhan se henkisesti raskas...” H4

Yleisesti ottaen sosiaaliturvaa ei kritisoitu, vaan saatuihin tukiin oltiin tyytyväisiä. Taloudellisen tuen määrä jopa yllätti, ja esiin nousi myös se, että jos onnistui lopettamaan päihdeiden käytön, tuen määrää ylipäänsä pidettiin riittävänä, jotta sillä voi tulla toimeen. Toisaalta järjestelmässä toimiminen vaatii ihmiseltä voimavaroja ja resursseja, joita moniongelmaisella asunnottomalla ei välttämättä ole. Haastateltava oli jättänyt päihdehoidon kesken, jolloin myös kuntoutustuki katkesi. Haastateltava koki, että sinänsä riittävä sosiaaliturva oli hankalasti saavutettavissa, jos omia voimavaroja ei ollut riittävästi.

”No ei oo nyt mitään [tukia VT], koska mä olin niinku saanu, ja se oli vielä jonku vanhojen verotietojen perusteella, se oli ihan hyvä, mä olin ihan yllättynyt, että ahaa, mun kuntoutustuki on niinku toista tonnia. Mutta sit kun hoitosuhde katkes, niin katkes sekin.” H4

”Ja kyllähän Suomessa, jos sanotaan että niinku normi ihminen, ihminen jolla nyt ei ole päihdeongelmaa ja tän tyyppistä helposti tuomittavaa sairautta ja muuta, niin kyllähän meillä on aika hemmetin hyvä sosiaaliturvajärjestelmä. Jonka avulla normi ihminen hyvin pian saa esimerkiksi asunnon ja perustulo-meentulon. Mut edellyttää tietenkin, et hänellä täytyy olla se kapasiteetti ja se voimavara, kun ei ne itsestään tule mikään.” H4

Kokonaisuudessaan palvelujärjestelmä koettiin oudolla tavalla epäselväksi, osin myös siksi, että toimijoita on niin monenlaisia. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden roolia ja vastuita ei hahmotettu selkeästi. Tietoa itselle kuuluvista palveluista ei myöskään aina ollut saatavilla, tai ei tiedetty, mistä sitä voisi hakea. Vuoden 2017 alussa Kelan hoidettavaksi siirtynyt toimeentulotuki oli vieläkin mielessä, sillä se oli aiheuttanut hankaluuksia ja viivytyksiä tukien saamiseen. Palvelujen selkeyteen ja sääntöjen yhdenmukaisuuteen toivottiin parannusta. Huono-osaisen omien voimavarojen vähyys vaikeutti palvelujärjestelmässä toimimista. Vaikka tietoa erilaisista palveluista olisikin ollut saatavilla, ei voimavarojen

vähyyden vuoksi esimerkiksi asunnon tai muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen hakeminen onnistunut. Omaa toimintaa leimasi saamattomuus tilanteessa, jossa elämäntilanne koettiin outona ja vieraana.

”Kelan ja sossun yhdistyminen mielestäni hankaloitti asioita ja myös viivästyksiä on. Palveluista ja tuista ei aina kerrota, vaan oletetaan asiakkaan tietävän tai itse ottavan selvää.” H1

”Että sitä vaan olla lulluttelee tossa omassa kuplassaan. Sitten ajautuu semmisiin nurkkatilanteisiin, että täytyy sitä apua hakeekin, mutta totta kai ois parempi, että ois semmosta vakautta siinä tilanteessa, että ei tarvis aina joutua johonkin tilanteeseen, vaan ois niinkun paremmin itsellä hyppysissä asiat.” H5

”...et kun ihminen tunnustaa, et se on ajautunu äärimmäisen huonoon tilaan, esimerkiks päihteiden vuoksi, ja sitä kautta sitten on elämä myllerynyt kaikilla osa-alueilla ja näin päin pois. Ni se että se sapluuna pitäis olla jotenkin selvempi.” H4

Järjestelmässä toimiminen koettiin vaikeaksi osin juuri epäselvien sääntöjen ja toimijoiden hajanaisuuden vuoksi. Kaivattiin selkeämpiä ja yhdenmukaisia sääntöjä, joiden mukaan palveluja voisi saada. Toisaalta toivottiin henkilökohtaisempaa otetta ja enemmän yksilöllisyyttä palveluiden järjestämiseen. Palveluiden järjestäjille asetettiin siis melkoisia vaatimuksia, kun toisaalta säännösten toivottiin olevan yhdenmukainen, toisaalta taas kaivattiin yksilöllisempiä palveluja.

”Koska ei siinä oo mitään henkilökohtasta, ei oo mitään haastatteluja, kaikki on vaan, sä oot vaan juoppo ja sä haluat nyt johonkin hoitoon. Ja sä oot ihan samalla viivalla, kun joku toinen juoppo joka halua hoitoon.” H4

Koettiin että palvelujen saaminen oli osin sattumanvaraista, eikä tuntunut aina oikeudenmukaiselta. Paljon riippui siitä, kuka henkilö asiaa oli hoitamassa, ja millaisia palveluja sillä hetkellä oli saatavilla. Nähtiin kuitenkin, ettei kyseessä ollut esimerkiksi työntekijöiden tahallinen asiakkaan väärin kohtelu. Haastateltava ymmärsi, että työntekijät eivät välttämättä voi vaikuttaa esimerkiksi tarjolla olevien palveluiden määrään tai laatuun.

”Siinä on sattumanvaraisuutta hyvin paljon. Tai siten että kenen ihmisen kanssa sä missäkin kohtaa satut olemaan. Ei se oo parstäkertoimesta tai mistään tämmösestä kiinni. Mut se on aina siitä tilanteesta ja samoin niinku nää työntekijätki kaikessa näissä instansseissa niin he on myöskin, kyllä heidänkin kädet on sidotut siinä.” H4

Aineistosta nousi esiin kokemuksia siitä, että ihminen ei ollut tullut kuulluksi palvelujärjestelmässä. Päätös esimerkiksi asuinpaikasta oli jo tehty, eikä asiakasta oltu kuultu lainkaan. Syn-tyi tunnelma, ettei itsellä ollut minkäänlaista mahdollisuutta vaikuttaa oman elämän tapahtu-miin. Tämä oli ristiriidassa sen kanssa, että oletettiin ihmisten kuitenkin ottavan vastuuta omasta elämästään ja tekemisistään.

”mun mielest se on ihan oikein, et etitään sitä motivaatiota. Mut se, että mi-ten sen oikeella tavalla ja oikeudenmukaisella tavalla ja ihmisarvosella tavalla tekee, ni se on sitte äärimmäisen vaikee.” H4

”Ja sitte, juoppo mikä juoppo, eihän siinä hirveesti sitten niinku nyanseja ole. Et arvioitas jotenki sitä sun tilannetta. Ja vaikeeta se tietysti on arvioidakin, vaikka niinku henkistä kanttia tai terveyttä.” H4

”Mulle tuli aivan yllätyksenä se, että yhtäkkiä tää Sininauhasäätiön ihminen kanto mulle lapun eteen että mun pitäs allekirjottaa tää, että sä muutat kesä-kuussa [tuetun asumisen yksikköön VT]. Joo, ei mitään niinku mä en tienny mi-tään. Mut oli jo valittu sinne.” H2

Asumisen suhteen olisi aineiston perusteella kaivattu lisää tietoa erilaisista asumisvaihtoeh-doista. Koettiin osittain haastavaksi etsiä itse palveluntarjoajia, sillä haastatelluilla ei ollut välttämättä tietoa siitä, millaisia vaatimuksia milläkin palveluntarjoajalla on, ja keille juuri heidän asumispalvelunsa ovat kohdennettu.

”Kritiikki kohdistuu sosiaalivirastoon. Eli tota mun sosiaaliohjaajan asunnon haussa auttaminen on sitä, että silloin kun mä oon siellä harvoin käyny, niin hän kääntää tietokoneen näytön, että tääl on tällöisiä asuntoja. Mutta ei mulla muuten oo sinänsä mitään kritiikkiä. Kaupunki toimi viimeisen Kiltakoti-hakemuksen kanssa niin kuin heillä ohjeet on, että ei mulla siinä oo mitään.” H7

”Siinä tulee semmonen epämääräinen olo, ja sit sä et oikein tiedä... Ja tulee tunne, että sä et oo oikein missään järjestelmässä, sä et oo missään jonossa... Ja nää hoitomahdollisuudet ja -kuviot on niin pirstaloituneita.” H4

Palvelujärjestelmältä kaivattiin sitä, että jollakin taholla olisi ollut kokonaiskuva asiakkaan tilanteesta. Haastateltavat kokivat, että he olivat saaneet melko vähän tietoa heille sopivista asumisen vaihtoehdoista. Tilannetta kuvattiin hapuilevaksi, koska itsellä ei ollut tietoa esi-merkiksi erilaisten asumispalveluja tarjoavien tahojen kohderyhmistä. Koettiin vaikeaksi läh-teä selvittelemään mahdollisia asumisen ratkaisuja itsenäisesti.

”Että jossain olis joku instanssi, tai ihminen, joka vähän summailis tota nykytilannetta, ja ehdottais siitä sitten polkua, että sulla ois ehkä mahdollisuus hake tonne ja tonne, että vaikuttais lupaavilta suunnilta, ettei se menis ihan hapuiluksi.” H5

”Ei oo sellasta yksittäistä tahoaa, tai sellasta jolla oikeestaan ois kokonaistavaa... Et niinku asumispalvelujen piirissä, missä nyt oon pitkään ollu, se nyt on ollut tällasta pintaraapaisua, et on väläytelty näitä asumisvaihtoehtoja.” H4

Toisaalta mainittiin, että oli päästy tutustumaan joihinkin tuetun asumisen yksiköihin. Tällaiset tutustumiset koettiin hyvinä ja tarpeellisina. Näin oli helpompi mieltää eri tyyppisten asumisyksiköiden väliset erot ja tehdä niitä koskevia päätöksiä.

”Ja jonkin verran ollaan ihan määrätietosesti käytykin muutamassa semmoisessa asumisyksikössä, mitkä on sitten ilmeisesti vähän erilaisia luonteeltaan, mutta... Tällaiset reissut on sinänsä hyödyllisiä, vaikka niin no...” H5

Asunnon tai muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen hakemiseen ei aina kerta kaikkiaan riittänyt voimavaroja, vaikka tietoa erilaisista palveluista olisikin ollut saatavilla. Vähäiset voimavarat voivat näyttäytyä saamattomuutena tilanteessa, jossa oma elämäntilanne koettiin outona ja vieraana. Kaivattiin parempaa elämänhallinnan tunnetta. Apua oli kyllä saatavilla ja sitä haettiin, mutta tulevaisuudelta toivottiin vakaampaa elämäntilannetta. Ei haluttu joutua hankaliin tilanteisiin, vaan pikemminkin olla itse tietoisesti ohjaamassa elämän kulkua.

”Että sitä vaan olla lulluttelee tossa omassa kuplassaan. Sitten ajautuu semmoseen nurkkatilanteisiin, että täytyy sitä apua hakeekin, mutta totta kai ois parempi, että ois semmosta vakautta siinä tilanteessa, että ei tarvis aina joutua johonkin tilanteeseen, vaan ois niinkun paremmin itsellä hyppysissä asiat.” H5

Haastateltavat kokivat tärkeäksi kuulumisen johonkin joukkoon. Päihteiden käyttöaikana tällaisen yhteisön olivat usein muodostaneet yhtä lailla päihteitä käyttävät ihmiset. Kun omasta päihdeongelmasta haluttiin toipua, ei vanhojen tuttavien ja ystävien seuraan hakeutumista välttämättä enää koettu mielekkäänä. Haastateltava kertoi, että päihteitä käyttävien tuttavien keskustelut oli kuultu jo moneen kertaan. Kun itse oli lopettanut päihteiden käytön kokonaan, oli oma mielenkiinto muissa asioissa. Pidettiin tärkeänä, että ystäviä löytyisi jostain muualta, kuin päihteiden käyttäjistä. Asumaksi-hankkeen toiminnasta koettiin tässä olevan hyötyä. Yksinäisyys lievittyi, kun pääsi toisten ihmisten kanssa osallistumaan toimintaan ja saatiin vaihtelua arkeen, joka muutoin keskittyi monella päihteiden tai niistä toipumisen ympärille.

”...muualla pitää olla (kavereita VT) ehdottomasti. Jos ei nyt halua ihan era-koitua. Se on valitettavaa vaan, että silloin pitää luopua semmosista päihteitä käyttävistä kavereista. Ainakin alkuun.” H2

”Sanotaanko näin, että suurin osa meistä niin on yksinäisiä. Niin tämmösethän [Asumaksi-hankkeen retket VT] on hirveen hyviä. On se vaihtelua kuiteski. H2

Osittain koettiin vaikeaksikin vanhojen ystävien seuran välttäminen. Joukossa saattoi olla tuttavampia monien vuosien takaa, jolloin kyläilykutsusta kieltäytyminen tuntui epäkohteliaalta. Lisäksi asiaa vaikeutti se, että kutsun esittäjä saattoi samalla tarjota päihteitä, vaikka tiesi, että toisella oli halu raitistua. Oli ajoittain vaikeaa kieltäytyä tarjouksesta, eikä siinä aina onnistuttukaan.

”Ja se välillä tuntuu aika pahaltakin. Siis ihan monta vuotta on tunnettu, niin sit sanot semmoselle kaverille, kun tiesi että sillä on pullo viinaa siellä. Ni kun se sano että tuu käymään.” H2

”...on porukoita, vanhoja juoppoporukoita ja semmosia kaikkia mutta niissä niin sillai tykkää käydä. Niin ku mä en ite ota kuppia. Ja ne yleensä tietääkin sen, että turha tarjotakaan, kun tilanne on tämä.” H3

Myös asumisyksikön yhteisissä tiloissa oli mahdollisuus olla muiden ihmisten kanssa, ja esimerkiksi katsella tv:tä yhdessä. Ison TV:n ja tilan lisäksi muiden seura koettiin positiivisena asiana. Haastateltava muisteli, miten asukkaat olivat yhdessä katselleet jääkiekoturnausta.

”Onhan siinä sitten ne yhteiset tilat, siinä voidaan istua ja kattoo vaikka lätkäturnauksia mitä oli yhteen aikaan... Ku siinä on iso tv niin siitä on hyvä nähdä. Muitakin tuttuja siinä katseli...” H3

Osallisuuden kokemukset vaikuttivat myös koettuun elämänlaatuun nostamalla sitä. Asumaksi-hankkeen toiminnassa oli mahdollista viettää päihteetöntä aikaa ja siten vaikuttaa omaan elämänlaadun kokemukseen. Toisaalta elämänlaadulla oli vaikutusta myös osallisuuden kokemukseen. Päihderiippuvuudesta toipuminen mahdollisti monenlaisen osallistumisen parantuneiden terveydentilan ja taloudellisen tilanteen ansioista.

7.3 Merkityksellisyys

Merkityksellisyys nousi teemaksi toipumisorientaation kautta. Aineistosta nousi esiin useita merkityskokonaisuuksia, jotka asettuivat luontevasti merkityksellisyys -teeman alle. Tässä luvussa esittelen niitä aineistosta nousseita asioita, joita haastateltavat pitivät omassa elämässään merkityksellisinä. Keskeistä elämän merkitykselliseksi kokemisen kannalta oli mielekkään tekemisen löytäminen ja oman toiminnan vaikutusten huomaaminen. Suureksi elämän

merkityksellisyyden vahvistajaksi nousi aineiston perusteella kokemusasiantuntijuus. Myös läheiset ihmissuhteet ja vanhemmuus toivat elämään merkityksellistä sisältöä.

Jos oman elämän tarkoitusta ei oltu löydetty, saattoi koko elämä tuntua merkityksettömältä, vailla päämäärää olevalta ajan kuluttamiselta. Haastateltava kuvaa, että on jäänyt ikään kuin jumiin tilanteeseen, eikä ole edes varma, kuinka kauan aikaa on kulunut asunnottomana ollessa.

”...tuntuu vieläkin, että mä oon jäänyt siihen pyörimään. ...toi ajantajukin on vähän semmonen jännittävä, et aina kun luulee, että aikaa on kulunut puoli vuotta, niin sitä onkin kulunut varmasti vuosi. Kyl mä nyt tässä pyöryksessä oon toista vuotta ollut. Lähes puoltoista, mä luulisin, suurinpiirtein. Puoltoista vuotta oikeestaan. Ja se, että tää on ollut tällasta haahuilua aika pitkään.” H4

Halu tehdä itselle merkityksellisiä asioita kumpusi osittain siitä, että elämään kaivattiin lisää itsenäisyyttä ja ”normaaliutta”. Esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan suhtauduttiin positiivisesti; osa haastatelluista oli jo mukana kuntouttavassa työtoiminnassa, jotkut toivoivat sinne pääsemistä. Haastateltava koki taloudellisen tilanteensa kohentuneen työtoimintaan lähtemisen jälkeen. Myös tunne elämänhallinnasta lisääntyi, kun saadut rahat sai käyttää, miten itse näki parhaaksi.

”Ja tääkin homma, missä oon, kuntouttavassa työtoiminnassa, niin tästäkin sen 200 tulee enempi. Dösäkortikin tulee, mitä se on viis kymppiä. Siit saa semmosen, about 700 tulee omaan käteen, tilille. Ja sä saat käyttää sen ihan mihin haluat. Tietysti siinä on semmosia laskuja, jotka pitää ja kannattaa hoitaa niin ei tuu ongelmia.” H3

Mielekkään tekemisen löytyminen oli merkityksellistä myös päihteiden käytön vähentämisen tai lopettamisen kannalta. Päihteettömyyttä oli helpompi ylläpitää, jos elämässä koettiin olevan muita tarkoituksia. Pelkkä kotona istuminen ja keskittyminen päihteettömänä olemiseen koettiin vaikeaksi.

”Se on nimenomaan se tekemisen puute, esimerkiks tuolla... noilla ukoilla. Jos ne vaan tuijottaa telkkaria aamusta iltaan ja yrittää olla raittiina siinä ni se ei onnistu.” H2

Päihteetön elämä puolestaan mahdollisti muiden mielenkiinnon kohteiden ilmaantumisen elämään. Esimerkiksi sosiaalisen verkoston tärkeys huomattiin toden teolla vasta, kun päihteiden käyttö oli loppunut. Kun päihteiden hankkiminen ja seuraavasta hetkestä selviytyminen eivät enää vieneet kaikkea energiaa, saattoivat haastateltavat huomata, että kaipasivatkin muiden

ihmisten seuraa. Ajatukset eivät pyörineet enää pelkästään päihteen ympärillä, vaan muitakin asioita alettiin miettimään.

”Sikäli yllättävää, että kun päihteet jäi, niin oikein nappas se sosiaalisuus.” H7

”Luonnossa oleminen ja sen tarkkailu sekä valokuvaus ovat tärkeitä, luonnossa rauhoittuu ja on hyvä mieli. Raittiina ollessa voi ajatella pidemmällekin kuin seuraavaan rahapäivään.” H1

Moni oli saanut itse avun kokemusasiantuntijoita tai vertaisilta, ja halusi nyt itse vuorostaan auttaa toisia. Kokemusasiantuntijuus koettiin positiivisena asiana sekä avun saajan, että sen antajan rooleissa. Vertainen koettiin uskottavana, samanlaisena ongelmaisena kuin itsekkin. Päihderiippuvuudesta toipuneiden kannustava esimerkki saattoi olla alku jopa uuden ammattitutkinnon suorittamiselle.

*”Silloin, kun mä huomasin, että tää raittius kestää, niin mä silloin päätin ite, että mä tästä näin rupeen auttaa toisia, koska mä sain niin suuren avun vertaisista. Ja nyttenhän se sitten poiki tän, että mä innostuin niin paljon, että lue-
taan jo lähäriks.” H6*

Positiivisen palautteen saaminen muilta ihmisiltä yllätti ja oli tärkeä kokemus, joka lisäsi itseluottamusta. Haastateltavaa jännitti esiintyminen opiskelijoille. Esitys meni hyvin, ja haastateltava sai kiitosta omasta tekemisestään. Onnistumisen kokemus lisäsi rohkeutta ja uskoa itseeseen, kun haastateltava sai kokea olevansa pystyvä ja kyvykäs.

”Mä pidin Laurean opiskelijoille päihdekäyttäjän näkökulman. Muistaakseni mua ei oo vuosikausiin jännittänyt niin paljon, mutta sit kun mä tajusin, että hei, tähän meni läpi, mun jännitystä ei huomattu, mä sain siitä paljon kiitosta. Siitä se lähti.” H7

Toimivat sosiaaliset suhteet toivat elämään merkitystä ja sisältöä, mutta myös häpeän ja syyllisyyden tunteita. Monet asunnottomat kärsivät yksinäisyydestä, sillä suhteet läheisiin voivat olla koetuksella esimerkiksi runsaan päihteenkäytön takia. Osa kertoikin lähes erakoituneensa päihteen käytön ollessa runsasta. Vaikka päihdeongelmainen asunnoton olisi itse kärsinytkin yksinäisyydestä, ja halunnut ottaa yhteyttä läheisiin, saattoi häpeän tunne estää toimimisen. Huoli läheisten jaksamisesta oli läsnä aineistossa. Tunnettiin myös syyllisyyttä, sillä läheisille ei haluttu antaa murehtimisen aihetta. Vanhemmuus nousi tärkeäksi ihmissuhteeksi ja elämän tarkoitukseksi. Toisaalta vanhemmuus koettiin voimavarana, mutta toisaalta oman toiminnan vaikutukset ahdistivat. Tunnettiin syyllisyyttä siitä, että oltiin aiheutettu omalle lapselle huolta.

”...hänel on tietty pelkotila siitä, että hänestä tulee alkoholisti, jos hän käyttää alkoholia. Se tuli niinku aika vasten kasvoja, yllättäen. Enkä mä ollut mieltänyt, että tommonenkin ongelma voi tulla, et lapsi joutuu mieltii noita asioita...” H4

”Ja sehän [yhteys lapseen VT] on aika pitkään ollut mun ainoa sellanen kiinne-kohta elämään.” H4

Läheiset saattoivat myös syyllistää elämänhallinnan menettänyttä. Haastateltava koki, etteivät läheiset ihmiset ymmärtäneet päihderiippuvuutta sairautena, eivätkä näin käsittäneet, miksi kaikin puolin menestynyt ihminen ”heittää kaiken roskeen”. Itsesyytösten lisäksi haastateltava sai negatiivista palautetta elämästään ja toiminnastaan myös muilta.

”Sitä mä joudun selittelemään, ja varsinkin just noille sisaruksille, mutsille ja muuta, niin on ollut se. Mä oon yrittäny sanoo, ku he sanoo, että okei, ryhdistädy, ja miks sä oot heittäny eläms roskeen ja näin. Mä oon vaan, että ajatella nyt siltä kantilta, että miks mun pitää ensin kovalla työllä hankkia jotkut paperit ja huippuvirka. Ja sit kun mä oon sen saanu, ja taloudellisesti menee hyvin ja muuta, niin sit mä vaan, no hei, mä heitän tän nyt roskeen. Hei hei, kun mä haluan kokeilla Koisonrantaa, mä haluan olla pennitön ja asunnoton. Joo, se onkin nyt seuraava vaihe mitä mä aattelin elämässäni tehdä.” H4

Läheisten ihmisten reaktioita ja syyllistäviä kommentteja kuitenkin myös ymmärrettiin. Ajateltiin, että oma elämäntilanne oli niin epätavallinen, ettei sitä oikeastaan voinut kukaan ulkopuolinen täysin ymmärtääkään. Samalla luokiteltiin oma toiminta epänormaaliksi ja sijoitettiin oma itse jonnekin yhteiskunnan ulkolaidalle, pois ytimeistä.

”Et ei niinku normijärjellä ja normivalmiuksilla varustettu ihminen niin tietenkään niin teekään [menetä työpaikkaa, asuntoa jne. VT]. Mutta kyl mä nyt sen verran ymmärrän, että ihminen, joka ei nyt kuitenkaan ole kokenut tätä itse, tai sitten nähnyt sitä riittävän läheltä, niin ei vaan pysty sitä ymmärtämään.” H4

Läheisen kuolema nousi esiin useammassa haastattelussa. Etenkin lapsen kuolema oli pysäyttävä kokemus, eikä sen muistelu ollut helpon tuntuista vuosikymmentenkään jälkeen. Tapah- tumalla saatettiin selittää runsasta päihteiden käyttöä. Haastateltava totesi, ettei oikein muista, mitä lapsen kuoleman jälkeisinä kuukausina tapahtui. Kun vanhemmuus tuo elämään tarkoituksen, voi lapsen menettäminen merkitä elämän tarkoituksen katoamista.

”2011 minun vanhin lapsi kuoli. Se oli sellanen että mulla vuosi meni siinä niinku... Ei oikein niinku... Sanotaan että ensimmäinen puoli vuotta oli

semmosta että... Nyt jälkikäteen kun muistelee, että mitä mä silloin oikein tein, niin en mä muista.” H3

Asumaksi-hankkeen toiminnan rooli elämän merkityksellisyyden lisäämisessä on olla mahdollistajana. Merkityksellisinä koettuja asioita, kuten mielekästä tekemistä, sosiaalisten verkostojen rakentamista sekä toisten auttamista ei voi saada elämäänsä ilman suhteita muihin ihmisiin. Vaikka haastateltava toteaaakin, ettei hankkeen järjestämät tapahtumat ole ”maailman tärkeintä” toimintaa, ne osaltaan tuovat elämään jotain muuta ajateltavaa, kuin omat ongelmat. Toiminnallisuus kietoutuu päihteiden käytön lopettamiseen. Haastateltavat eivät puhuneet oikeastaan lainkaan siitä, millaista toimintaa oli järjestetty, vaan tärkeää oli ylipäänsä päästä mukaan, olla mukana ja saada jotain tekemistä.

”En mä muista mee sanoo, mutta kyllähän tää on vähän sellasta, että tässä on se tausta-ajatus, että tää nyt ei oo maailman tärkeintä, mutta on se nyt kuitenkin sitten, sen takia, että pysyy vähän niinkun jonkin näköstä elämää muullakin, kun sitten siinä omassa mökissä. Ja sitte ei jää pyörimään sitten sen ongelmankaan kimpussa ihan pelkästään.” H5

Asumaksi-hankkeen toimintaan osallistumisen edellytyksenä on päihteettömyys. Monille retket ja leirit tarjosivatkin mielekkään tekemisen ohella myös päihteetöntä aikaa, vaikka päihteet muutoin olisivatkin vielä kuuluneet elämään. Haastateltava totesi, että toiminnassa mukana olemalla saattoi olla vaikutuksia päihteiden käytön vähentämiseen tai lopettamiseen tulevaisuudessa. Toiminnallisuudella oli merkitystä myös päihteettömän elämän ylläpitämisessä.

”...edes se hetki [päihteetöntä aikaa VT]. Ja se voi innostaa jotain vielä pidemällekin. Se on ihan helkutin mukavaa. On tekemistä siks päiväks. Koska moni ratkee ryypäämään, kun ei ole mitään tekemistä.” H6

”Ja siitä syystä mä oon kiltatoiminnassa, THT:llä ja vähän kaikissa mukana, et mä saan itteni pidettyä kuosissa ja raittiina ja tekevänä.” H7

Niinku täälläkin tää osa porukasta käyttää mitä täälläkin niin vapaa-aikanaan vielä alkoholia. Onhan se hieno asia, että on mahdollisuus tämmöseen. Muutama päivä tulee siinäkin sitä päihteetöntä aikaa. Tänne on tultava selvin päin.” H2

Etenkin ennen päihteiden käytön lopettamista oli pelkona, ettei elämässä ole enää mitään hauskaa. Haastateltava painotti mielekkään tekemisen merkitystä päihteettömän elämän rakentamisessa. Tässä mielessä Asumaksi-hankkeen toiminta koettiin tarpeelliseksi. Toimintaan oli mahdollista osallistua, vaikka vapaa-ajalla olisi käyttänytkin päihteitä. Riitti, että oli

selvin päin toimintaan osallistuessa. Näin oli mahdollista rakentaa päihteettömän elämän perustaa jo toipumisen alkuvaiheessa.

”Koska yks ajatushan on, silloin kun käyttää alkoholia, että jos minä tän lopetan, niin mitä ilosta asiaa mulla enää sen jälkeen on. Mullahan ei oo yhtään mitään. Et se rakentaminen pitää tapahtua siinä vaiheessa, kun sä ryyppäät. Sen tulevaisuuden rakentaminen pitää aloittaa jo silloin, ennen kuin sen lopettaa.” H2

Hanketyöntekijöiden läsnäolo ja omistautuminen asialleen oli auttanut monta haastateltavaa saamaan kiinni päihteettömästä elämästä. Työntekijöiden kerrottiin olevan merkityksellisiä henkilöitä. Se, että he toimivat kolmannella sektorilla edesauttoi tasavertaisen kumppanuuden syntymistä, sillä työntekijöillä ei ollut valtaa kohderyhmään. Koettiin, että työntekijöiltä saattoi saada vertaistukea, mitä pidettiin tärkeänä.

”Projektityöntekijät tekee hirveen hyvää työtä. No sen verran mä sanon ainakin, että [projektityöntekijä VT] on ollut aina tähän päivään saakka jonkin näköinen vaikuttaja minunkin elämässä. Ja ei oo paha sana sanottavaa.” H2

”Ne on aivan mielettömän upeita ihmisiä, ja siihen yhdistetään se kokemustausta mikä heillä molemmilla on. Et kun tommosella draivilla ja semmosella ymmärryksellä näitä ongelmia kohtaa, ja sit sillä omakohtasella kokemuksella ja kokemustaustalla, kun sieltä ammennetaan niitä eväitä, niin mä luulen, että tää on just se oikee tapa, millä tämmöstä isoo ongelmaa täs maassa voidaan nujertaa.” H4

Päihteiden käyttö liittyi vahvasti myös elämän merkityksellisenä kokemiseen. Mielekkään tekemisen tärkeys korostui raittiina ollessa. Elämään merkitystä tuovat läheiset ihmissuhteet kärsivät päihteiden käytöstä, mutta sosiaalisten suhteiden merkitys korostui, kun päihdeongelma jäi taakse. Kokemusasiantuntijana toimiminen toi elämään tarkoituksen, mutta vaikutti myös osallisuuteen mahdollistamalla kyvykkyyden ja autonomian kokemuksia (Isola 2018). Asumaksi-hankkeen toiminnassa oli mahdollista löytää elämään merkityksellistä sisältöä.

7.4 Toivo

Toipumisorientaatioon kuuluu toiveikkuuden löytäminen vaikeidenkin elämäntilanteiden keskelle. Toivo merkitsee lupausta paremmasta tulevaisuudesta. (Nordling ym. 2015, 136.) Haastateltavien puheissa nousi esiin toivon, mutta myös syvän epätoivon ja toivottomuuden tunteet. Jos haastateltava koki, että oli jo tehnyt kaiken voitavan esimerkiksi asunnon saannin suhteen, oli luovuttaminen lähellä. Usko parempaan tulevaisuuteen oli koetuksella, tai sitä ei enää ollut. Haastateltavat kertoivat, että he olivat ajautuneet umpikujaan, josta ei ollut mahdollista päästä eteenpäin.

”Tää asia on tullut mulle itellenikin mieleen ton asunnon takia. Ku ei täst mitään tuu, niin mä muutan teltaan nukkumaan. Tulee välillä näitä luovutusajatuksia.” H7

”Kyllä mä oon jäänyt sellaseen outoon kuplaan, mistä se pois pääsy on ollut äärimmäisen vaikeeta.” H4

”Tai semmonen niinku epätoivonen. Ja sitte se, että se luottamus siihen, että elämä kantaa ja tää muuttuu paremmaks, niin sellast ei oikein ole.” H4

Luovuttaminen tarkoitti passivoitumista. Haastateltava kertoi, että oli lopettanut aktiivisen toimimisen, eikä tehnyt oikeastaan mitään. Palvelujärjestelmässä toimiminen edellyttää kuitenkin aktiivista otetta ja oma-aloitteisuutta. Luovuttanut ei kykene hakemaan tietoa palveluista, eikä ottamaan vastuuta omaa elämäänsä koskevista päätöksistä, sillä hän ei tee mitään.

”Sit mult on kysytty, ja mä oon itekin kysynyt iteltäni, että mitä se oikein tarkoittaa se sun luovuttaminen? Mä vaan nostan kädet ylös, mä en tee mitään. Ja semmonenhan mä oon ollukin, mä oon ollu tuolla kartsalla tai muuta.” H4

Luovuttamisen taustalla oli epätoivoa ja näköalattomuutta. Tulevaisuus näyttäytyi epäselvänä, jos tietoa seuraavasta päivästä selviytymisestä ei ollut. Haastateltava kertoi, että tulevaisuuden suunnitteluun ei jäänyt energiaa, sillä se kului kokonaan päivittäiseen selviytymiseen. Oli mietittävä, mistä saa ruokaa ja missä voi nukkua. Tulevaisuus ei näyttäytynyt toiveikkaana, sillä tulevaisuutta ei nähty oikeastaan olevan lainkaan. Lentokentällä saattoi hetken levätä lämpimässä, mutta oli kuitenkin jatkuvasti tarkkailtava ympäristöä, sillä ulos saattoi joutua minä hetkenä tahansa, nälkäisenä ja väsyneenäkin.

”...sä et tiedä koska sä seuraavan kerran syöt, sä et tiedä missä sä seuraavan yön nukut ja se on epätietoisuus tällaisista asioista. Siinä ei hirveesti jää sellasta [energiaa mieltää tulevaisuutta VT]. Justiinsa nää, että mikähän mun keskipitkä suunnitelma on tässä nyt. Sitä mä mietin sitten jossain lentokentän T2-terminaalissa... Et aijai, tuleeko noi vartijat heittää mut nyt pihalle täältä.” H4

Erilaiset vaikeudet asumisessa tai asunnon hakemisessa, tai asunnon menetys koettiin toiveikkuutta vähentävinä tapahtumina. Toivoa asumisen järjestymisestä ei näissä tapauksissa aina koettu olevan. Oma tilanne saattoi tuntua jopa epäuskottavalta ja oudolta ja tilanteen hyväksyminen oli vaikeaa. Asumispäivystyksessä majoittuminen saatettiin aluksi kokea järkyttävänä.

”Itse asiassa asuntohakemuksien kanssa mä oon kaiken mahdollisen käynny läpi... Voi sanoo kaikkeni tehny. Sitte ku ei enää pysty ni... en tiedä.” H7

”...ekaks mulle oli aikamoinen järkytys, että voi vitsi, että oikeesti, nipistäkää mut hereille. Että en mä oikeesti tämmösessä paikassa [asumispäivystyksessä VT] oo.” H4

Toivottomuutta kuvastaa myös tilanne, jossa suhteet läheisiin ovat katkenneet. Elämäntilanne oli muutenkin ollut vaikea ja ainoana tukijoina olivat toimineen perheenjäsenet. Asunnottoisuuden ja päihdeongelman pitkittyessä tilanne ajautui lopulta siihen, että nämä läheiset ihmissuhteet katkesivat. Läheiset ihmissuhteet olivat olleet elämässä merkityksellisiä asioita. Kun ne nyt olivat katkenneet, oli yksi elämään tarkoituksen antava asia poissa.

”...no perheenjäsenistä oli äitini, kenen luona aika paljon olin ja vanhin sisko, plus kavereita ja muuta, mut sit kun se jatku aika pitkään, niin siinä rupesit käämi palaa itse kultakin, ja tottakai se oli stressaavaa itsellekin, kun ei tiennyt, miten tää homma menee, ja ne suhteet sitten näihin ainokaisiin perheenjäseniin, jotka nyt on pyrkinyt auttamaan. Niin ne suhteet heihin on aika loppussa.” H4

Vaikeissakin tilanteissa saattoi kuitenkin nähdä pilkahduksen toivosta. Haastateltava oli kertonut läheisten ihmissuhteiden katkeamisesta, ja ainoa kontakti tavallisiin ihmisiin oli oma lapsi. Suhde lapseen oli häpeän ja syyllisyyden tunteiden värittämä. Haastateltava oli kuitenkin tyytyväinen siihen, että lapsi oli pystynyt ilmaisemaan suuttumustaan. Haastateltavalla oli epätoivoisesta tilanteesta huolimatta kykyä löytää positiivinen sanoma sinänsä ikävästä asiasta, suuttumuksesta.

”Onhan hän [lapsi VT] hermostunut muhun monta kertaa ja suuttunut, ja mä oon yllättynekin mimmosia sanavalintoja hänellä voi olla, et kyllä se pystyy ihan haistattaa paskatkin mulle, ja se on ihan hyvä asia.” H4

Suhtautuminen tulevaisuuteen oli osin myös toiveikasta. Uskottiin, että asuminen järjestyy ja että muutkin asiat alkavat sujumaan paremmin. Aineistosta nousi esiin ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden roolit toiveikkuuden luojina ja tulevaisuuden uskon vahvistajina. Jos sekä asiakas itse, että työntekijä uskoivat muutoksen olevan mahdollinen, näytti tulevaisuus toiveikkaalta. Optimistinen suhtautuminen tulevaisuuden mahdollisuuksiin ja elämänlaadun paranemiseen kävivät ilmi haastateltavien kertoessa haaveistaan ja toiveistaan.

”Ainahan se on, toi liikkeellelähtö sellain toiveikas, että kun lähtee positiivisella hengellä eteenpäin. Sekä ilmeisesti toi henkilökunta, että mitä ittekin aattelee, että tossa nyt edistytään.” H5

”Mulla on semmonen haave, että lyödään leima papereihin, et mä valmistun, ja sitten mä jatkan jossain työpaikassa.” H6

Vertaisen esimerkillä oli voimaa. Tulevaisuuteen valoi uskoa itsekin päihderiippuvuudesta toipuneen työntekijän selviytymiskokemus. Haastateltava alkoi pohtimaan, että voisi myös toimia muiden toipujien auttamiseksi.

”Se alko se siemen itämään jo katkolla, kun mä keskustelin siellä hoitajan kanssa, jolla oli itsellä sama tausta. Hän oli selvinny siitä sitten. Sehän rupes ensimmäisen kerran mietityttämään, että mitenhän olis.” H7

Suhtautuminen elämään yleisesti riippui haastateltavan elämäntilanteesta. Akuutista asunnottomuudesta tai asunnon menettämisen uhasta kärsivät kokivat epätoivoa, näköalattomuutta ja keinottomuutta. Tulevaisuus oli epäselvä, eikä edes seuraavan päivän tapahtumista välttämättä ollut tietoa. Oma tilannetta oli vaikea hyväksyä, mikä aiheutti epäuskoa. Usko omiin mahdollisuuksiin selvittää tilanteesta oli horjunut ja itseluottamus oli matalalla.

Suhtautuminen itseen oli osin ristiriitaista. Aineistosta nousi esiin päihderiippuvaisen identiteetti. Haastatelluilla oli kuitenkin pyrkimys päästä liittymään valtaväestöön, pois yhteiskunnan laitamilta. Tavoitteena ja tulevaisuuden toiveena oli päihdeettömyys. Jos keinoja haaveiden ja tavoitteiden toteuttamiseksi ei oltu löydetty, eikä vaihtoehtoja enää nähty, nostettiin kädet pystyyn ja luovutettiin. Itseluottamus ei tällöin ollut kuitenkaan kovin korkealla, ja usko omiin mahdollisuuksiin oli koetuksella. Passivoituminen vaikutti tarvittavien palvelujen saamiseen. Ei kyetty toimimaan palvelujärjestelmässä, koska koettiin, ettei mikään onnistu yrittämisestä huolimatta.

7.5 Vastuun ottaminen

Toipumisorientaation mukainen toipuminen edellyttää kuntoutujalta itseltään henkilökohtaisen vastuun ottamista omasta elämästään (Nordling 2018,1477). Vastuu muodostui omaksi teemakseen, sillä sen merkitys myös asunnottomien elämässä on suuri. Elämänmuutoksessa onnistuminen antoi voimaa ja itsevarmuutta. Vastauksissa korostettiin oman vastuun ottamista muutoksen toteuttamisessa. Valinnan ja vaikuttamisen mahdollisuudet nousivat tärkeiksi vastuun ottamisen mahdollistajaksi. Jos omat voimavarat olivat riittämättömät, ei vastuuta esimerkiksi päihderiippuvuudesta toipumiseen kyetty ottamaan ja omaa toimintaa leimasi saamattomuus. Päätäntävalta omista asioissa nähtiin tärkeänä. Haluttiin itse vaikuttaa siihen, millaista elämää eletään. Haastateltava oli menettänyt asunnon, mutta koki silti, että oli onnistunut ottamaan vastuun omasta elämästään. Häädön jälkeen vuokranmaksut oli hoidettu ajallaan ja tuntui, että elämänhallinta oli omista käsissä.

”...ei ole missään vaiheessa sellanen ollut olotila, ettei pystynyt hoitamaan itte asioita. Ja silloin päätin jo, että kun mä sen asunnon sain, että nyt on

niinku sillä tavalla että kun rahat tulee, niin silloin maksetaan siitä ensin kaikki laskut pois ja sen jälkeen vasta sitten katotaan mitä niillä lopuilla tehään. Mulle riitti se yks häätö.” H2

Päinvastaisiakin kokemuksia haastateltavilla oli. Voimavaroja aktiiviseen toimintaan oman elämäntilanteen parantamiseksi ei löytynyt. Tuntui, että ei pysty itse kontrolloimaan sitä, mitä omassa elämässä tapahtuu. Tällöin ei myöskään kykene ottamaan vastuuta valinnoistaan, tai niistä päätöksistä, joita tekee elämänsä suhteen.

”Mut se tässä, että ei oo ollenkaan semmosta tunnetta, että itellä ois tässä ohjat, eikä oo varmaan semmosta tietämystä, eikä oo sitte enää niitä voimia-kaan, lähtee ees pursetamaan ja lähtee aktiivisesti selvittämään niitä vaihtoehtoja.” H4

Oman toiminnan merkityksellisyyttä, tai omien tekemisten vaikutuksia tulevaisuuden tapahtumiin ei aina nähty kovin selkeästi ei aina huomattu. Aineistosta nousikin ristiriita tämän suhteen. Toisaalta haastateltavan voimavarat saattoivat olla niin vähissä, että koettiin, ettei millään ole mitään väliä, ainakaan sillä omalla tekemisellä. Vastoinkäymisiä oli koettu paljon. Toisaalta nähtiin, että oma aktiivisuus oli tärkeää, samoin vastuun ottaminen omista tekemisistä. Haastateltava oli todennut, ettei koe, että voisi omalla toiminnallaan vaikuttaa tilanteeseensa juurikaan. Haastateltava sai kuitenkin kesken haastattelun tiedon, että oli saanut paikan päihdekuntoutukseen jo seuraavalle päivälle. Positiivisen uutisen jälkeen oli helpompi nähdä myös oman toiminnan vaikutus asioiden kulkuun. Haastateltava muistelikin, että oli kysellyt työntekijöiltä erilaisista vaihtoehdoista useaan kertaan, ja tuon oman toiminnan seurauksena oli nyt päihdehoitopaikka järjestynyt.

”Kun mä nyt oon pyöriny siinä [asumispäivystyksessä VT], niin mä nyt oon ainakin sen verran saanu itsestäni aikaseks, että mä oon ehkä vähän niinku prässänny sit henkilökuntaaki siinä. Tai ei nyt prässänny, väärä sana, mut niinku kyselly, että onks nyt täs mun tilanteessa tehtävissä jotain... Ni se nyt on tuotanu tällä tavoin tulosta [haastateltava oli saanut paikan päihdehoitolaiteesta VT]” H4

Oman toiminnan nähtiin myös vaikuttavan konkreettisesti tulevaisuuden tapahtumiin. Terveystilan paranemisen vuoksi kannatti noudattaa tietynlaista ruokavaliota, ja jättää päihteiden käyttö pois kokonaan. Haastateltavan kertomuksesta kävi ilmi, että elämänmuutoksesta on otettu vastuu, ja oman toiminnan vaikutukset elämänlaadun paranemiseksi on huomioitu.

”Sitte ku oppi sen elämänrytmin, et mitä syö ja tietää, et jos näin pysyy niin sehän menee koko ajan alaspäin se paino. Ja oppii siihen rytmiin, että millä

menee, ni sitähän väkisin hoikistuu. Kun ei juokaan kaljoja ja viinoja ja muita.” H3

Vastuun ottaminen edellyttää kuitenkin sitä, että osaa toimia järjestelmässä oikein ja että tietoa palveluista ylipäättään on. Osallisuus -luvussa esittelin tarkemmin haastateltavien kokemuksia palvelujärjestelmän toimivuudesta osana. Järjestelmä koettiin osittain epäselvänä ja palvelujen saaminen sattumanvaraisena. Todellinen vastuun kanto oman elämän tapahtumista on vaikeaa, jos kokemus on se, että teki itse mitä tahansa, joitain palveluita joko saa, tai sitten ei saa.

”...auttajien vyyhti on jotenkin outo, tai niinkun monimuotoinen ja eri puolilta. Et sä et niinku osaa sanoo, et mistä sun kannattais sitä apuu hakea, et se menis parhaalla mahdollisella tavalla, tai että se ylipäänsä niinku mensi johonki suuntaan.” H4

Oman tekemisen merkitys ja oma vastuu tuli esiin esimerkiksi päihteettömyyden vaatimuksissa. Ymmärrettiin, että jos asumisyksikössä vaaditaan päihteettömyyttä, asunnon menettä, jos päihkeitä käyttää. Siltä osin säännöt tuntuivat selkeiltä. Haastateltava hyväksyi sen, että oman toiminnan, päihteiden käytön, seurauksena asuminen päihteettömässä yksikössä ei voinut jatkua. Nähtiin mahdollisuus vaikuttaa omalla toiminnallaan asumisen järjestymiseen.

”Ei mulla nyt oikeestaan oo ihmeemmin mitään valittamista ollu missään vaiheessa. Sitten kun on niitä omia kompurointeja ollut, niin ne on ollut sen verran itsestään selviä, ettei mulla siinä oo sitten valittamista ollut. Että sitte palataan siihen alkuun ja lopetetaan se asuminen siltä erää.” H5

”Kyllähän se näkyy silleen, jos koputetaan ni menee aukasemaan oven. Niin yleensä siinä on kaks henkilöä, kun kaks pitää olla valvojia. Eihä siinä mitää, ku puhaltaa pilliin ni se on siinä. Ite oon satavarma, ettei täs mitään hätää oo. Väkivallalle siellä on nollatoleranssi.” H3

Haastatteluaineiston perusteella asumisessa koettiin hankaluuksia, jos tuetun asumisen yksikössä ei ollut lainkaan kontrollia päihteiden käytön suhteen. Päihteettömyyden ylläpitäminen koettiin vaikeaksi käyttävässä ympäristössä. Retkahtamisen vaara nähtiin suurena, jos ystävä tai tuttava viereisessä asunnossa käytti päihkeitä ja oli usein valmis tarjoamaan niitä naapurillekin. Päihteettömyyteen kaivattiin tukea jopa kontrollin muodossa. Hankalana asiana nousi esiin asumismuodon muuttaminen. Haastateltava olisi toivonut päihteetöntä asuinympäristöä, joka olisi tukenut omaa päihteettömyyden pyrkimystä. Kokemus oli, että uuden asunnon saaminen oli vaikeaa, kun asuminen oli jo jollain tavalla järjestynyt.

”Että vihonviimenen paikka asua. Et ei se ainakaan raitista ihmisiä. Koska siel on koko ajan houkutus. Sitte jos siellä ois että siellä ei saa käyttää ollenkaan. Että sieltä lentää pihalle, jos yhtään on päissään.” H2

”Ja siellä [asumisyksikössä VT] on nollatoleranssi, siellä ei saa olla kännissä eikä mitenkään sillai. Se on hyvä asia. Mä oon kumminkin alkoholisti.” H3

”Nyt asun sellaisessa tuetun asumisen yksikössä, missä päihteet sallittu. Raittiina ollessa paikka on vaikea asua ja vaikea on muuttaa, kun asuntoa ei saa.” H1

Motivaatiota päihteiden käytön lopettamiseen oli joskus vaikea löytää. Päihderiippuvuutta pidettiin vaikeana sairautena. Kun itse oltiin valmiit myöntämään avun tarve, riippuvuus oli jo kehittynyt pitkälle, eikä toipumisprosessi ollut helppo. Omasta riippuvuudesta ei syytetty muita, vaan vastuun toipumisesta koettiin olevan itsellä.

”Tää on siinä mielessä niin äärimmäisen vittumainen sairaus, että siinä kohtaa kun sä huomaat ja joudut tunnustamaan sen itselles, et sä oot sairas, niin siin kohtaa se on niin sanotusti myöhästä.” H4

Tilannetta hankaloitti kokemus palvelujärjestelmän sattumanvaraisuudesta. Ymmärrettiin kuitenkin, että sääntöjä on ja niitä noudattamalla asiat etenevät. Vastuuta kannettiin muun muassa keskeytyneestä päihdehoidosta. Vaikka palvelujärjestelmää kritisoitiin epäselvyydestä, tiesi haastateltava, että jatkamalla hoitoa olisi esimerkiksi asuminen voitu saada järjestymään.

”Totta kai mä ymmärrän sen, että täytyy olla säännöt ja muut, ja totta kai mä ymmärrän senkin, että jos mä oisin orjallisesti edennyt ja ollut loppuun saakka niin ei mua sieltä [päihdekuntoutuksesta VT] tyhjän päälle oltais heitetty.” H4

Motivaatio päihteettömään elämään lähtee ihmisen omista tarpeista ja tavoitteista. Haastateluista nousi esiin oman vastuun merkitys toipumisprosessissa. Jos ulkopuolinen taho painosti päihteettömyyteen, vaikutus saattoi olla jopa päin vastainen. Vasta oma tahto raitistua sai aikaan tarvittavat muutokset.

”Omalla kohalla oli sitä, että sitte kun joku tuli neuvomaan, että rupeeppas nyt raitistumaan, että niin se oli, sitähan vä hän niinku kiritti. Että ei se tule, ei toinen pysty niinku sitä päätöstä tekemään. Nää on hyvin vanhoja fraaseja nääkin, että kyllä se omasta päästä pitää päätökset lähtee.” H2

Motivaation osoittaminen koettiin vaikeaksi. Vaikka päihdehoitojakso olisi keskeytynyt, voitiin silti kokea, että itsellä on motivaatiota hoitoon. Sillä kertaa ei vain onnistuttu. Haastateltava pohti, mitä motivaatio tässä itse asiassa tarkoittaa, ja miten sitä voitaisiin mitata.

”Ja sitte se hoidon tarpeen arviointi, kun sairauden luonne on tällanen itse aiheutettu paskasairaus, johon itse on täysin syyppää, niin kuka sitten asetetaan parempaan asemaan, kun joku toinen. Sit katotaan just tätä motivaatiopuolta ja, no millä se sitte oikeesti mitataan?” H4

Vaikka sääntöjä ymmärrettiin, ne koettiin joskus liian ankariksi. Virheen tapahduttua piti palata lähtöruutuun ja aloittaa toipumisprosessi taas alusta. Tämä tarkoitti palaamista kadulle tai asumispäivystykseen. Haastateltava kertoi kokemuksistaan päihdehoitojakson keskeytymisestä, kun ei ollut palannut hoitopaikkaan sovittuna aikana. Hoitokontaktin katketessa oli asioiden järjestely aloitettava jälleen alusta. Haastateltavalla oli kokemus siitä, että virheet eivät ole sallittuja, vaan niiden seuraukset voivat olla kohtalokkaita.

”Et sehän tässä on ylipäänsä tässä hoitokuviossa, mikä on ikävää, ja mikä on niin säälimätöntä, niin on se, että silloin kun sä jossain kohtaa kämmäät, jonkun kohdan, että sä et vaikka sovitusti mee esimerkiksi nyt Ridasjärven hoitopaikkaan, niin sen jälkeen katkee ikään kuin kaikki, kontakti sinne katkee. ... Et sit sun pitää taas lähtee jostain kaivaa ja yrittää taas alusta alkaen. Sä puutot aika lailla maan tasalle. Et se niin sanottu kämmääminen on aika totaalistia.” H4

Vastuunoton merkitys ja oma-aloitteisuus nousivat esiin myös asunnon hakuun liittyvissä asioissa. Koettiin, että voidaan jollain tavalla oman tekemisen kautta vaikuttaa asioiden kulkuun, esimerkiksi itse aktivoitumalla asunnon haussa. Toisaalta taas havaittiin omassa elämässä passiivisuutta, jopa laitostumisen vaaraa ja tyytymistä vallitseviin olosuhteisiin. Ristiriitaa löytyi siitä, että vaikka haluttiin itsenäistä elämää, ei välttämättä kyetty ottamaan itse vastuuta esimerkiksi asunnon tai työn hakemisesta. Elämää leimasi saamattomuus eikä asioihin tartuttu, vaikka tiedettiin oma-aloitteisuuden auttavan kohti omia tavoitteita.

”...mutta sitte ei oikeestaan niinkun sekään tyydytä, että jäis ihan vaan odottelemaan. Tässä pitäis tosiaan itsekkin saada enemmän oma-aloitteista hakua päälle.” H5

Vaikka omasta tilanteesta ei syytettykään muita, Nähtiin, että myös järjestelmän rakenteilla on merkitystä. Vaikka oma heikko tilanne olisi seurausta mielenterveyden ongelmista tai päihderiippuvuudesta, ei vastuu toipumisesta ole pelkästään yksilöllä itsellään. Haastateltava pohti, johtuvatko hänen kohtaamansa vaikeudet mielenterveyden ongelmista, vai ovatko elämässä kohdatut vaikeudet pikemminkin syynä mielenterveyden ongelmiin.

”Tottakai sen on aika paljon persoonastakin kiinni. Musta on tullut semmonen, että herkemmin luovuttaa. Että onhan siinä tietysti tälläsi henkilökohtasiikin piirteitä. Että ei nyt järjestelmää voi syyttää kaikesta, mut noin ylipäänsä, niin sitäkin vois tutkia ja pohtia, että onko se niin, että jos ei ongelmat johdu mielenterveysongelmista, niin ongelmat johtaa mielenterveysongelmiin, ainakin jollain tasolla lähes väistämättä.” H4

Vastuun ottaminen liittyy toivo -teemaan kuuluvaan luovuttamiseen. Toivottomuus johtaa luovuttamiseen, mikä taas passivoi ja näyttäytyy saamattomuutena. Jotta vastuun ottaminen voisi toteutua, täytyy käytössä olla riittävästi resursseja.

8 Tutkimuksen luotettavuudesta

Tutkimuksen laadun arviointi on tärkeä osa tutkimustoimintaa. Jotta välttyttäisiin virheiltä, on tutkimuksen luotettavuutta arvioitava. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 134.) Reliaabelius ja validius ovat termeinä peräsin kvantitatiivisesta tutkimuksesta. Reliaabelius tarkoittaa sitä, että mitaustulokset ovat toistettavia. Validius, eli pätevyys, tarkoittaa sitä, että tutkimusmenetelmällä voidaan mitata juuri sitä mitä halutaankin mitata. Ihmistutkimuksessa jokainen tapaus on kuitenkin ainutlaatuinen, joten esimerkiksi tutkimuksen toistaminen juuri samanlaisena ei onnistu. (Hirsjärvi ym. 2003, 213-214.) Opinnäytetyöni haastattelutilanteet olivat ainutlaatuisia ja myös oma esiymmärrykseni sekä tulkintani asioista vaikuttivat tutkimukseen sen kaikissa vaiheissa. Näin ollen juuri samanlaista tutkimusta ei voisi toteuttaa uudelleen. On kuitenkin mahdollista arvioida laadullisen tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2003, 213-214).

Tutkimuksen toteuttamisen tarkka selvitys lisää tutkimuksen luotettavuutta. On kerrottava selvästi, millaisissa olosuhteissa aineisto on kerätty. Tutkijan on myös selvitettävä mahdolliset häiriötekijät ja tehtävä itsearviointia tilanteesta. Aineiston analyysivaiheessa tehtävät luokittelut ja tuloksista tehtävät tulkinnat ovat merkittäviä luotettavuuden kannalta. On siis kerrottava, mihin ne perustuvat. (Hirsjärvi ym. 2003, 215.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä esimerkiksi varmistamalla aineiston laatu. Tutkija voi omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, että haastattelut on esimerkiksi litteroitu oikein, jotta analyysi olisi luotettava. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 189.)

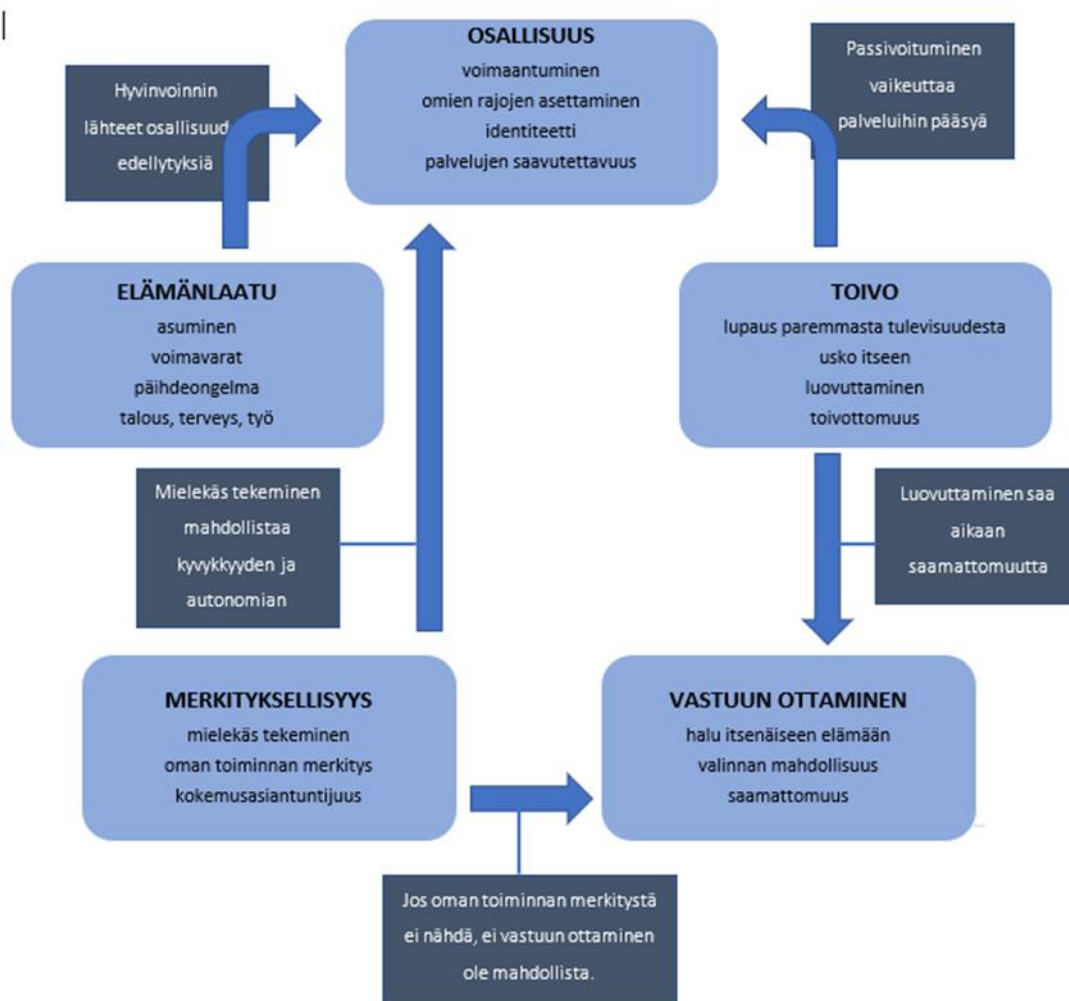
Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimuksen kulkua mahdollisimman tarkasti. Olen myös perustellut valitsemani tutkimusmenetelmät, sekä sen, miksi käytän juuri valitsemiani menetelmiä aineiston keruussa ja sen analyysissä. Aineiston luotettavuuteen vaikuttaa myös se, miten haastateltavien joukko on muodostettu, ja miten haastattelujen teemat on suunniteltu. Molemmat perustuvat pohjimmiltaan tutkimustehtäviin, eli siihen, mitä tässä tutkimuksessa oikeastaan halutaan selvittää.

9 Yhteenveto

Tutkimustehtävänäni oli selvittää kohderyhmään kuuluvien ihmisten kokemuksia asunnottomuudesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Miksi vantaalaiset moniongelmaiset asunnottomat ovat jääneet asumispalveluiden ulkopuolelle? Opinnäytetyöni tulokset tukevat olettamusta, jonka mukaan asunnottomuus on moniulotteinen ilmiö (Kärkkäinen 2006, 293). Kaikkein huono-osaisimpien asunnottomien elämää leimaavat usein päihdeongelmat, elämän tarkoituksen puuttuminen, epätoivon tunteet ja yhteiskunnan keskeisistä toiminnoista ulkopuolelle jääminen. Halu itsenäiseen elämään on suuri, mutta vastuuta omasta elämästä ei välttämättä kyetä ottamaan. Asunnottomana elämänlaatu koettiin heikoksi. Toisaalta elämään oltiin kohtalaisen tyytyväisiä, jos asuminen oli saatu jotenkin järjestymään. Päihderiippuvuudesta toipuminen koettiin onnistumisena, joka antoi uskoa myös tulevaisuuteen. Tulevaisuuden toiveet ja haaveet liittyivätkin pitkälti asumisen järjestymiseen ja päihderiippuvuudesta toipumiseen. Asuvaksi-hankkeen toiminnalla koettiin olevan suuri merkitys osallisuuden kokemusten ja toiveikkuuden löytymisen mahdollistajana.

9.1 Teemojen väliset keskinäiset suhteet

Tavoittelin opinnäytetyössäni ymmärryksen lisäämistä asunnottomuudesta ilmiönä. Edellisissä luvuissa olen esittänyt aineistosta löytämäni tulokset teemoittain. Kokoan ne nyt yhteen ja tarkastelen teemojen välisiä suhteita ja niiden merkityksiä. Näin muodostuu kokonaiskuva siitä, mitä eri asunnottomuuteen liittyvät ilmiöt merkitsevät haastateltujen omien kokemusten perusteella. Kuviossa 3 on esitetty yhteenveto tuloksista.

Kuvio 3: Teemojen väliset suhteet

Olen koonnut jokaisen teeman alle siihen kuuluvat oleelliset merkityskokonaisuudet. Elämänlaatuun vaikuttavat aineiston mukaan erityisesti asuminen, voimavarat, päihdeongelma, terveydentila, taloudellinen tilanne ja työllisyystilanne. Nämä ovat myös osallisuuteen liittyviä hyvinvoinnin lähteitä, joita ilman osallisuuden kokemukset eivät toteudu (Isola ym. 2017, 18-19). Elämänlaatu vaikuttaa osallisuuteen. Myös toivo-teeman sisältö vaikuttaa osallisuuden kokemiseen. Usko itseen voi olla heikko ja elämä tuntua toivottomalta. Osallisuus nousikin merkittävään asemaan myös muiden teemojen suhteen.

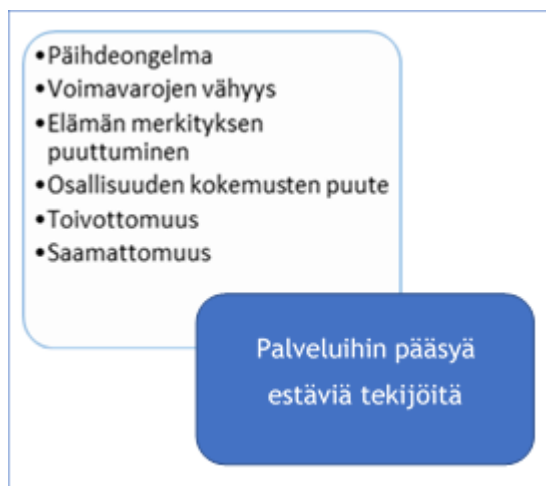
Luovuttaminen passivoi, jolloin palveluihin pääsy vaikeutuu. Aineiston mukaan oma-aloitteisuutta vaaditaan, jotta saa tarvittavat palvelut. Halu vastuun ottamiseen ja itsenäiseen elämään nousi aineistosta selvästi esiin. Jos luovuttaminen on kuitenkin saanut aikaan saamattomuutta, ei myöskään vastuun ottaminen omasta elämästä onnistu kovin helposti. Jos kuitenkin elämään löytää merkityksellisyyttä, voi sekä vastuun ottaminen että osallisuuden kokeminen mahdollistua. Mielekäs tekeminen saa aikaan autonomian ja kyvykkyyden tunteita, jotka

puolestaan ovat osallisuuden osa-alueita (Isola ym. 2017, 18-19). Oman toiminnan merkityksellisuuden huomaaminen puolestaan voi vahvistaa vastuun ottamista omasta elämästä.

9.2 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tavoitteena oli ymmärryksen lisääminen asunnottomuudesta moniulotteisena ilmiönä. Lähestymistapani tutkimukseen oli fenomenologis-hermeneuttinen. Aineiston avulla pyrin muodostamaan kokonaiskuvan asunnottomuuteen ja huono-osaisuuteen liittyvistä seikoista, sekä saamaan tietoa niistä tekijöistä, jotka estävät tai vaikeuttavat palveluihin pääsyä. Tarkastelen näitä tekijöitä toipumisorientaation näkökulmasta.

Kuviossa 4 on esitetty ne asumis- ja muihin sosiaali- ja terveystalv palveluihin pääsyä estävät tekijät, jotka aineistosta nousivat esiin. Päihdeongelma on opinnäytetyön tulosten mukaan mer-

Kuvio 4: Palveluihin pääsyä estäviä tekijöitä

kittävä hyvinvointia ja siten myös elämänlaadua laskeva seikka. Päihdeongelma liittyy usein pitkäaikaisasunnottomuuteen, kuten Tainio (2009, 145) ja Sunikka ym. (2007, 12) toteavat. Myös opinnäytetyöni aineistosta päihdeongelma nousi suurimmaksi yksittäiseksi syyksi asunnon menettämiseen. Se on usein myös maksamattomien vuokrien tai avioeron takia asunnottomaksi jäämisen takana.

Päihteiden käyttö näyttäytyy opinnäytetyöni aineistossa asiana, joka vähensi käytettävissä olevia voimavaroja. Toipumisorientaation mu-

kaan oleellista toipumisprosessissa on löytää ihmisen omat voimavarat, ja ottaa ne käyttöön (Nordling 2018, 1478). Jos omia voimavaroja on niukasti, tai niitä ei osata ottaa käyttöön, on myös päihteettömän elämän saavuttaminen ja ylläpitäminen vaikeaa. Opinnäytetyössä kävi ilmi, että jos edes seuraavan päivän tekemisistä, seuraavasta aterialta tai yöpaikasta ei ole mitään tietoa, ei energiaa jää kovin paljon tulevaisuuden suunnitteluun. Kaikki voimavarat kuluvat päivittäiseen selviytymiseen ja siihen, miten omasta surkeasta olotilasta pääsisi eroon.

Myös asunnon puuttuminen itsessään vaikuttaa voimavaroihin vähentävästi (Saari 2015, 16). Asunnon menettäminen saattoi johtua päihdeongelmasta, tai sitten päihteet tulivat kuvioon vasta asunnon menettämisen jälkeen. Jos päihteet ovat elämän keskipisteenä, ei energiaa tahdo jäädä palvelujärjestelmässä selviytymiseen tai asumisen järjestämiseen. Joka tapauksessa päihdeongelma vaikuttaa asunnottomuuteen ja palveluiden ulkopuolelle jäämiseen. Asunnottomuus on myös osattomuutta, sillä Isolan ym. (2017, 18-19) mukaan asunto on yksi osallisuuden kokemuksiin tarvittavista aineellisista hyvinvoinnin lähteistä. Opinnäytetyöni

tulosten perusteella oma asunto onkin merkittävässä roolissa muun elämän järjestymisen kannalta.

Kokonaisvaltaisen mielen hyvinvoinnin merkitys tunnistetaan myös toipumisorientaatiossa (Nordling 2018, 1476). Jos mieli voi hyvin, elämä tuntuu hyvältä. Opinnäytetyöni tulosten mukaan epätoivo ja ahdistus vaikuttavat koettuun elämänlaatuun laskevasti. Mielen terveyden ongelmat eivät vielä sinällään tarkoita sitä, etteikö ihminen voisi olla onnellinen ja tyytyväinen elämäänsä, mutta jos muitakaan voimavaroja ei ollut käytettävissä, tilanne tuntuu raskaalta.

*”...vaikka tää munikin mielen terveys kyllä järkkyy. Mutta jonkinlaisissa kanti-
missa on. Ja välillä pystyy jopa itekin naureskelemaan, esimerkiksi täällä tälle
omallekin tilanteelle, vaikka se aika kauhea onkin.” H4*

Opinnäytetyön tuloksista voi päätellä, että jos elämässä ei ole riittävästi näitä edellä mainittuja elämänlaatua nostavia aspekteja, koetaan elämänlaadun olevan alhainen. Omaan elämään ei olla tyytyväisiä, mutta toisaalta epätietoisuus ja elämänhallinnan puute vähentää käytettävissä olevia voimavaroja, eikä keinoja tai voimia halutun muutoksen toteuttamiseen ole. Aineiston perusteella epätietoisuus tulevasta ja vähäiset käytössä olevat voimavarat saavat aikaan lamaantumista ja luovuttamisen tunteita. Tällöin myös vastuun ottaminen omista valinnoista ja tekemisistä on vaikeaa.

*”Mä en esimerkiksi asuntohakemuksiakaan saa laitettua eteenpäin, vaikka mä
tarviin asunnon. Kun se nyt on aika yksösjuttuja, mitä ihminen tarvii, jotta
pystyis ees rakentamaan elämässään yhtään mitään. Mulla ei niinku oo siihen,
mä en osaa selittää, mitä... sitä mult on kysytty, ja sitä mä itekin kysyn itel-
täni, et mikä siinä oikein on.” H4*

Voimavarat ovat myös Nordlingin ym. (2015, 134) mukaan toipumisorientaation keskeinen käsite. Heidän mukaansa toipumisprosessissa oleellista olisi löytää kuntoutujan omat voimavarat ja ottaa ne käyttöön. Ihmisen tulisi oppia toimimaan arjessa näiden resurssiensa avulla (Nordling ym. 2015, 134). Jos siis ihminen itse kokee, että voimavaroja ei ole riittävästi, saattaa asumis- tai muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin pääsy vaarantua.

Isolan ym. (2017, 18-19) mukaan hyvinvoinnin lähteiden, kuten asunnon, terveyden, toimeentulon tai kulttuurin olemassaolo on edellytyksenä myös osallisuuden kokemuksille. Opinnäytetyön tulosten mukaan osallisuuden kokemuksia saatiin niin yksityiselämässä, julkisissa palveluissa, kuin Asumaksi-hankkeen toiminnassakin. Osallisuuden merkitys näkyy kautta tutkimusaineiston.

Osallisuuteen kuuluu liittyminen toisiin ja kuuluminen itselle merkitykselliseen yhteisöön (Isola ym. 2017, 3). Tutkimustulokset tukevat tätä väitettä. Sosiaalinen verkosto, ystävät ja perhe olivat haastateltaville tärkeitä. Kuten myös Best ym. (2015, 112-113) toteavat, ryhmään tai yhteisöön kuuluminen edesauttaa muutosprosessia, jossa uusi sosiaalinen identiteetti voi ilmaantua. Isola (2018) toteaa, että osallisuuteen liittyvä tunne merkityksellisen kokonaisuuden osana olemisesta voi onnistua vain suhteessa toisiin ihmisiin. Tutkimusaineistosta ilmenikin, että vanhojen, päihteitä käyttävien ystävien tilalle on välttämätöntä löytää uusia sosiaalisia verkostoja. Jotta toipumisorientaation mukainen prosessi voisi toteutua, on osallisuuden ja yhteisöihin kuulumisen oltava mahdollista. (Nordling ym. 2015, 134.) Tarvitaan siis muita ihmisiä, jotta osallisuuden kokemus voisi toteutua.

Osallisuuteen kuuluu myös tarvittavien palveluiden saaminen (THL 2018b). Blomberg ym. (2016, 157) toteavat, että yksi sosiaalipalveluja käyttävän asiakkaan hyvinvointia parantava seikka on ilman eri sektoreiden välisiä rajoja toteutuva palvelu. Opinnäytetyön tulokset tukevat väitettä, jonka mukaan palvelujärjestelmä on liian sektoroitunut. Tulosten perusteella ensinnäkin tiedon saanti tarjolla olevista, asiakkaalle kuuluvista palveluista on ajoittain hankalasti saatavilla.

”Kaikki ihmiset ei osaa välttämättä hakee sitä apua. Mä en ollut itseasiassa [asumispäivystyksestä VT] koskaan kuullutkaan. Mä en ollu koskaan kuullut mistään tämmösestä asunnottomien yömajasta, kun joku kaveri mut sinne autolla heitti. H4

Palveluihin pääseminen edellyttää ensinnäkin sitä, että asiakkaalla on tarvittavat tiedot hänelle kuuluvista palveluista. Väliinpuotoamista ja palvelujen ulkopuolelle jäämistä aiheuttavat eri palveluntarjoajien hajanaisuuden lisäksi kokemus sääntöjen epäselvyydestä. Toisaalta, vaikka asiakkaalla olisikin tietoa palveluista, ja niihin pääsy olisi mahdollista, saattaa omien voimavarojen riittämättömyys silti olla syynä palveluiden ulkopuolelle jäämiselle. Omat voimavarat ja resurssit voivat olla niin vähäiset, että toimiminen järjestelmässä koetaan mahdottomaksi tai hyvin vaikeaksi.

”Ja sit kun puhuttiin siitä, että näitä toimijoita on niin monenlaisia. On niin kun ns. virallisia tahoja ja sit on epävirallisia, ja sit on ns. puolivirallisia. Ja nää toimijat ei välttämättä itekään tiedä, että missä kohtaa ne tässä pyörii. Ni ehkä sen selkeyttäminen vois niinku yhteiskunnallisesti olla aika tuottosa juttu.” H4

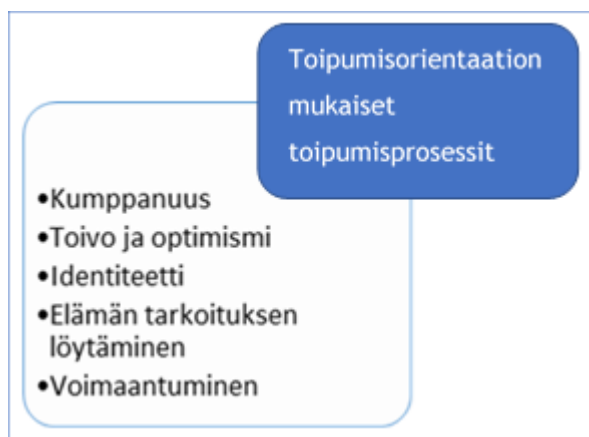
Kuten on jo todettukin, asumispalveluista pois putoamisen syynä on usein päihdeongelma. Opinnäytetyöni tulokset osoittavat, että asunnon menettämisen pelko, tai lupaus asunnon saamisesta eivät useinkaan motivoi riittävästi päihteiden käytön lopettamiseksi. Asuminen päihteettömässä asumisyksikössä joudutaan monesti lopettamaan päihteiden käytön takia.

Myöskään ajatus siitä, että päihdehoitojakson jälkeen saadaan asuminen järjestettyä, ei takaa hoidossa pysymistä. Tämä niin sanottu asumisen porrasmalli (Sunikka 2017, 16-17) saattaa opinnäytetyöni tulosten perusteella myös johtaa kierteeseen, jossa asuminen keskeytyy päihdeiden käytön vuoksi, ja ihminen joutuu joko kadulle, asumispäivystykseen tai katkaisuhoittoon. Hoidon aikana järjestyy taas paikka tuetun asumisen yksikössä, ja kierros alkaa alusta. Portaittaista mallia haastava asunto ensin -malli perustuu asunnon ensisijaisuuteen (Asunto ensin 2018). Oman asunnon merkitys on myös opinnäytetyöni tulosten mukaan erittäin suuri.

Aineistosta nousee kuitenkin esiin ristiriita tuen ja kontrollin tarpeiden suhteen. Toisaalta kaivataan tukea päihdeettömyyteen. Päihderiippuvuudesta toipuminen koetaan vaikeaksi, jopa mahdottomaksi käyttävässä ympäristössä. Päihdeettömän asumisyksikön kontrollitoimenpiteitä ei koeta negatiivisena asiana, vaan niistä saadaan pikemminkin tukea omaan raittiuteen. Toisaalta halutaan elää itsenäistä, oman näköistä elämää tavallisessa asuinympäristössä, jossa koko elämä ei pyöri päihdeiden tai niistä kieltäytymisen ympärillä. Myös Jokinen (2008, 110) tuo esiin sosiaalityössä ilmenevän ristiriidan tuen antamisen ja kontrolloinnin välillä. Kontrolli on heidän mukaansa asiakkaan tuomista normien mukaisen yhteiskunnan jäseneksi, kun tuki taas tarkoittaa ohjaus- ja neuvontatyötä sekä resurssien varmistamista (Jokinen 2008, 110). Se, millainen asumismuoto kenellekin sopii, riippuu sekä ihmisestä itsestään, että siitä, millaisessa vaiheessa toipumisprosessia hän on. Myöskin se, millaiset toimenpiteet ihminen kokee tueksi ja millaiset kontrolliksi, vaihtelee tilanteesta ja ihmisestä toiseen. Myös Jokinen (2008, 111) toteaa, että näiden käsitteiden erottaminen voi olla vaikeaa.

Opinnäytetyöni tulosten mukaan keskeisiä asioita elämän tarkoituksen ja merkityksellisyyden kannalta olivat mielekkään tekemisen löytyminen, oman toiminnan vaikutusten huomaaminen, kokemusasiantuntijuus sekä läheiset ihmissuhteet. Nordlingin (2018, 1478) mukaan elämän tarkoituksen löytyminen on yksi toipumista edistävästä prosesseista. Se tarkoittaa muun muassa mielekkään elämän elämistä, sosiaalisten roolien omaksumista ja elämän kulun uudelleen määrittelyä (Nordling 2015, 1478).

Oman elämän merkityksellisenä kokeminen ja elämän tarkoituksen löytäminen liittyy asunnottomuuteen ja muiden palveluiden ulkopuolelle jäämiseen siten, että jos oman tekemisen merkityksellisyyttä ei tunnisteta, ei myöskään kyetä ottamaan vastuuta omista valinnoista. Särkelän (2009, 62, 69) mukaan on turha houkutella ihmisiä osallistumaan, jos he eivät koe toimintaa merkitykselliseksi itselleen. Silloin esimerkiksi asumispalveluihin ei hakeuduta ehkä lainkaan, vaikka tietoa niistä olisikin saatavilla.

Kuvio 5: Toipumisorientaation mukaiset toipumisprosessit (Nordling 2015, 1478).

Seuraavaksi tarkastelen, miten edellä esitettyihin tekijöihin, jotka vaikeuttavat palveluihin kiinnittymistä, voidaan vaikuttaa toipumisorientaation keinoin. Prosessit, jotka edistävät toipumista on esitetty kuviossa 5. Kumppanuuden avulla voidaan vahvistaa osallisuuden kokemuksia. Kumppanuuteen sisältyy Nordlingin (2015, 1478) mukaan kuulumisen yhteisöön, tuen, erityisesti vertaistuen saaminen muilta sekä läheiset ihmissuhteet. Opinnäytetyön tulosten perusteella kokemusasiantuntijuus vahvistaa osallisuuden lisäksi myös elämän

merkityksellisyyden kokemuksia. Se myös parantaa mahdollisuuksia toiveikkuuden löytymiseen ja vastuun ottamiseen omasta toiminnasta. Kokemusasiantuntijuuden rooli toipumisorientaatioissa on myös suuri (Nordling 2018, 1480). Nordling toteaaakin, että juuri osallisuuden kokemusten mahdollistuminen kokemusasiantuntijuuden kautta on tärkeää. Opinnäytetyöni aineistosta nousi esiin kokemusasiantuntijuuden merkitys niin tuen saajana, kuin myöhemmin sen antajana. Omakohtainen kokemus vertaistuen saamisesta motivoi kouluttautumaan itse kokemusasiantuntijaksi ja opiskelemaan jopa lähihoitajan tutkinnon. Jos haastateltava oli kokenut itse saaneensa apua vertaisilta, oli seurauksena usein halu laittaa ”hyvä kiertämään”. Isolan (2018) mukaan osallisuuteen kuuluu myös mahdollisuus tehdä muille ihmisille hyviä tekoja.

”Mut mul on edelleen se johtoajatus, että jos edes yhden ihmisen saa raitistumaan omalla esimerkillä, niin hyvä.” H7

Vaikeista tilanteista selviytyminen omien voimavarojen avulla tuottaa tärkeitä onnistumisen kokemuksia (Nordling 2015, 136). Nordlingin ym. (2015, 136) mukaan onnistumiset ja selviytymiskokemukset vaikuttavat toiveikkuuden löytämiseen, mikä on myös toipumisorientaation keskeisiä sisältöjä. Myös opinnäytetyön tuloksista voidaan nähdä, että aiemmat onnistumisen kokemukset vaikuttavat suhtautumiseen tulevaisuuteen. Jos kokee tehneensä kaikkensa, eikä esimerkiksi asuntoa siitä huolimatta järjesty mistään, voi tilanteen kokea toivottomana. Kokemusasiantuntijuudella oli myös toivon löytämisessä merkittävä osa. Ihminen saa kuulla, että joku on selvinnyt samankaltaisista tilanteista ja on tällä hetkellä tyytyväinen elämäänsä. Myös ammattilaiset ja työntekijät voivat omalla toiminnallaan pitää toiveikkuutta ja tulevaisuuden uskoa yllä.

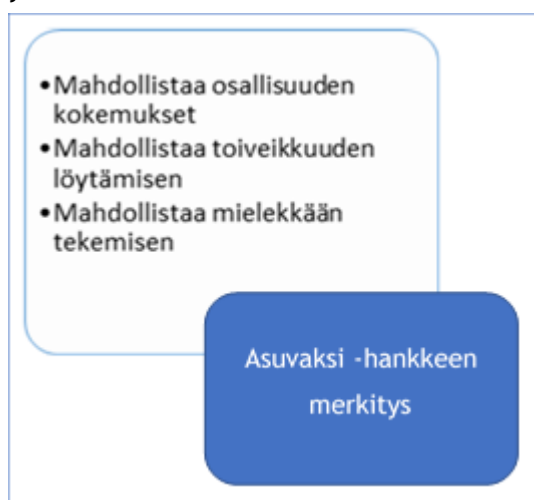
Osallisuuden edellytyksenä on voimaantuminen (Stark 2011, 78), mikä toteutuessaan lisää käytettävissä olevia voimavaroja. Starkhan toteaa, että voimaantumisen tuloksena ihminen, yksilönä tai yhteisön jäsenenä on kykeneväinen tekemään omaa elämäänsä koskevia päätöksiä

ja toimimaan niiden mukaisesti (Stark 2011, 78). Tutkimustulosten perusteella voimaantumisen kokemuksia lisäävät onnistumisen kokemukset ja selviytymiset vaikeista tilanteista. Esimerkiksi päihdeongelmasta toipuminen oli tällainen merkittävä tapahtuma haastateltavien elämässä.

Positiivisen minäkuvan muodostaminen ja siten identiteetin muuttaminen on yksi viidestä toipumisprosessista (Nordling 2018, 1478). Myös Best ym. (2015, 112-113) toteavat toipumisen tarkoittavan identiteetin muutosta, joka tapahtuu, kun toipuja liittyy sellaiseen ryhmään tai yhteisöön, jossa toipumisorientaation mukaiset prosessit ovat käynnissä. Ryhmän sosiaaliset suhteet ja sen sisältämä kontrolli vaikuttavat toipujan sosiaalisen identiteetin muutokseen (Best ym. 2015, 112-113). Aineiston perusteella kohderyhmään kuuluvat ihmiset kokivat olevansa identiteetiltään päihderiippuvaisia. Heidän toipumistaan tukee liittyminen sellaisiin yhteisöihin, joissa päihderiippuvuudesta ollaan jo toipumassa ja joissa on myös kontrollia asian suhteen.

Opinnäytetyöni aineistosta nousee elämän merkityksellisiksi asioiksi kokemusasiantuntijuuden lisäksi mielekkään tekemisen löytäminen, oman toiminnan vaikutusten huomaaminen sekä läheisten ihmissuhteiden toimivuus. Tuloksia tukevat toipumisorientaation mukaiset toipumisprosessit. Nordlingin (2018, 1478) mukaan elämän tarkoituksen voi löytää mielekkään elämän ja elämänlaadun, sosiaalisten roolien ja elämänkulun uudelleen määrittelyn kautta. Mielekkään tekemisen ja sitä kautta mielekkään elämän merkitys on aineiston perusteella suuri. Kun elämässä on muutakin ajateltavaa, kuin omat murheet, voi positiivisen mielenterveyden käsitteen mukainen mielen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen toteutua. Sosiaalisia rooleja on mahdollista toteuttaa esimerkiksi vanhemmuuden kautta. Haastatteluaineistosta nousee vahvasti esiin juuri vanhemmuus elämän tärkeänä voimavarana.

Toinen opinnäytetyöni tutkimuskysymyksistä koskee Asovaksi-hankkeen merkitystä sen kohderyhmään kuuluvien ihmisten elämässä. Kuviossa 6 on esitetty ne merkitykset, joita opinnäytetyön aineiston mukaan hankkeen toiminnalla on.

Kuvio 6: Asovaksi-hankkeen merkityksiä

on.

Asovaksi on sosiaalialan järjestön tuottama hanke. Sen tarkoituksena ei ole tehdä samaa sosiaalityötä, kuin kunta julkisen sektorin toimijana, mutta se tekee kuitenkin yhteistyötä muun muassa Vantaan kaupungin kanssa. Hankkeen kohderyhmään kuuluvat ihmiset käyttävät myös julkisen sektorin sosiaali- ja terveyspalveluja, joita Asovaksi-hankkeen toiminta täydentää. Opinnäytetyön aineiston

perusteella hankkeen merkitys ihmisille on olla esimerkiksi edellä esiteltyjen toipumisprosessien mahdollistaja. Hankkeen toiminta tarjoaa mahdollisuuksia niin osallisuuden kokemuksille kuin toiveikkuuden ja mielekkään tekemisen löytämiselle.

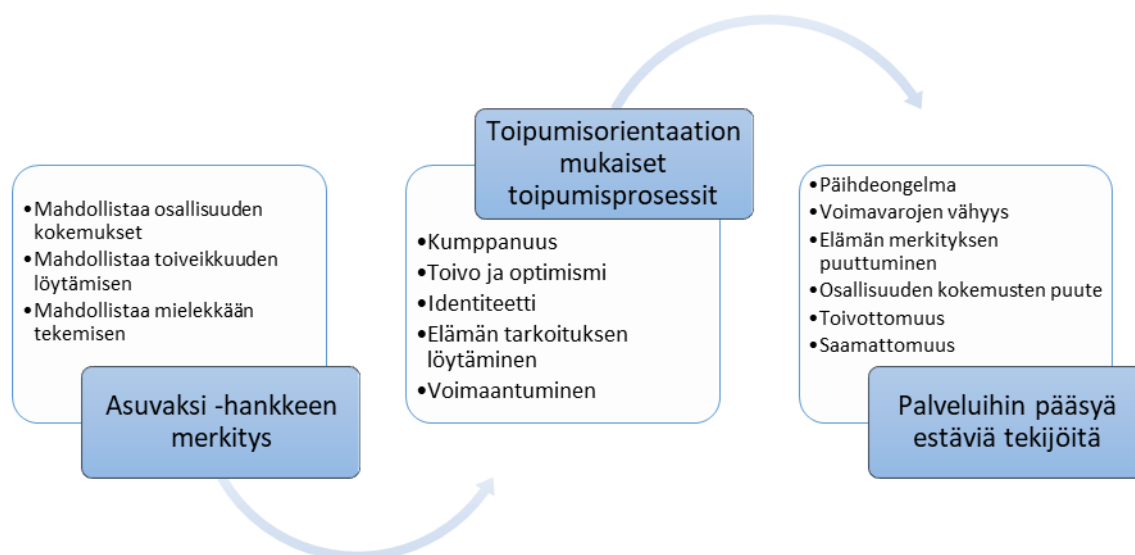
Hankkeen toiminta mahdollistaa osaltaan toipumisorientaation mukaisen osallisuuden kokemuksen. Tutkimustulosten mukaan retkille ja muuhun toimintaan osallistuminen on tärkeää siksi, että osallistujat pääsivät liittymään osaksi yhteisöä, ihmisten joukkoon. Yhteisö hyväksyy ihmisen sellaisena kuin hän on, mikä hälventää häpeän tunteita. Toipumisprosesseihin lukeutuva kumppanuus voi näin toteutua (Nordling 2018, 1478). Isolan (2018) mukaan osallisuuteen liittyy keskeisesti kokemus yhteisöön kuulumisesta, sekä mahdollisuus tehdä hyvää muille. Haastatteluaineiston mukaan nämä molemmat voivat toteutua Asumaksi-hankkeen toimintaan osallistumalla. Aineiston mukaan juuri muiden ihmisten pariin pääseminen on syy osallistua hankkeen toimintaan.

Uusien ystävien ja tuttavien löytäminen on tärkeää, kun edessä on suuri elämänmuutos. Aineiston perusteella päihderiippuvuudesta toipuvat pyrkivät välttämään vanhoja, päihteitä käyttäviä tuttavuuksia. Haastateltavien mukaan ystävät ovat tärkeitä, ja uusia tuttavuuksia on etsittävä muualta, kuin ravintoloista ja baareista. Hankkeen toiminta mahdollistaa näiden uusien tuttavuuksien löytämisen ja siten liittymisen toipumisorientoituneeseen yhteisöön. Tämä edesauttaa Bestin ym. (2015, 112-113) mukaan henkilökohtaisen identiteetin muutosta, joka taas hänen mukaansa on edellytys toipumiselle. Myös Knuuti (2007, 147) toteaa päihteettömän ympäristön tarpeellisuuden. Hänen mukaansa onnistumisen kokemukset auttavat syrjäytymisen ehkäisemisessä, ja näitä arkisiakin kokemuksia voi saada sellaisten ihmisten parissa, joilla päihdeongelmaa ei ole.

Osallisuuden kokemusten lisäämisen ohella hankkeen toiminnalla oli merkitystä myös elämän merkityksen ja toiveikkuuden löytymiseen sekä vastuun ottamiseen omasta elämästä. Kuten jo aiemmin on todettu, on mielekkään tekemisen löytäminen omaan elämään tärkeää. Vaikka hankkeen toimintaa luonnehditaan aineistossa muun muassa ”oheishullutukseksi”, on nokipannukahvien ja makkaran grillauksen merkitys on jotain paljon suurempaa, kuin pelkästään ruokailuhetken järjestäminen. Toiminnan avulla voidaan todella saada tuntee yhteenkuuluvuutta. Retkille osallistujat ovat itse toimijoita, ja kykynsä mukaan osallistuvat esimerkiksi kahvinkeittoon. Tämä mahdollistaa sen, että voi tuntee olevansa kyvykäs, osaava ja tarvittu. Näin voidaan siis myös lisätä osallisuuden kokemuksia. Myös omien voimavarojen löytäminen ja käyttöönotto tapahtuu parhaiten arkisten askareiden lomassa (Nordling ym. 2015, 136.) Kahvinkeitäjä saa kehuja taidoistaan ehkäpä ensimmäistä kertaa vuosiin. Hän saa kokemuksen, että sillä, mitä hän tekee, on merkitystä.

On myös tärkeää, että ihminen itse voi päättää, minkä verran osallistuu, vai osallistuuiko lainkaan. Starkin (2011, 78) mukaan asunnottomilla on melko vähän tällaisia mahdollisuuksia.

Asumaksi-hankkeen toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista, ja toiminnassa saa olla mukana sen verran, kuin itselle sopii. Osallistuja saa kokemuksen päätävävallasta omaan elämäänsä. Kun tähän lisätään haastatteluaineistosta esiin noussut kokemus projektityöntekijöiden omistautuneisuudesta, on todettava, että hankkeen toiminnalla on kokonaisuudessaan suuri merkitys kohderyhmään kuuluville ihmisille.

Kuvio 7: Yhteenveto johtopäätöksistä.

Kuvioon 7 on koottu yhteen opinnäytetyön johtopäätökset. Yhteenvetona voidaan todeta, että Asumaksi-hankkeen merkitys ilmenee mahdollistajana. Se täydentää julkisia sosiaalipalveluja merkittävällä tavalla. Toiminnalla on todellista vaikutusta kohderyhmän ihmisten elämässä ja toiminnallaan hanke mahdollistaa omalta osaltaan toipumisorientaation mukaisten toipumisprosessien toteutumisen. Näillä prosesseilla voidaan puolestaan vaikuttaa niihin syihin, joiden takia kohderyhmään kuuluvat ihmiset ovat jääneet tarvitsemiensa palvelujen ulkopuolelle. Opinnäytetyön viitekehyksessä (kuvio 2) asunnottomuus liittyy laajempaan huono-osaisuuden käsitteeseen. Huono-osaisuuteen sisältyy samoja tekijöitä, kuin mitkä opinnäytetyön tulosten perusteella vaikeuttavat palveluihin pääsyä.

9.3 Opinnäytetyön eettisyys ja tutkimusmenetelmien arviointi

Tuomen & Sarajärven (2012, 127) mukaan hyvän tutkimuksen kriteereitä ovat sisäinen johdonmukaisuus ja eettinen kestävyys. Edelleen heidän mukaansa tutkimuksen on oltava sekä eettistä, että luotettavaa ollakseen laadukasta. Vilkan (2015, 41) mukaan tutkimusetiikka on hyvän tieteellisen käytännön noudattamista. Tutkijan tulee käyttää eettisesti kestäviä tutkimusmenetelmiä ja noudatettava rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Hyvään tieteelliseen

käytäntöön kuuluu myös tutkimussuunnitelman laatiminen. Tutkimusaineistojen säilyttämistä ja tutkittavien anonyymiteettiä on pohdittava. Lisäksi hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tutkittavien informointi ja suostumuksen pyytäminen. Lopuksi tutkijalla on aina vastuu tekevästä tutkimuksesta ja siitä, että on noudatettu hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. (Vilkkä 2015, 42-51.) Hyvän tieteellisen käytännön mukaista on huolehtia tutkittavien anonyymiteetista. Esimerkiksi henkilötiedot ja paikkakunnat olisi pidettävä tuntemattomina. (Vilkkä 2006, 114.)

En kerännyt opinnäytetyötä tehdessäni henkilörekisteriä. Tutkimusaineisto tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua, eikä valmiissa työssä mainita henkilöiden nimiä tai muita sellaisia tietoja, joista haastateltavat voidaan tunnistaa. Opinnäytetyöni aihe on henkilökohtainen, ja mahdollisesti arkakin haastateltaville. Haastatteluja aloittaessani kiinnitin huomiota haastateltavien riittävään tiedottamiseen. Selvitin haastateltaville, mihin tarkoitukseen kerään tietoa, ja millä tavoin käsittelen aineistoa. Varmistin, että haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti ja että he tiesivät voivansa missä vaiheessa tahansa peruuttaa osallistumisensa tutkimukseen. Suostumuslomakkeessa (liite 2) nämä asiat on otettu huomioon, mutta on myös varmistettava, että haastateltava todella ymmärtää mihin on suostumassa. Selitin lomakkeen sisällön haastateltaville vielä suullisesti ja huolehdin, että sekä haastattelijalle, että haastateltavalle jäi oma kopio lomakkeesta. Haastateltava voi myöhemmin palata asiaan, jos hänelle jäi kysyttävää tutkimuksesta, sillä suostumuslomakkeessa oli myös toimeksiantajan yhteystiedot.

Opinnäytetyön eri vaiheissa vaikuttaa myös tutkijan tulkinta. Ihmiset tulkitsevat tietoa, myös faktatietoa, eri tavoin (Hirsjärvi ym. 2003, 212). Fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusteeseen kuuluu esiyymmärryksen käsite (Laine 2015, 33-35). Pyrin ottamaan oman esiyymmärrykseni asunnottomuudesta huomioon tutkimuksen eri vaiheissa aina haastattelurungon laattimisesta johtopäätösten tekemiseen. Vaikka kyseenalaistin omia tulkintojani tutkimuksen edessä, on todettava, että aiemmat tietoni ja kokemukseni vaikuttivat tulosten tulkintaan väistämättä. Tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset ovat yhden henkilön tekemiä tulkintoja.

Laineen (2015, 39) mukaan fenomenologinen haastattelu on parhaimmillaan avoin ja keskustelunomainen. Tähän pyrin myös itse haastatteluja tehdessäni. Haastattelurunko ohjasi keskustelua siihen valittujen teemojen suuntaan. Tämä on otettava huomioon, kun arvioidaan tutkimustulosten luotettavuutta. Jo opinnäytetyötä aloittaessani tiesin, että haluan saada tietoa haastateltavien kokemuksista esimerkiksi osallisuuden ja hyvinvoinnin suhteen. Muodostin haastattelurungon teemat siten, että voisin saada mahdollisimman monipuolisesti tietoa asunnottomuuteen liittyvistä ilmiöistä. Teemojen muodostamisen perustin aiempaan tietoon asunnottomuudesta ja huono-osaisuudesta, sekä toipumisorientaatioon. Näin teemat ohjasivat haastattelujen kulkua perustellusti siihen suuntaan, että oli mahdollista saada vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Tavoitteenani oli lisätä ymmärrystä asunnottomuudesta. Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa, teemahaastattelut aineistonkeruumenetelmänä ja teoriaohjaava aineistolähtöinen sisällönanalyysi ohjasivat tutkimusta kohti tavoitetta. Tulosten perusteella voidaan todeta, että asunnottomuudessa on kyse moniulotteisesta, vaikeasti määriteltävästä ongelmasta, johon vaikuttaa monenlaiset tekijät. Myös Granfeltin (1998, 46-48) tutkimus tukee tätä väitettä. Ymmärrystä ilmiöstä onnistuin lisäämään keräämällä pitkäaikaisasunnottomien kokemuksia asunnottomuudesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä, sekä löytämällä näistä kokemuksista merkityskokonaisuuksia. Lopuksi jäsensin pitkäaikaisasunnottomuuden merkitysrakenteen (Laine 2015, 46), eli selvitin merkityskokonaisuuksien välisiä suhteita (kuvio 3). Onnistuin myös saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiini. On kuitenkin huomioitava, että tutkimustulokset ovat ikään kuin tilannekuva haastatteluhetkestä tutkijan ja viime kädessä myös lukijan tulkitsemina (Hirsjärvi ym. 2003, 211).

Vilka (2015, 196) toteaa, että laadullinen tutkimus on yleistettävä, eli pätevä, jos tutkimuksen tekijä on onnistunut kuvaamaan jonkin asian, joka on tapahtunut jollekin henkilölle jossain tietynlaisessa tilanteessa. Lisäksi tutkijan on verrattava tuloksiaan aikaisempiin tutkimuksiin ja keskusteluun aiheesta ja paikannettava tulokset näin siihen kokonaisuuteen tai kontekstiin, josta tutkimuksen aihe muodostui. (Vilka 2015, 196.) Näiden kriteerien mukaan voidaan todeta, että opinnäytetyöni on pätevä ja siten myös yleistettävissä.

9.4 Tutkimustulosten hyödyntäminen ja ehdotukset jatkotutkimuksiksi

Asumaksi-hankkeen tavoitteisiin kuuluu hankkeessa tuotetun tiedon välittäminen yhteistyökumppaneille, jotta asunnottomuutta ja palveluista putoamista voitaisiin tulevaisuudessa ennaltaehkäistä paremmin. Hanke on opinnäytetyöni toimeksiantaja, ja tulokset ja johtopäätökset esitelläänkin hankkeen ohjausryhmälle ja yhteistyökumppaneille. He voivat hyödyntää saatua tietoa omassa työssään asunnottomuuden vähentämiseksi. Asumaksi-hanke voi käyttää tutkimustuloksia myös omassa toiminnassaan. STEA hankkeen rahoittajana vaatii raportointia toiminnasta hankkeen aikana. Opinnäytetyön tuloksia hankkeen merkityksistä kohderyhmän ihmisille voisi liittää myös näihin raportointeihin.

Toipumisorientaatio on Suomessa melko uusi ajattelumalli toipumisen tukemiseksi (Nordling 2018, 1476). Opinnäytetyössäni osoitin, että sillä on yhtymäkohtia myös asunnottomuustyöhön. Tätä tukevat myös Bestin ym. (2015) ja Starkin (2011) tutkimukset. Toipumisorientaatio kokonaisvaltaisena osallisuutta vahvistavana toiminnan ja ajattelun mallina on käyttökelpoinen myös asunnottomuuden vähentämiseksi tehtävässä työssä. Suomessa toipumisorientaation käytöstä muutoin, kuin mielenterveystyössä on niukasti tietoa. Helsingin kaupungin ryhmämuotoinen päihdekuntoutus perustuu toipumisorientaatioon, vertaisuuteen ja voimavarakeskeisyyteen (Helsingin kaupunki 2018). Olisi mielenkiintoista selvittää, miten ja missä laajuudessa toipumisorientaatiota käytetään tällä hetkellä hyödyksi päihde- ja asunnottomuustyössä.

Asumaksi-hankkeen toiminta jatkuu vielä opinnäytteen valmistumisen jälkeen. Olisi mielenkiintoista tietää, millaisia merkityksiä hankkeen toimenpiteet saavat jatkossa. Hankkeen tavoitteisiin kuului myös kohderyhmän elämänlaadun asumismahdollisuuksien parantaminen. Näihin tavoitteisiin pääsemistä voisi hankkeen kuluessa tutkia tätä opinnäytetyötä vastaavalla tutkimuksella.

Lähteet

Painetut

Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen Kirjallisuuden seuran Toimituksia 702. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfelt, R. 2007. Tuettua polkua vapauteen. Selvitys Kriminaalihuollon tukisäätiön asumis- palveluista ammatillisen tuen näkökulmasta. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Raportteja 1/2007. Helsinki.

Heikkinen, A. (toim.) 2018. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia ry. 2. painos. PunaMusta Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. 6.-9. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hyväri, S. 2016. Asumissosiaalinen työ arjen tukena ja osallisuuden vahvistajana. Teoksessa Jari Helminen (toim.) Sosiaaliohjaus - lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita

Jokinen, A. 2008. Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Juhila, K. 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Knuuti, U. 2007. Matkalla marginaalista valtavirtaan? Huumeiden käytön lopettaneiden elämäntapa ja toipuminen. Väitöskirja. Yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2007. Helsinki.

Koski, A. & Vogt, I. (toim.) 2015. Osallistavaa kehittämistä asumisyksikössä. Aukkaat ja työntekijät kehittäjinä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Diak työelämä 1. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kärkkäinen, S-L. 2006. Minne häviää asunoton mielenterveysongelmainen? Teoksessa Hänninen, S., Karjalainen, J. & Lahti, T. (toim.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saari, J. 2015. Huono-osaiset: elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.

Tainio, H. 2009. Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä. Näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B Raportteja 39. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11., uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sähköiset

Aikuisväestön hyvinvointimittari. 2017. Viitattu 23.11.2018. http://www.socca.fi/files/6872/Aikuisvaeston_hyvinvoinnin_mittarin_kysymykset_joulukuu_2017.pdf

Aalto, A-M., Korpilahti U., Sainio, P., Malmivaara A., Koskinen, S., Saarni, S., Valkeinen, H. & Luoma M-L. 2013. Aikuisten geneeriset elämänlaatumittarit terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa sekä terveys- ja kuntoutuspalvelujen vaikutusten arvioinnissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 5.12.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131192/20_Aikuisten%20geneeriset%20elamanlaatumittarit%20terveys-%20ja%20hyvinvointitutkimuksessa%20seka%20terveys-%20ja%20kuntoutuspalvelujen%20vaikutusten%20arvioinnissa.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Ara. 2017. Ara toimeenpanee valtion asuntopolitiikkaa. Viitattu 24.10.2018. <http://www.ara.fi/fi-FI/ARA>

Asunnottomat 2017. Aran selvitys 2/2018. Viitattu 24.10.2018. file:///C:/Users/OMIS-TAJA/Downloads/Asunnottomuus_2017_ARAn_selvitys2_2018.pdf

Asunnottomuus Suomessa. 2018. Y-Säätiö. Viitattu 28.8.2018. <https://ysaatio.fi/asunnottomuus-suomessa>

Asunto ensin. 2018. Feantsa. Viitattu 28.8.2018. <http://asuntoensin.fi/kansainvalista/feantsa/>

Barrenger, S. L., Stanhope, V. & Atterbury, K. 2015. Discursive processes creating team culture and recovery orientation among housing first providers. American Journal of Psychiatric Rehabilitation, 18/2015, 247-264. Taylor and Francis Group. Viitattu 27.11.2018. <http://web.a.ebscohost.com.nelli.laurea.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=ff39b4db-9daf-47ec-86ee-3913609e6061%40sdc-v-sessmgr03>

Best, D., Beckwith, M., Haslam, C., Haslam, S. A., Jetten, J., Mawson, E. & Lubman, D. I. 2015. Overcoming alcohol and other drug addiction as a process of social identity transition: the social identity model of recovery (SIMOR). *Addiction research and theory* 2/2016, 111-123. Taylor and Francis Group. Viitattu 16.11.2018.

<http://web.b.ebscohost.com/nelli.laurea.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=27&sid=d1100008-f797-44fb-809f-29ee0d36731e%40sessionmgr101>

Blomberg, S., Karjalainen, J., Karjalainen, P., Kivipelto, M., Saikkonen, P. & Saikku, P. 2016. Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 4/2016. Viitattu 20.8.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130515/URN_ISBN_978-952-302-648-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Feantsa. Viitattu 28.8.2018. <https://www.feantsa.org/en>

Granfelt, R. 2013. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S. (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 39. Viitattu 11.12.2018. https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/10/Paikka_asua_ja_el%C3%A4%C3%A4_diak_2013.pdf

Helsingin kaupunki. 2018. Viitattu 13.12.2018. <https://www.hel.fi/helsinki/fi>

Hokkanen, L. 2014. Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimitukset. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Viitattu 31.8.2018. <http://lauda.ulapland.fi/handle/10024/61787?show=full>

Isola, A-M. 2018. Mitä osallisuus on ja miten sitä edistetään? Video. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 28.8.2018. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/mita-sosiaalinen-osallisuus-on->

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 33/2017. Verkkojulkaisu. Viitattu 28.8.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Karppinen, J. 2018. Varmista asumisen turva. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) väliraportti. Vuodet 2016-2017. Asunto ensin. Viitattu 25.11.2018. <http://asuntoensin.fi/assets/files/2018/06/AUNE-v%C3%A4liraportti-29.5.2018.pdf>

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015). Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 21.9.2018. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600

Nordling, E. 2018. Mitä toipumisorientaatio tarkoittaa mielenterveytyössä? *Duodecim* 2018;134(15):1476-83. Viitattu 11.12.2018. <https://www.duodecimlehti-fi.nelli.laurea.fi/lehti/2018/15/duo14435>

Nordling, E., Järvinen, M. & Lähteenlahti, Y. 2015. Toipumisorientaatio hoidon ja kuntoutuksen viitekehystenä. Teoksessa Partanen, A., Moring, J., Bergman, V., Karjalainen, J., Kesänen, M., Markkula, J., Marttunen, M., Mustalampi, S., Nordling, E., Partonen, T., Santalahti, S., Solin, S., Tuulos, T. & Wuorio, S. (toim.) Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015. Miten tästä eteenpäin? Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen laitoksen työpäpaperi 20/2015. 133-141. Viitattu 6.11.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129592/URN_ISBN_978-952-302-538-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ohisalo, M. 2017. Murusia hyvinvointivaltion pohjalla: leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden laitos. Tampere: Juvenes Print, Suomen yliopistopaino Oy. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2517-6/urn_isbn_978-952-61-2517-6.pdf

Seretin, L., Eronen, A. & Peltosalmi, J. (toim.) 2012. Sosiaali- ja terveysjärjestöt hyvinvoinnin rakentajina. SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry. Vaasa: Fram Oy. Viitattu 20.8.2018. https://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/jarjestot_hyvinvoinnin_rakentajina2012.pdf

Sininauhaliitto. 2017. Viitattu 16.11.2018. <https://www.sininauhaliitto.fi/ajankohtaista/ihmisen-puolella/>

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 26.10.2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Stark, C. Participation in Social Work: Possibilities and Limitations of Participation of Services Users Using the Example of Homeless People. Revista de Asistentia Sociala 1/2011. Association of Schools of Social Work. 77-88. Viitattu 7.9.2018. <https://search-proquest-com.nelli.laurea.fi/central/docview/860800163/fulltext/6A4E91FFFDF457DPQ/2?accountid=12003>

Sunikka, S. 2017. Hietsussa yöpyneiden asunnottomuuspolut. Liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntoväestön välillä. Lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Helsinki. Viitattu 7.9.2018. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=971cb92e-9f9b-4f46-9cc7-436e4ef7c966>

Sunikka, S., Seppälä, U. & ja Granfelt, R. (toim.) 2007. Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 13. Viitattu 24.10.2018. http://www.socca.fi/files/69/Asunnottomuuskirja_nakokulmia_asunnottomien_palvelujen_kehittamiseen.pdf

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731. Viitattu 28.8.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P19>

Särkelä, M. 2009. Miten huono-osainen voi olla osallinen? Tarkastelussa päihteidenkäyttäjien, toimeentulotuen saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Viitattu 28.8.2018. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/21271/URN_NBN_fi_jyu-200907071760.pdf

THL = Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018a. Heikoimmassa asemassa olevien osallisuus. Viitattu 28.8.2018. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtamien/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus>

THL = Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018b. Osallisuuden osatekijät. Viitattu 10.12.2018. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus/osallisuuden-osatekijat>

Tilastokeskus. 2018. Tietoa tilastoista. Käsitteet. Viitattu 24.10.2018. <http://www.stat.fi/meta/kas/index.html>

Vantaan kaupunki. Asumisen tuki. Viitattu 26.10.2018. http://www.vantaa.fi/terveys-ja-sosiaalipalvelut/sosiaalinen_tuki_ja_toimeentulo/asumisen_tuki

Y-Säätiö. 2018. Viitattu 7.9.2018. <https://ysaatio.fi/>

Julkaisemattomat

Hankesuunnitelma. 2017. Tukihenkilötyö yhdistys ry. Avustushakemus.

Kuviot

Kuvio 1: Asunnottomien määrä 1987-2017. (Asunnottomat 2017.)	11
Kuvio 2: Opinnäytetyön viitekehys.....	18
Kuvio 3: Teemojen väliset suhteet	60
Kuvio 4: Palveluihin pääsyä estäviä tekijöitä	61
Kuvio 5: Toipumisorientaation mukaiset toipumisprosessit (Nordling 2015, 1478).	65
Kuvio 6: Asumaksi-hankkeen merkityksiä.....	66
Kuvio 7: Yhteenveto johtopäätöksistä.	68

Taulukot

Taulukko 1: Merkityksien löytäminen alkuperäisistä ilmaisuista.	27
Taulukko 2: Esimerkki merkityskokonaisuuksien muodostamisesta.	27
Taulukko 3: Esimerkki merkityskokonaisuuksien muodostamista teemoista.	28

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko	79
Liite 2: Suostumuslomake	81
Liite 3: Vantaan kaupungin tutkimuslupa.....	82

Liite 1: Haastattelurunko

Kohderyhmän haastattelurunko

1. Oma tarinasi

- Kerro elämästäsi, millaisia asioita siihen tällä hetkellä kuuluu?
 - Keitä ovat elämäsi tärkeät ihmiset, mitkä ovat tärkeät paikat ja tapahtumat?

2. Hyvinvointi ja toimintakyky

- Asuminen
 - Millainen on tilanteesi asumisen suhteen tällä hetkellä?
 - Onko tilanne nyt sellainen, kun sen haluaisitkin olevan?
 - Minkä toivoisit muuttuvan?
 - Mitkä tapahtumat ovat johtaneet tämänhetkiseen tilanteeseen?
 - Millaiset asiat ovat estäneet asumista tai asumispalveluihin pääsyä?
 - Millaiset asiat ovat parantaneet asumismahdollisuuksia?
 - Mitä ajattelet asumispalveluista, miten ne mielestäsi toimivat?
 - Onko oma tai muiden päihteidenkäyttö vaikuttanut asumiseesi? Miten?
- Liikkuminen
 - Miten pääset liikkumaan niihin paikkoihin, joihin haluat?
- Palvelujärjestelmä
 - Millaisena koet kohtaamiset niissä palveluissa, joita käytät?
 - Ovatko tarvitsemasi sosiaali- ja terveyspalvelut selkeästi saatavilla?
 - Tiedätkö, millaisiin palveluihin olet oikeutettu?
 - Tukevatko palvelut hyvinvointiasi?
 - Kuunnellaanko sinua, kun kerrot, millaisia palveluita tarvitset?
- Sosiaalinen ympäristö
 - Esimerkiksi perhe, ystävät, suhde lapsiin
- Kokemus omasta toimintakyvystä
 - Talous
 - Työelämä, koulutus
 - Terveys, päihde- ja mielenterveyden ongelmat
 - Arjen sujuvuus, miten arkipäivän toimet sujuvat?
 - Onko juuri nyt meneillään jokin akuutti kriisi, johon tarvitset apua?

3. Kokemus omasta osallisuudesta ja voimaantumisesta

- Osallisuus
 - Millainen merkitys omilla tekemisillä on sinulle?
 - Millaista palautetta saat muilta ihmisiltä?
 - Koetko, että sinuun luotetaan?
 - Saatko apua, kun sitä tarvitset?
 - Koetko olevasi tarpeellinen toisille?
 - Millaisiin yhteisöihin tunnet kuuluvasti? Ovatko ne tärkeitä sinulle?
 - Pystytkö vaikuttamaan joihinkin elinympäristösi asioihin?
 - Pystytkö vaikuttamaan oman elämäsi kulkuun?
- Voimaantuminen
 - Onko sinulla luottamuksellinen suhde johonkin toiseen ihmiseen?
 - Millaisia asioita tavoittelet? Ovatko ne sinulle tärkeitä?
 - Millaisia omaa elämääsi koskevia päätöksiä voit tehdä?

4. Elämän orientaatio

- Ilon aiheet, huumorin merkitys
- Käsiys omasta itsestä, minäkuva
 - Millaisena näen itseni? Millaisia uskomuksia minulla on itsestäni?
 - Missä olen hyvä, mitä vielä haluaisin oppia?
- Rehellisyyden merkitys
- Tulevaisuus, toivo
 - Millaisena näet tulevaisuuden?

5. Asumaksi-hankkeen merkitys

- Tavoitettavuus
 - Onko toimintaan osallistuminen ollut sinulle mahdollista?
- Toimintasisällöt
 - Kerro, mitä mieltä olet Asumaksi-hakkeen järjestämästä toiminnasta (keskustelut, retket...)

Liite 2: Suostumuslomake

Suostumus tutkimukseen osallistumiseen

Tutkimuksen nimi: Asumaksi-hankkeen kohderyhmään kuuluvien ihmisten kokemuksia kynnyksistä asumispoluilla

Tutkimuksen tekijä: Virpi Tiainen

Tietoa tutkimuksesta:

Olen Laurea-ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelija. Olen tekemässä opinnäytetyötä Asumaksi-hankkeen kohderyhmään kuuluvien ihmisten kokemuksista asumispoluilla. Opinnäytetyöni tavoitteena on lisätä ymmärrystä asunnottomuudesta ilmiönä ja niistä seikoista, jotka estävät tai parantavat asumismahdollisuuksia. Tutkimuksen aineiston keräämiseen käytän haastatteluita (yksi tai useampi haastattelukerta), jotka nauhoitetaan. Haastattelut tehdään syksyllä 2018 ja niihin osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyydet jäävät tutkijan tietoon. Kerättyä aineistoa käytetään ainoastaan tähän tutkimukseen, ja se hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostumus tutkimukseen osallistumiseen:

Olen tietoinen tutkimuksen tarkoituksesta ja siitä, että osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että minulla on oikeus keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen sen kaikissa vaiheissa ja kieltää antamieni tietojen käyttö. Olen tietoinen siitä, että tutkimus ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia eikä vahingoita minua mitenkään.

Annan suostumukseni siihen, että sosionomiopiskelija Virpi Tiainen haastattelee minua ja käyttää antamiani tietoja kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Tästä sopimuksesta on tehty kaksi kappaletta, yksi tutkittavalle ja yksi tutkijalle.

Vantaalla ____ . ____ 2018

Tutkimukseen osallistuvan allekirjoitus

Lisätietoja: Asumaksi-hanke, [nimet ja puhelinnumerot poistettu VT]

Liite 3: Vantaan kaupungin tutkimuslupa

Vantaa

Viranhaltijapäätös § 67/2018 sivu 1 (3)

01.10.2018 VD/7549/13.00.00/2018

Sosiaali- ja terveystoimi / perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Cantell-Forsbom Anna

Tutkimuslupa / Asumaksi-hankkeen kohderyhmään kuuluvien kokemuksia kynnyksistä asumispoluilla / Tiainen Virpi

Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyö toteutetaan Tukihenkilötyö yhdistys ry:n Asumaksi-hankkeessa, jossa tavoitteena on auttaa sellaisia moniongelmaisia ihmisiä, jotka ovat syystä tai toisesta palveluiden tavoittamattomissa. Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Vantaan kaupunki, Aune-hanke, Vantaan A-kilta ja Laurea-ammattikorkeakoulu. Lisäksi hanke tekee yhteistyötä Vantaan poliisin, Vantaan seurakuntayhtymän sekä VAHTI ry:n kanssa. Hanke on saanut STEA:n rahoituksen kolmeksi vuodeksi.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä kokonaisvaltaista ymmärrystä asunnottomuudesta moniulotteisena ilmiönä ja selvittää niitä syitä, jotka johtavat moniongelmaisten asunnottomien putoamisen pois asumis- sekä sosiaali- ja terveyspalveluista. Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena tutkimuksena. Aineiston keruumenetelmänä käytetään teemahaastatteluja. Kohderyhmään kuuluvista valitaan 6 - 10 haastateltavan joukko. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, mutta mahdollisuuksien mukaan tehdään myös ryhmähaastattelu. Tutkimuksen kohderyhmästä voi olla vaikea muodostaa haastateltavien ryhmää, joka voitaisiin tavata ennalta sovittuna aikana.

Tutkimuslupa koskee aikuissosiaalityössä asumispalveluiden vantaalaisia asiakkaita. Tutkittavien informointia ja suostumusta koskevat seikat on otettu tutkimuseettisesti huomioon. Haastateltavalle on varattu mahdollisuus myös myöhemmin palata asiaan, jos hänelle on jäänyt kysyttävää tutkimuksesta.

Työelämän yhteyshenkilö toimii palvelukeskuksen esimies Päivi Råman. Tutkimusluvan myöntämistä puoltavat perhepalveluiden aikuissosiaalityön asumispalveluissa Patrik Silfverberg, Anne Mustaniemi ja Liisa Kankkunen. Tutkimusaineisto kerätään ajalla 1.10.-31.12.2018 ja tutkimus valmistuu 31.1.2019 mennessä. Mikäli tutkimuksen valmistuminen viivästyy, tulee siitä ilmoittaa sähköpostitse kirjaamo@vantaa.fi ja lähettää tarvittaessa tutkimusluvan jatkohakemus kirjaamoon.

Tutkimuksen koordinaatioryhmä on käsitellyt asiaa 27.9.2018 ja puoltaa tutkimuksen toteuttamista. Tehdyn arvion mukaan tutkimussuunnitelma noudattaa hyvää tutkimustapaa. Tutkimukselta edellytetään, että tutkimussuunnitelma ja sen liiteasiakirjat noudattavat hyvää tutkimustapaa. Tutkija on sitoutunut siihen, ettei käytä saamia tietoja tutkittavan tai hänen läheistensä vahingoksi tai halventamiseksi tai sellaisten etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus ja tietosuojasäännöksiä eikä luovuta kerättyjä tietoja muuhun tarkoitukseen kuin mihin tutkimuslupa on myönnetty. Tutkija sitoutuu myös noudattamaan tutkimuseettisiä periaatteita sekä Vantaan sosiaali- ja terveystoimessa määriteltyjä tutkimuksen toteutusehtoja.

Tutkimuksen valmistuttua tutkimusraportti toimitetaan Vantaan sosiaali- ja terveystoimen käyttöön sähköpostitse pdf-versiona kirjaamoon, kirjaamo@vantaa.fi. Tutkija ilmoittaa samalla rekisteriaineiston hävittämisestä. Tutkimuksen tulosten mahdollisesta esittelystä sovitaan erikseen yhteyshenkilön kanssa.

Tutkimuksen yhteyshenkilö on Päivi Råman, 050 312 1903, paivi.raman@vantaa.fi
Lisätietoa antaa valmistelija Maija Uramo.